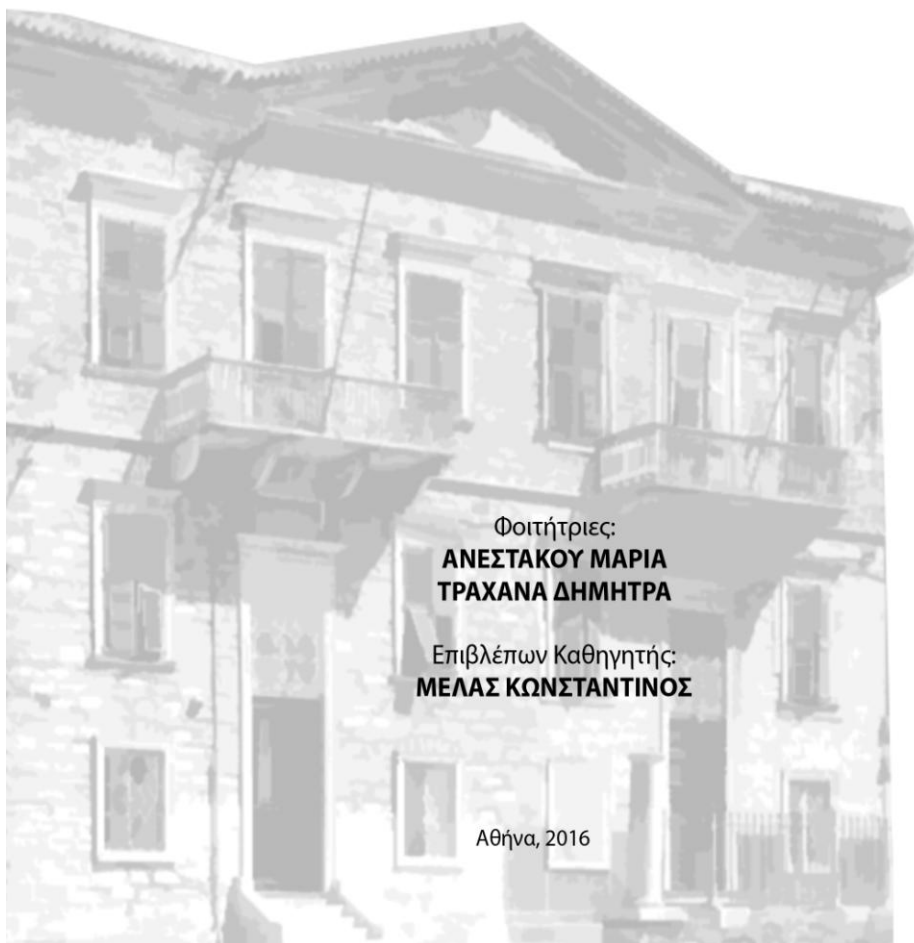

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΕΙΡΑΙΑ
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ
Τ.Ε.Ι. ΠΕΙΡΑΙΑ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ Τ.Ε.

ΤΙΤΛΟΣ:
**ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΗΣ ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ ΣΥΡΟΥ
ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ
ΝΕΟΚΛΑΣΣΙΚΟΥ ΚΤΗΡΙΟΥ ΣΤΗ ΣΥΝΟΙΚΙΑ “ΒΑΠΟΡΙΑ”**

Φοιτήτριες:
**ΑΝΕΣΤΑΚΟΥ ΜΑΡΙΑ
ΤΡΑΧΑΝΑ ΔΗΜΗΤΡΑ**

Επιβλέπων Καθηγητής:
ΜΕΛΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Αθήνα, 2016

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
A. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ	6
A1. Η Σύρος πριν την γέννηση της Ερμούπολης	6
A2. Ίδρυση και εξέλιξη της πόλης	11
A3. Η ακμή της Ερμούπολης.....	16
A4. Στασιμότητα και Οικονομική Παρακμή της Ερμούπολης.....	23
B. Η ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΗ ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ.....	26
B1. Ρομαντισμός και Νεοκλασικισμός: Τα δύο ρεύματα στην Ευρώπη του 18 ^{ου} – 19 ^{ου} αιώνα.	26
B2. Περίοδοι και αρχιτεκτονικές μορφές στην νεοκλασική Ερμούπολη.	29
I. Ο Λαϊκός ή νησιώτικος τύπος.....	32
II. Οι νεοκλασικές κατοικίες	35
III. Νεοκλασικά κτίρια κατοικιών με αθηναϊκές επιρροές.....	50
B3. Το πολεοδομικό σχέδιο της Ερμούπολης	52
Γ. ΣΥΡΟΣ ΚΑΙ ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ ΣΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΑΔΑ	61
Γ1. Η Ερμούπολη ως Διοικητικό Κέντρο των Κυκλάδων και του Νοτίου Αιγαίου	61
Γ2. Παραγωγική δραστηριότητα και τουρισμός στη Σύρο και στην Ερμούπολη ...	63
Γ3. Προστασία της Αρχιτεκτονικής και Πολεοδομικής φυσιογνωμίας	66
Δ. Η ΣΥΝΟΙΚΙΑ ΒΑΠΟΡΙΑ	68
Ε. ΤΟ ΚΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΙΣΙΔΩΡΕΙΟΥ ΟΡΦΑΝΟΤΡΟΦΕΙΟΥ	72
Ε1. Η ίδρυση ορφανοτροφείων Αρρένων και Θηλέων	72
Ε2. Θέση και γενικά χαρακτηριστικά.....	76
Ε3. Αναλυτική παρουσίαση του υφιστάμενου κτηρίου	79
ΣΤ. ΠΡΟΤΑΣΗ ΝΕΑΣ ΧΡΗΣΗΣ ΙΣΙΔΩΡΕΙΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ	89
ΣΤ.1 Παθολογία κτηρίου.....	89

ΣΤ.1.1 Εσωτερική κατάσταση κτηρίου.....	89
ΣΤ.1.2 Εξωτερική κατάσταση κτηρίου	95
ΣΤ.2 Σκοπός επανάχρησης κτηρίου	99
ΣΤ.2.1 Νέα μορφή κτηρίου	100
ΣΤ.3 Επεμβάσεις αποκατάστασης-επανάχρησης	108
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	113
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	114

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αντικείμενο της εργασίας αυτής είναι η ανακαίνιση και αλλαγή χρήσης ενός σημαντικού νεοκλασικού κτηρίου στην Ερμούπολη της Σύρου το οποίο κατέχει δεσπόζουσα θέση στη συνοικία «Βαπόρια» και δημιουργήθηκε στα μέσα του 19ου αιώνα στα πλαίσια της τότε μεγάλης αστικής ανάπτυξης του νησιού ενώ σήμερα βρίσκεται στην κυριότητα, ύστερα από δωρεά, στο Ισιδώρειο Ίδρυμα Ερμούπολης Σύρου.

Στα πλαίσια της εργασίας, θα διερευνηθεί επίσης η γέννηση της Ερμούπολης που, κυριολεκτικά από το μηδέν, έφτασε μέσα σε ελάχιστο χρόνο να γίνει το πιο σημαντικό λιμάνι της χώρας και μία από τις μεγαλύτερες πόλεις του νεοσύστατου Ελληνικού Κράτους. Παράλληλα θα μελετηθεί η ανάπτυξη της νεοκλασικής πόλης που μορφολογικά εξέφρασε τον ρομαντικό νεοκλασικισμό, κυρίαρχο αισθητικό ρεύμα στην Ευρώπη της εποχής, και ο κατοπινός της οικονομικός μαρασμός. Μέσα στα πλαίσια του σημερινού καθεστώτος διατήρησης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της πόλης, είναι ανάγκη αφ' ενός να διατηρηθούν τα σπουδαία αρχιτεκτονικά κελύφη των κτηρίων της πόλης, που άλλωστε προστατεύονται νομικά, αφετέρου, να υπάρξουν και να στεγαστούν σύγχρονες οικονομικές δραστηριότητες που ταιριάζουν με τη σημερινή θέση του νησιού ως διοικητικού κέντρου των Κυκλάδων αλλά και έχοντος δεσπόζουσα θέση σε όλο το νησιώτικο σύμπλεγμα του Νοτίου Αιγαίου.

Με βάση τα όσα θα αναπτυχθούν στη συνέχεια, επιλέχθηκε η μετατροπή του κτηρίου σε ξενώνα, γιατί η μετατροπή αυτή αφ' ενός μεν προστατεύει το σπουδαίο αρχιτεκτονικό κέλυφος, αφετέρου υπηρετεί την στόχευση των ισχυρότων περιφερειακών και Χωροταξικών σχεδίων για το ρόλο της Ερμούπολης ως διοικητικού κέντρου με παράλληλη ανάπτυξη ηπίων μορφών τουρισμού που δε θα αλλοιώνουν τη φυσιογνωμία της πόλης.

Η συνοικία «Βαπόρια», η ομορφότερη ίσως συνοικία της πόλης στην οποία εδράζεται το κτήριο μας, πολύ κοντά στο διοικητικό της κέντρο του οποίου η καρδιά βρίσκεται στην πλατεία Μιαούλη - μία από τις ομορφότερες νεοκλασικές πλατείες της Ελλάδας όπου δεσπόζει το εμβληματικό Δημαρχείο (έργο του Τσίλερ) - έχει

γίνει τα τελευταία χρόνια πόλος έλξης σημαντικών ξενοδοχειακών υποδομών. Κατά την μελέτη παρουσιάζεται η σημερινή κατάσταση του κτηρίου και προτείνονται εκείνες οι παρεμβάσεις που θα εξυπηρετήσουν την νέα του χρήση προστατεύοντας το κέλυφός του πέρα από την αρχιτεκτονική του σημαντικότητα.

A. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ

A1. Η Σύρος πριν την γέννηση της Ερμούπολης

Η ζωή στη Σύρο ξεκινάει από τα προϊστορικά χρόνια, όπως φανερώνουν τα ερείπια των κατοικιών και της προϊστορικής ακρόπολης στο Καστρί, στα βόρεια της Χαλανδριανής (μικρός οικισμός στη βορειοανατολική πλευρά του νησιού). Σύμφωνα με πολλές ιστορικές αναφορές σε ελληνική και ξένη βιβλιογραφία, πλούσια είναι επίσης τα ευρήματα από τους τάφους που βρέθηκαν στην Χαλανδριανή (πάνω από 600 τάφοι αποκαλύφθηκαν κατά τις διαδοχικές ανασκαφές που ξεκίνησαν το 1862) όπως αγγεία, μαρμάρινα ειδώλια και χάλκινα αντικείμενα, χαρακτηριστικά έργα του πρώιμου Κυκλαδικού πολιτισμού, που μαρτυρούν τη μεγάλη σημασία της Σύρου στα προϊστορικά χρόνια.

Κατά τη δεύτερη χιλιετία π.Χ. εικάζεται ότι το νησί εποίκιστηκε από τους Φοίνικες. Ύστερα από την κατάκτηση του Αιγαίου από τους Κρήτες, το οικιστικό πλέγμα του νησιού αναδιατάχτηκε και η Χαλανδριανή εγκαταλείφθηκε.¹ Μετά την έκρηξη του ηφαιστείου της Σαντορίνης, από τα μέσα του 16^{ου} έως 15^{ου} π.Χ. αιώνα, οι Κυκλάδες βρίσκονται υπό τον έλεγχο των Μυκηνών. Τον 9^ο – 8^ο αιώνα π.Χ. πιθανολογείται ότι εγκαταστάθηκαν Ίωνες ενώ στην Οδύσσεια του Ομήρου γίνεται αναφορά σε ένα νησί κοντά στη Δήλο με το όνομα «Συρή» με δύο πόλεις που είχαν βασιλιά τον Κτήσιο Ορμενίδα.

Στα ιστορικά χρόνια το νησί είναι γνωστό ως Σύρος και οι κάτοικοι του νησιού ως Σύριοι. Αργότερα, ο Διογένης ο Λαέρτιος και οι λεξικογράφοι έχουν διασώσει και τη γραφή **Σύρα**, που επικράτησε ως τις αρχές του αιώνα μας όταν καθιερώθηκε και πάλι επίσημα η ονομασία Σύρος.

Πολύ λίγες είναι οι μαρτυρίες που υπάρχουν από τους αρχαίους συγγραφείς για την ιστορία της Σύρου. Γνωστό γίνεται μόνο ότι αποικίστηκε από τους Αθηναίους με αρχηγό τον Ιππομέδοντα, κι ότι, σύμφωνα με όσα γράφει ο γιατρός -

¹ Χριστίνα Αγριαντώνη - Αγγελική Φενερλή, *Ερμούπολη- Σύρος, Ιστορικό οδοιπορικό*
Εκδ. Ολκός, Αθήνα 2000

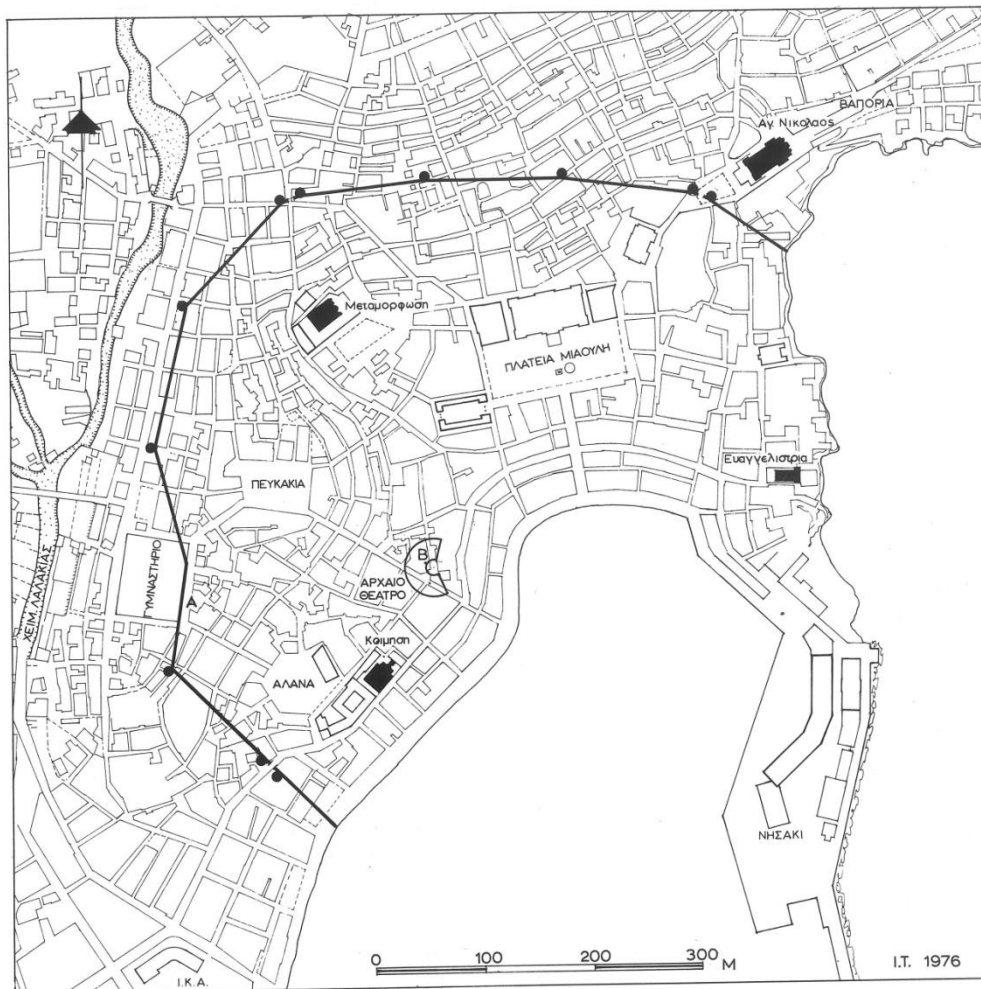
ανθρωπολόγος Κλων Στέφανος στο βιβλίο του (Βλ. παραπομπή 2), αργότερα, τον 6^ο αιώνα π.Χ., περιήλθε στην κατοχή της Σάμου, ύστερα από προδοσία του Κιλικίωντα.. Αυτό που την έκανε περίφημη ωστόσο, ήταν το γεγονός ότι ήταν πατρίδα του μεγάλου φιλόσοφου Φερεκύδη (το όνομα του έχει δοθεί σε δύο σπήλαια του νησιού), δάσκαλου του Πυθαγόρα²

Από τις δύο μεγάλες αρχαίες πόλεις ελάχιστα λείψανα σώζονται ή έστω σώζονταν τα παλαιότερα χρόνια. Η θέση της αρχαίας Σύρου εντοπίζεται με ακρίβεια εκεί όπου υψώνεται η Ερμούπολη. Η δεύτερη πόλη, που διάφορες εικασίες έχουν γίνει για την ονομασία της, τοποθετείται στη δυτική πλευρά στην περιοχή του Φοίνικα. Αρχαίοι τάφοι, τμήμα της προκυμαίας, μάρμαρα, κολόνες και το ψηφιδωτό, που βρέθηκε στα 1873, είναι τα λείψανα της αρχαιότητας που αναφέρουν οι παλαιότεροι μελετητές ενώ σήμερα, τα περισσότερα από αυτά δεν είναι ορατά πλέον.

Οι λίγες αναφορές που σχετίζονται με τα αρχαία λείψανα, οφείλονται κυρίως στους αρχαιολόγους Ludwing Ross και Philippe Le Bas καθώς και στον Prokesch von Osten, πρεσβευτή της Αυστρίας για πολλά χρόνια στην Ελλάδα. Ο τελευταίος, που βρισκόταν στη Σύρο στα 1824 και 1825, την εποχή δηλαδή που συνουκίστηκε η Ερμούπολη, αναφέρει στο βιβλίο (Prokesch von Osten, *Denkwurdigkeiten*, I, σ. 540-543) του όσα ερείπια είδε τότε. Το κυριότερο όμως, περιγράφει το τείχος της αρχαίας πόλης που, όπως ο ίδιος σημειώνει, μέσα σε λίγους μήνες είχε σκεπαστεί με σπίτια. Σήμερα σώζεται μόνο ένα μικρό κομμάτι μήκους 18.40 μ., στο λόφο «Καταιλύματα», στην ανατολική πλευρά του νέου Γυμναστηρίου. Σύμφωνα με το κείμενο αυτό και βασιζόμενοι στις περιγραφές του Prokesch von Osten, ο αρχιτέκτων Ιωάννης Τραυλός και η αρχαιολόγος Αγγελική Κόκκου επιχειρούν στο βιβλίο τους³ να χαράξουν υποθετικά τα όρια του τοίχους της αρχαίας πόλης που βρισκόταν στην περιοχή που βρίσκεται σήμερα η Ερμούπολη (βλ. Εικόνα 1)

² Αμπελάς, *Ιστορία της νήσου Σύρου*, Ερμούπολη 1874

³ Τραυλός Ι. – Κόκκου Α., *Ερμούπολη*, Εκδ. Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1980

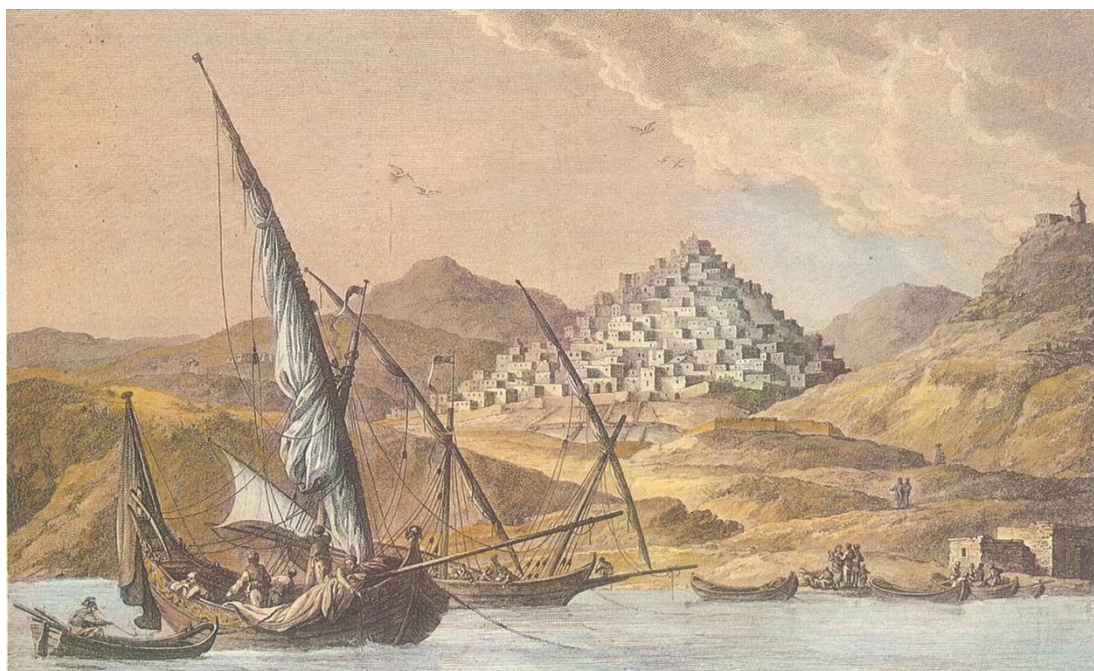
Εικόνα 1. Τοπογραφικό σχέδιο της Ερμούπολης, όπου σημειώνεται υποθετικά το τείχος και οι πύλες της αρχαίας Σύρου. Η αναπαράσταση έγινε με βάση την περιγραφή του Α. Prokesch von Osten.
(πηγή: Ερμούπολη, Τραυλός Ι. – Κόκκου Α.
Εκδ. Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1980)

Πολλές άλλες αρχαίες θέσεις αναφέρονται στο νησί και ιδιαίτερα στο βόρειο τμήμα. Εκτός από την προϊστορική ακρόπολη στη Χαλανδριανή, αξίζει να σημειώσουμε το σπήλαιο του φιλόσοφου Φερεκύδη, τα ερείπια στις θέσεις Αγ. Λουκάς, Πανιαυλαίς, Αγιαπακού, το αρχαίο πηγάδι στη θέση Ελληνικό και τέλος το γνωστό όρμο Γράμματα, όπου έχουν σωθεί σκαλισμένες στα βράχια ρωμαϊκές και χριστιανικές επιγραφές, επικλήσεις των ναυτικών για ένα καλό ταξίδι.

Το πώς τελειώνει ο αρχαίος κόσμος στη Σύρο και ποια ήταν η αιτία που έφερε την καταστροφή στις δύο αρχαίες πόλεις, δεν είναι ιστορικά εξακριβωμένο. Οι βαρβαρικές επιδρομές, που άρχισαν στον 3^ο μ. Χ. αιώνα και που προξένησαν τόσες καταστροφές στην ηπειρωτική Ελλάδα, πιθανόν να ευθύνονται και για την ερήμωση

της Σύρου. Οι πειρατείες όμως που ήταν συχνές στο Αιγαίο από τα βυζαντινά χρόνια, έγιναν σίγουρα αιτία αργότερα να ζήσει το νησί μια μακρά περίοδο εγκατάλειψης. Στα χρόνια αυτά τα παράλια δεν προσφέρουν πλέον καμία ασφάλεια στους λίγους κατοίκους, που αναζήτησαν σύντομα ασφαλέστερο καταφύγιο.

Τον 13^ο αιώνα δημιουργείται στον ψηλό κωνικό λόφο πάνω από το λιμάνι η πόλη της Άνω Σύρου ή η Παλιά Σύρα, όπως αλλιώς ονομάζεται. Από την εποχή αυτή το νησί γίνεται γνωστό και ως Σούδα, σύμφωνα με τον ερευνητή Ευγένιο Δαλέζιο (Ευγ. Δαλέζιος, *Εξόρμηση των Νέων*, φυλ. 5-6, 18.09.1946), ονομασία που διατηρήθηκε ως το 15^ο αιώνα.

Εικόνα 2. Ο μεσαιωνικός οικισμός της Άνω Σύρου, Choiseul - Gouffier, 1776

(πηγή: Ερμούπολη, Τραυλός Ι. – Κόκκου Α.

Εκδ. Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1980)

Η ίδρυση και η ζωή της μεσαιωνικής πόλης είναι στενά συνδεδεμένη με την περίοδο της Φραγκοκρατίας στην Ελλάδα. Στα 1207, τρία χρόνια μετά το τέλος της Δ' Σταυροφορίας και την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους, ο Βενετός Μάρκος Σανούδος καταλαμβάνει στο όνομα του Δόγη της Βενετίας Ερρίκου Δάνδολου τις περισσότερες από τις Κυκλάδες, μαζί και τη Σύρο, και ιδρύει το περίφημο δουκάτο της Νάξου. Την εποχή της Λατινοκρατίας η τοπική κοινότητα

αποδέχτηκε το καθολικό δόγμα, όμως διατηρήθηκε η ελληνική γλώσσα ενώ διατηρήθηκε επίσης μια μικρή ενορία ορθοδόξων (Άγιος Νικόλαος «ο φτωχός»).

Η Σύρος ωστόσο παραμένει άσημη στα χρόνια αυτά ενώ το 1420 ο Chr. Buondelmonti την παρουσιάζει σαν ένα φτωχό νησί, έρμαιο των πειρατικών επιδρομών, με λίγους μεν αλλά φιλοπάτριδες κατοίκους. Η Φραγκοκρατία θα λήξει ουσιαστικά στα 1537, όταν ο Τούρκος ναύαρχος Χαϊρεδίν Βαρβαρόσσας θα κυριέψει τα νησιά του δουκάτου. Τυπικά όμως θα καταλυθεί στα 1566, όταν θα πέσει και ο τελευταίος Φράγκος δούκας, ο Ιάκωβος Δ' Κρίσπος, ως τότε φόρου υποτελής στο Σουλτάνο (Βλ. παραπομπή 4).

Η διαπραγμάτευση των εκπροσώπων της Σύρου και των Κυκλάδων έληξε το 1579 με την παραχώρηση σημαντικών προνομίων στα νησιά, όπως μείωση της φορολογίας, θρησκευτική ελευθερία, αναγνώριση της διαιτησίας μεταξύ Χριστιανών και την απαγόρευση της εγκατάστασης γενίτσαρων στα νησιά, τα οποία διαμόρφωσαν ένα καθεστώς ιδιαίτερα ευνοϊκό για τους κατοίκους του νησιού. Στο μεταξύ οι καθολικοί της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας είχαν είδη τεθεί υπό την προστασία των Γάλλων (από το 1535) ενώ καπουτσίνοι μοναχοί (1635) και Ιησουίτες (1744) εγκαταστάθηκαν στη Σύρο. (Βλ. παραπομπή 1)

Το 17^ο αιώνα το νησί, καθότι καθολικό στο μεγαλύτερο μέρος του, δέχτηκε έντονο ενδιαφέρον από τον βασιλιά της Γαλλίας. Αργότερα, οι Καπουτσίνοι μοναχοί και οι Ιησουίτες συνετέλεσαν σε μια αμεσότερη επικοινωνία των Συριανών με τον Ευρωπαϊκό χώρο. Το 1680, με ψήφισμα της κοινότητας, αποφασίσθηκε να αφεθεί το λιμάνι ελεύθερο από οποιαδήποτε φορολογική επιβάρυνση αλλά μόνο στο τέλος του 18^{ου} αιώνα δημιουργήθηκαν ευνοϊκές συνθήκες για την ανάπτυξή του. Τότε, οι κάτοικοι του αγροτοκτηνοτροφικού οικισμού άρχισαν να επιδίδονται στο εμπόριο κυρίως του κρασιού και ορισμένοι στην ναυτιλία, ενώ το λιμάνι άρχισε να δέχεται πολλά και ξένα πλοία. Η εξέλιξη αυτή αποτέλεσε το υπόβαθρο για την μεταγενέστερη ανάπτυξη του 19^{ου} αιώνα.

A.2 Ίδρυση και εξέλιξη της πόλης

«Στη Σύρο ξαναγεννήθηκε η Ελλάδα...», Ελευθέριος Βενιζέλος

Η Ερμούπολη είναι γέννημα θρέμμα της Ελληνικής Επανάστασης. Γεννήθηκε το 1821 και είναι η πρώτη πόλη της μετεπαναστατικής Ελεύθερης Ελλάδας. Ποτέ άλλοτε στην Ελληνική Ιστορία δεν γεννήθηκε και δεν αναπτύχθηκε μια τόσο σπουδαία πόλη μέσα σε τέτοιες συνθήκες και σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα γι' αυτό και χαρακτηριστικά αναφέρεται στα ιστορικά κείμενα ως «θαύμα» της ελληνικής φυλής.

Μεταξύ 1750 και 1820 ο πληθυσμός του νησιού διπλασιάστηκε, από 2.000 σε 4.000 κατοίκους περίπου (βλ. παραπομπή 1). Η πειρατεία περιορίστηκε και η εμπορική κίνηση στο λιμάνι αυξήθηκε. Κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας η Σύρος κατάφερε να διατηρήσει κάποια ιδιαίτερη αυτονομία από τους Τούρκους. Επί πλέον, λόγω του θρησκευματος και των ιερών μονών φαίνεται πως απολάμβαναν κάποιο είδος «προστασίας» από πολλές δυτικές χώρες. Οι ευνοϊκές συνθήκες αυτές, η διαφορά του θρησκευτικού δόγματος, η ημιαυτονομία και η προστασία του καθεστώτος των διομολογήσεων, οδήγησαν τους Συριανούς να κρατήσουν μια ουδέτερη στάση κατά την Ελληνική Επανάσταση, το 1821.

Σαν αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης ήταν η προσέλκυση των πρώτων προσφύγων από τη Σμύρνη και τις Κυδονιές (1821) αλλά και εκείνων από τη Χίο (1822) και των Ψαρών (1824) που βρήκαν ένα ασφαλές καταφύγιο στο λιμάνι της Σύρου. Αργότερα, έως το 1850 έφθαναν εκεί πρόσφυγες από όλα τα μέρη της Ελλάδας (Κάσος, Κρήτη, Θράκη, Ήπειρος, Μακεδονία, Θεσσαλία, Στερεά, Πελοπόννησος και άλλα νησιά) για να ζητήσουν αρχικά προστασία αλλά και για να συμβάλλουν αργότερα στην ανοδική βιομηχανική και εμπορική εξέλιξη της νέας πόλης

Εκείνη την περίοδο ορισμένοι εύποροι Συριανοί έχτισαν τα πρώτα σπίτια εκεί που σήμερα βρίσκεται η Ερμούπολη. Οι πρόσφυγες, που δεν θεώρησαν εξαρχής μόνιμη τη διαμονή τους στο νησί, εγκαταστάθηκαν σε σκηνές και ξύλινα παραπήγματα. Ωστόσο, το 1824 έχτισαν την πρώτη εκκλησία (τη Μεταμόρφωση του Σωτήρος),

λιθόκτιστες οικοδομές στα πιο στέρεα σημεία του εδάφους, ενώ τα σπίτια άρχισαν να σκαρφαλώνουν στις πλαγιές οργανώνοντας τις συνοικίες των συντοπιτών (Βροντάδο, Ψαριανά, Υδραίικα).

Πολύ γρήγορα δημιουργήθηκε στους πρόποδες της Άνω Σύρου ένα αστικό θαύμα: μια πόλη γεμάτη ζωή και πλούσια κτίρια υψώθηκε μέσα σε ελάχιστο χρόνο. Εκεί που νωρίτερα υπήρχε άγονο έδαφος και μετρημένα στα δάχτυλα του ενός χεριού χαμόσπιτα και αποθήκες. Σύμφωνα με μαρτυρία, στο τέλος του 1825, υπήρχαν 1.700 καλύβες

Το 1826 η νέα πόλη ονομάζεται «Ερμούπολις» από τον Λουκά Ράλλη ενώ το 1828 η Ερμούπολη ορίζεται πρωτεύουσα του Νομού Κυκλάδων. Το 1828 με την πρώτη (ατελή) καταμέτρηση του πληθυσμού, οι κάτοικοι της Ερμούπολης έφθαναν σε 13.800 περίπου, ενώ 1.100 πρόσφυγες απογράφηκαν ακόμη στην Άνω Σύρο. Το ένα τρίτο του συνόλου ήταν Χιώτες, ένα πέμπτο, Σμυρνιοί και Κυδωνείς, ενώ μετρήθηκαν και διακόσιοι ξένοι. Κάπου εδώ αξίζει ίσως να σημειωθεί ότι πριν την άφιξη των προσφύγων ο συνολικός αριθμός κατοίκων του νησιού δεν ανερχόταν πάνω από 4.500.

Οι καθολικοί κάτοικοι της Σύρου- οι λεγόμενοι Φραγκοσυριανοί- δέχτηκαν τους πρόσφυγες στη γη τους, αλλά, με λιγοστές εξαιρέσεις, στάθηκαν επιφυλακτικοί απέναντι στο νέο κόσμο που γεννιόταν στα πόδια τους. Δεν δέχτηκαν τη συγκρότηση ενιαίου δήμου, που πρότειναν οι Ερμούπολιτες, οπότε το 1834 σχηματίζονται ο Δήμος Ερμούπολης και χωριστά ο Δήμος Σύρου, στον οποίο ανήκε όλο το υπόλοιπο νησί. Διαμορφώθηκαν έτσι δυο κόσμοι, που τους χώριζε όχι μόνο το θρησκευτικό δόγμα αλλά και ουσιαστικές οικονομικές και πολιτισμικές διαφορές ενώ δεν έλειψαν περιπτώσεις αντιπαραθέσεων και συγκρούσεων. Όμως με τον καιρό οι οικονομικές σχέσεις πύκνωσαν ανάμεσα στους δυο οικισμούς. Σε μια πρώτη φάση, οι Συριανοί ανέπτυξαν τη γεωργία στην ύπαιθρο του νησιού, για να τροφοδοτούν την πόλη αλλά και τις εξαγωγές. Έπειτα αρκετοί ειδικεύτηκαν σε αστικά επαγγέλματα- ράπτες, τυπογράφοι- και άρχισαν να εγκαθίστανται στην κάτω πόλη.

Εικόνα 3. Πίνακας της Ερμούπολης μετά το 1840 όπου διακρίνονται τα κυριότερα τοπόσημα
(πηγή: Νεοκλασικές πόλεις στην Ελλάδα, Δημήτρης Φυλιππίδης
Εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 2007)

Έτσι, οι πρόχειρες εγκαταστάσεις από ξύλινες κατασκευές στα παράλια του νησιού και η αρχικά μη αρμονική συνύπαρξη με τους τοπικούς πληθυσμούς που ζουν στην αγροτική ενδοχώρα και στον μεσαιωνικό οικισμό της Άνω Σύρου, αντικαθίστανται με μια μακρά περίοδο οικονομικής ανάπτυξης, η οποία προέρχεται κατά βάση από την εμπορική δραστηριότητα των νέων κατοίκων.

Ο ιστορικός του οικισμού της Ερμούπολης Ανδρέας Δρακάκης χαρακτηριστικά αναφέρει: «*Η δημιουργία της Ερμουπόλεως αποτελεί ασφαλώς εν εντυπωσιακόν επίτευγμα των επαναστησάντων Ελλήνων Μέσα εις επικούς αγώνας, φοβερά πάθη και τρομερούς διωγμούς και σφαγάς, το γένος των ελλήνων είχε την δύναμιν, την όρεξιν και το σθένος να δημιουργήση την πάλιν αυτήν, η οποία συντομότατα ανεπτύχθη και κατέστη περίβλεπτος εις ολόκληρον την Ανατολήν. Κατέστη ο εμπορικός και οικονομικός πνεύμων του αγωνιζομένου έθνους. Οι καταδιωγμένοι Έλληνες, οίτινες κατέφευγον εις τας αξένους ακτάς της νήσου μας, με ράκη πενίαν και τρόμον, από σφαγάς, διωγμούς και φρίκην, μόνοι, βοθήητοι, εγκαταλελειμμένοι, παλαιόντες προς άπειρα εμπόδια και αντιζοότηας, ανέστησαν εις το κέντρον του Αιγαίου, μίαν πάλιν μεγάλην, πολάνθρωπον, οργανωμένην, η οποία δεν εβοήθησε μόνον την Επανάστασιν να σταθή, αλλ' απετέλεσε και τον μοναδικόν εμπορικόν της λιμένα.*

Η Ερμούπολις μοναδικόν ειρηνικόν δημιούργημα της Επανάστασεως, έπρεπε να είναι και το καύχημά της. Το καύχημα όλων των Ελλήνων. Όλων όσοι κατέφυγαν εις αυτήν διά να εύρουν καταφύγιον, προστασίαν, εργασίαν ανάδειξιν. Από τας Σέρρας μέχρι της Κρήτης. Από των ακτών της Ιωνίας και του Βοσπόρου μέχρι της Αγγλοκρατούμενης Επτανήσου. Από την Πελοπόννησον και την Στερεάν Ελλάδα, μέχρι των χιονοσκεπών κορυφών της κουροτρόφου Ηπείρου. Από όλας τας νήσους του Αιγαίου. Προπαντός από αυτάς. Εκεί εις την ευλίμενον Συριανήν παραλίαν εύρον σκέπην, επάγγελμα, βιοπορισμόν, δυνατότητας δράσεως, ελευθερίαν αναπτύξεως των ικανοτήτων των, χιλιάδες απελπισμένων. Την έκαμαν πατρίδα των, την αγάπησαν και την ανέδειξαν. Εκεί εδημιούργησαν κατοικίας, οικονομίαν, περισουσίαν, πλούτον. Εκεί εγεννήθη και ηνδρώθη η παιδεία του ελεύθερου Ελληνικού κράτους. Εκεί εγεννήθη ο πολιτισμός της νέας Ελλάδος. Εκεί εδημιουργήθη το εμπόριον. Και από εκεί εξεκίνησεν η Ελληνική εμπορική ναυτιλία δια να κατακτήσει τον κόσμον»⁴

Το ενδιαφέρον του νεοσύστατου ελληνικού κράτους για την νέα αυτή πόλη γίνεται εμφανές από την πρόθεση για την πραγματοποίηση ενός πρώτου ρυμοτομικού σχεδίου, το οποίο θεσμοθετείται το 1837 σηματοδοτώντας το τέλος μιας περιόδου άναρχης και πρόχειρης δόμησης κατοικιών, καταστημάτων και εργαστηρίων. Η οικονομική ανάπτυξη τα επόμενα χρόνια έχει σημαντική επίδραση στον τρόπο που διαμορφώνεται ο αστικός χώρος, ο οποίος αποκτά κοινωνικές και πολιτιστικές εξυπηρετήσεις δυτικό-ευρωπαϊκού τύπου (θέατρο Απόλλων, Ορφανοτροφείο Αρρένων και Θηλέων, Πτωχοκομείο, Δημοτικό Παντοπωλείο). Η «αστική τάξη» που δημιουργείται και η συνεχής αύξηση του πληθυσμού, δημιουργούν τις προϋποθέσεις για τη συνεχή αύξηση επιχειρήσεων με κύριο αντικείμενο το εμπόριο και την ναυτιλία, έχοντας ως φυσικό επακόλουθο τη συνεχή οικιστική ανάπτυξη και επέκταση του οικισμού.

Οι επεκτάσεις του πρώτου σχεδίου και τα αντίστοιχα ρυθμιστικά διατάγματα, είναι ενδεικτικά του ρυθμού ανάπτυξης, ο οποίος θα μειωθεί κατακόρυφα με τη δημιουργία του λιμανιού του Πειραιά. Η πρώτη αυτή «κρίση», που δημιουργείται

⁴ Α. Θ. Δρακάκη, *Ιστορία του οικισμού της Ερμουπόλεως (Σύρος)*, Τόμος Α 1821 - 1825, Αθήνα 1971

λόγω του επακόλουθου ανταγωνισμού στον κλάδο του διαμετακομιστικού εμπορίου, εκτονώνεται ως ένα βαθμό με μια δεύτερη φάση ανάπτυξης, όπου η βιομηχανική δραστηριότητα έχει κυρίαρχο ρόλο. Χωρίς να έχει τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της πρώτης, κατά τη δεύτερη αυτή φάση ο πληθυσμός βρίσκει απασχόληση στην εκτεταμένη περιοχή που σήμερα χαρακτηρίζεται ως «περιοχή ιστορικής βιομηχανίας»⁵

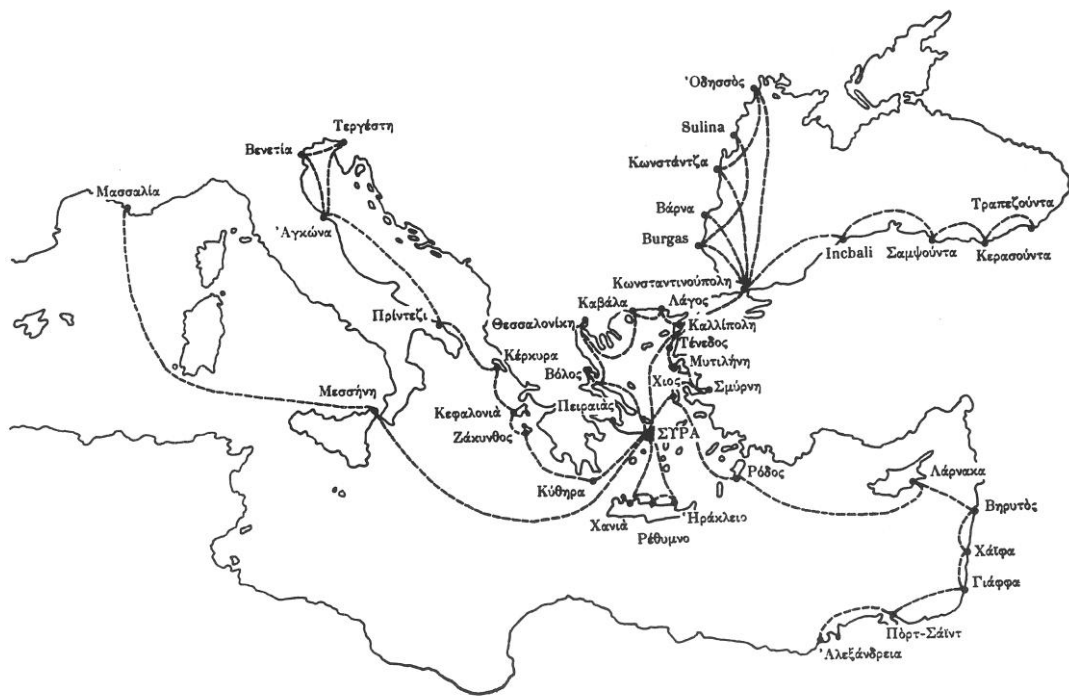
⁵, Ιωσήφ Στεφάνου *Ο πολεοδομικός σχεδιασμός της Ερμούπολης – Μια πρότυπη πολεοδομική αντιμετώπιση Ιστορικής πόλης*
Εκδ. Ε.Μ.Π., Αθήνα 2003

A3. Η ακμή της Ερμούπολης

Κατά το 1834 και μόλις ένα χρόνο μετά τον ερχομό του Όθωνα στην Ελλάδα, η παραγωγή των υποδομών της νέας πόλης αυξάνεται κατακόρυφα. Πολλά και με μεγάλη σημασία έργα για την επερχόμενη ακμή της Ερμούπολης υλοποιούνται και ολοκληρώνονται με επιτυχία. Οι Ι. Τραυλός και Α. Κόκκου (βλ. παραπομπή 4) τα παρουσιάζουν στο βιβλίο τους, κάνοντας πλήρη αναφορά για καθένα από αυτά. Σύμφωνα με όσα γράφονται λοιπόν, οι πρώτες στον ελληνικό χώρο «*Δημόσια Αποθήκε Διαμετακομίσεως*» χτίστηκαν εκείνο το διάστημα στην Ερμούπολη όπως επίσης θεμελιώθηκε ο Φάρος «*ασφαλείας ένεκα των καταπλέοντων*» και άρχισε η κατασκευή της προκυμαίας. Με την οικοδόμηση του νέου μεγάλου Λοιμοκαθαρητηρίου στα 1839-1842, το λιμάνι, τέλεια οργανωμένο πλέον, ήταν έτοιμο να δεχτεί μικρά και μεγάλα, ελληνικά και ξένα πλοία.

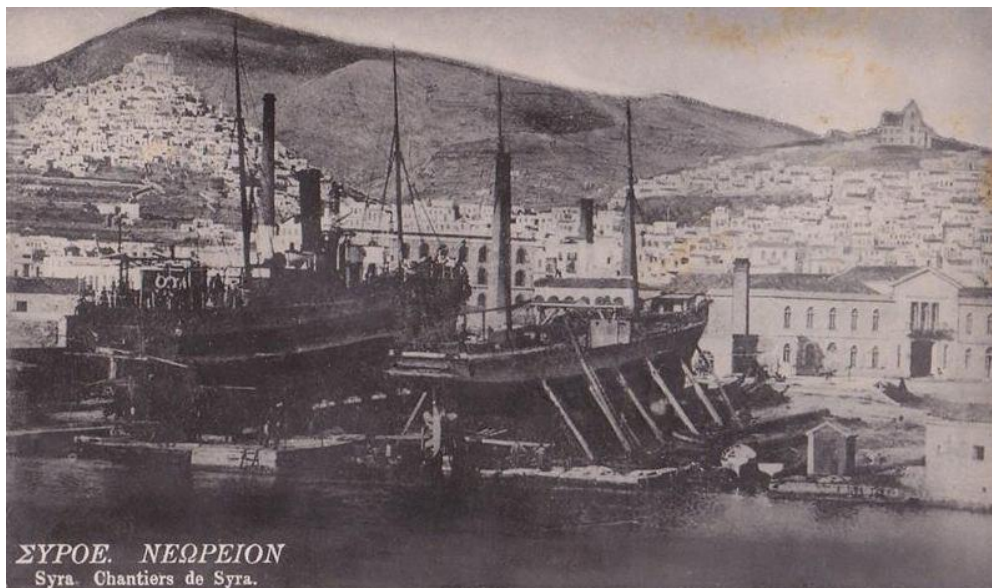
Οι αφίξεις και οι αναχωρήσεις των πλοίων άρχισαν να γίνονται με όλο και πιο έντονη συχνότητα, γεγονός που μαρτυρούν οι διάφορες περιγραφές στις συριανές εφημερίδες της εποχής, καθώς η άφιξη του πλοίου αποτελούσε γεγονός στην καθημερινότητα των Ερμουπολιτών. Αφενός ήταν αγγελιοφόρος ειδήσεων από την υπόλοιπη Ελλάδα και το εξωτερικό, αφετέρου, κάθε νέο σκάφος – ιδιαίτερα από την εποχή που επικράτησαν τα ατμόπλοια – ήταν θέμα ιδιαίτερα ενδιαφέρον. Οι εφημερίδες, μαζί με τα επίσημα δελτία για την κίνηση του λιμανιού και τον «κατάπλουν» των πλοίων, δεν παραλείπουν να δημοσιεύουν περιγραφές για τα μεγάλα ατμόπλοια που αγκυροβολούσαν στο λιμάνι ή για τις ναυαρχίδες των ξένων στόλων.

Η ναυτιλιακή ανάπτυξη – πρωταρχικό παράγοντα για την γενικότερη πρόοδο του νησιού – οφείλεται στην πρώτη ελληνική ατμοπλοϊκή εταιρεία που ιδρύθηκε το 1856 με το όνομα «Ελληνικής Ατμοπλοΐας» και έδρα την Ερμούπολη. Κύριο έργο της ήταν η διεξαγωγή της συγκοινωνίας στα νησιά και τις παράλιες πόλεις, καθώς και η ατμοπλοϊκή σύνδεση της Ελλάδας με το εξωτερικό. Τα πρώτα δρομολόγια έφταναν στον Πειραιά, στα παράλια της Πελοποννήσου ως τη Ζάκυνθο, στις Κυκλάδες και στον Ευβοϊκό και Μαλιακό κόλπο.

Εικόνα 4. Ακτοπλοϊκές γραμμές εξωτερικού από Σύρο 1875
(πηγή: Χ. Αγριαντώνη, Οι απαρχές της εκβιομηχάνισης στην Ελλάδα τον 19^ο αιώνα)

Πέρα από τις ατμοπλοϊκές δραστηριότητες, τον Απρίλιο του 1861 εγκαινιάστηκε το ατμοκίνητο σιδηρογείο της «Ελληνικής Ατμοπλοίας» με το όνομα «Νεώριον και Μηχανουργεία Σύρου» το οποίο δεν ανελάμβανε μόνο την επισκευή πλοίων αλλά και την κατασκευή καινούριων ενώ ήταν ταυτόχρονα σχολείο για τα νεαρά Ελληνόπουλα που ήθελαν να ασχοληθούν με τη ναυπηγική και τη μηχανολογία γενικότερα.

*Εικόνα 5. Νεώρειον Σύρου
(πηγή: διαδίκτυο)*

Με την πετυχημένη δράση της «Ελληνικής Ατμοπλοΐας», παράλληλα συμβαδίζει και η ανάπτυξη των ναυπηγείων τα οποία ήταν απλωμένα σε ολόκληρη την παραλία του λιμανιού. Η ανάπτυξή τους οφείλεται κυρίως στους Χιώτες ναυπηγούς, που κατέφυγαν στη Σύρο μετά την καταστροφή της Χίου το 1822 και σε τεχνίτες από την Ύδρα, της Σπέτσες και τα Ψαρά. Επίσημη έκθεση του 1835, η οποία κάνει λόγο για την κατασκευή εκατό πλοίων το χρόνο, μαρτυράει την ιδιαίτερα έντονη δραστηριότητα των ναυπηγείων στο πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα.

Το 1866 ιδρύεται και το Δημοτικό Ναυπηγείο που συστήθηκε από το Δήμο ως μετοχική εταιρεία με την επωνυμία «Εταιρεία του Ναυπηγείου Ερμουπόλεως» και ήταν έργο συνεταιρισμού. Η κυβέρνηση παραχώρησε στο Δήμο για το Ναυπηγείο μια μεγάλη έκταση στη θέση «Άμμος», ενώ ταυτόχρονα η διεύθυνση του Μηχανικού Κυκλάδων ανέλαβε να κάνει τις απαραίτητες εγκαταστάσεις. Το μεγάλο αυτό ναυπηγείο αλλά και άλλα μικρότερα, παρ' όλες τις κρίσεις που πέρασαν κατά καιρούς, συνέχισαν να εργάζονται σταθερά ως τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα.

Δεν ήταν όμως μόνο η ναυτιλία και η ναυπηγική που γνώρισαν τόσο μεγάλη άνθηση στη Σύρο. Δυο τομείς της οικονομικής ζωής, το εμπόριο και η βιομηχανία, βρίσκουν στο νησί πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξή τους. Στο 19^ο αιώνα και

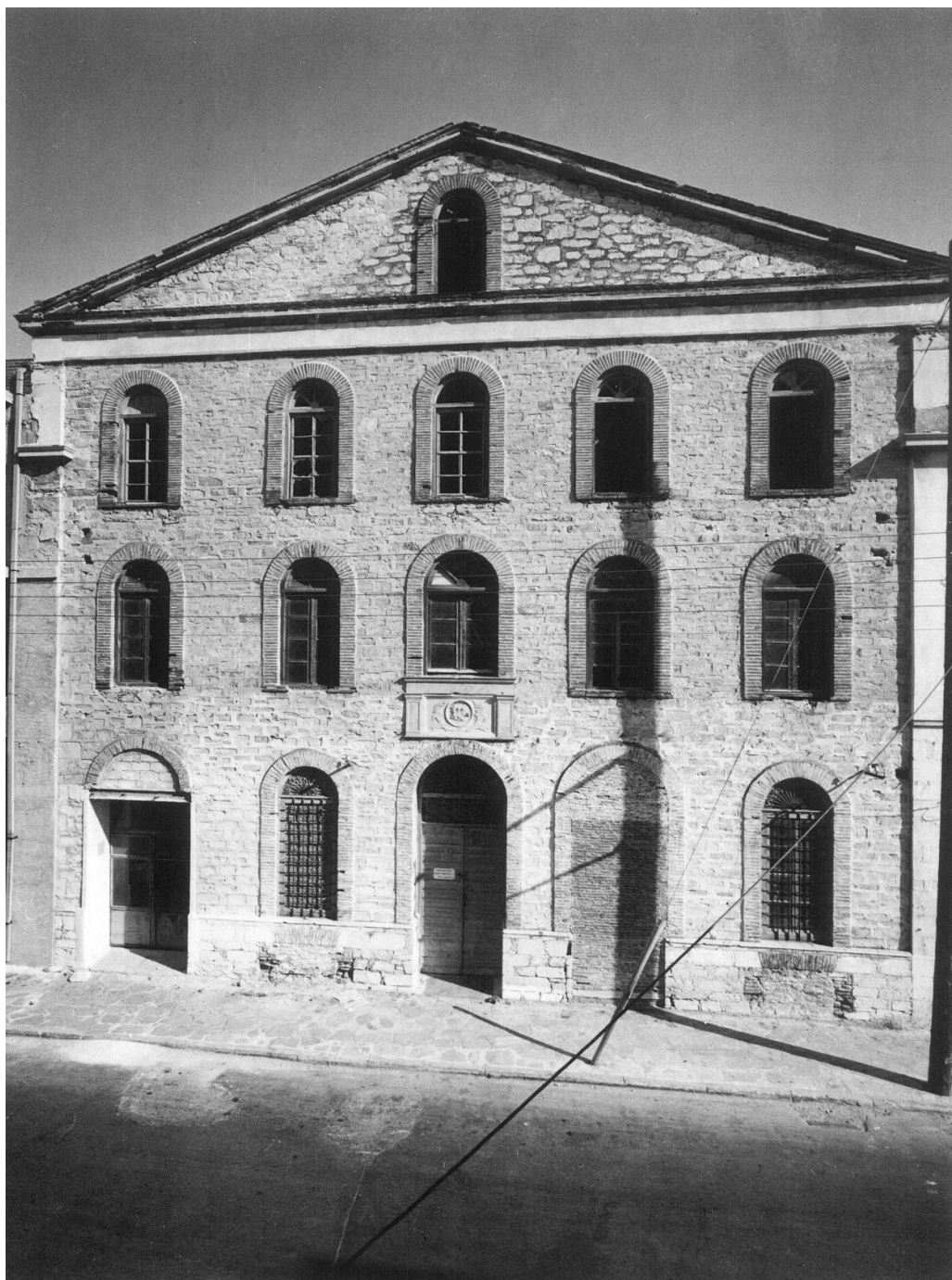
κυρίως στα πρώτα πενήντα χρόνια η Ερμούπολη κατάφερε να γίνει το αδιαφιλονίκητο κέντρο του διαμετακομιστικού εμπορίου. Οι ελληνικές πόλεις και τα νησιά της ελεύθερης, αλλά και της υπόδουλης τότε ακόμη Ελλάδας, η Συρία, η Αίγυπτος και οι περισσότερες τουρκικές επαρχίες, προμηθεύονταν τα εμπορεύματα από τη Σύρο ενώ στις αποθήκες συγκεντρώνονταν προϊόντα απ' όλα τα μέρη της γης. Ως το 1860 περίπου το λιμάνι της Σύρου είχε ανακηρυχτεί ως το πρώτο εμπορικό λιμάνι της Ελλάδας.

Οι βιομηχανικές δραστηριότητες ήρθαν να συμπληρώσουν την πρώιμη εμπορική κίνηση. Η πρώτη βιομηχανία που αναπτύχθηκε στο νησί ήταν η κατεργασία των δερμάτων ενώ στα 1828 και 1829 ιδρύονται τα πρώτα βυρσοδεψεία. Μέχρι το 1876, τα έξι από τα επτά μεγάλα βυρσοδεψεία της Ελλάδας βρισκόντουσαν στην Ερμούπολη και πολύ σύντομα τα βυρσοδεψεία του νησιού έγιναν γνωστά σε όλο τον κόσμο σαν τα καλύτερα της Ανατολής.

*Εικόνα 6. Βυρσοδέψες κατεργάζονται δέρματα
(πηγή: Νεοκλασικές πόλεις στην Ελλάδα, Δημήτρης Φιλίπιδης
Εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 2007)*

Κάποιοι άλλοι που γνώρισαν ιδιαίτερη ανάπτυξη ήταν η κατεργασία του σιδήρου, η αλευροβιομηχανία, η βαμβακουργική, η σαπυνοποιία, τα γνωστά μέχρι σήμερα «λουκουμοποιεία» και άλλες μικρότερες βιομηχανίες.

*Εικόνα 7. Οι αλευρόμυλοι του Γ. Βέλτσου στη λεωφόρο Βασ. Κωνσταντίνου, 1865
(πηγή: Ερμούπολη, Τραυλός Ι. – Κόκκου Α.
Εκδ. Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1980)*

Ανάλογη με την βιομηχανική κίνηση ήταν και αυτή της εμπορικής αγοράς με τα καταστήματα να συναγωνίζονται τα ευρωπαϊκά σε ποικιλία και πολυτέλεια ενώ στην αγορά της Ερμούπολης, έβρισκε κανείς εμπορεύματα όχι μόνο από την Ευρώπη, αλλά και από Ιαπωνία και Αμερική. Μεγαλύτερη κίνηση είχαν τα καταστήματα υφασμάτων και οι βιοτεχνίες υποδημάτων. Αναμενόμενη ήταν και η ίδρυση των πρώτων εμπορικών και εργατικών συλλόγων ενώ το 1879 σημειώθηκε και η πρώτη απεργία στα ναυπηγεία και στα βυρσοδεψεία.

Η μεγάλη εμπορική και βιομηχανική ανάπτυξη ευνόησε ιδιαίτερα την ίδρυση ασφαλιστικών καταστημάτων και πρακτορείων ξένων ασφαλιστικών εταιρειών με τα δύο πρώτα ασφαλιστικά καταστήματα να ιδρύονται το 1830 και να αυξάνονται μέσα σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα. Το 1845 η Εθνική Τράπεζα ίδρυσε το πρώτο υποκατάστημά της στην Ερμούπολη ενώ ακολούθησαν και υποκαταστήματα άλλων τραπεζών ή ίδρυση ιδιωτικών τραπεζών από ιδιώτες.

Οι Ι. Τραυλός και Α. Κόκκου ωστόσο, δεν παραλείπουν να εκφράσουν το θαυμασμό τους, σαν ιστορικοί μελετητές, για αυτήν την πόλη η οποία δεν αρκείται στον τίτλο της «εμπορικής πρωτεύουσας», όπως της αποδόθηκε, αλλά *«με μεγάλο ζήλο και ενθουσιασμό»*, όπως γράφουν χαρακτηριστικά, *«οι κάτοικοί της μοχθούν για να ανυψώσουν το πολιτιστικό επίπεδο και για να ομορφύνουν την πόλη τους, που ήταν στην κυριολεξία δημιούργημά τους»* (βλ. παραπομπή 4). Το γεγονός αυτό το αποδεικνύει άλλωστε η ιστορία των σχολείων της (δέκα δημόσια σχολεία και οκτώ ιδιωτικά, αρένων και θηλέων, φημίζονταν για το υψηλό τους επίπεδο), η ίδρυση βιβλιοθήκης, μουσείου και θεάτρου (1830), καθώς και οι τοπικές εφημερίδες και τα πολυάριθμα τυπογραφεία της (το πρώτο ιδρύθηκε το 1828).

Την περίοδο αυτή ολοκληρώνεται ένας σημαντικός αριθμός δημόσιων και ιδιωτικών κτιρίων με αρχιτεκτονική και ιστορική αξία, ανάμεσα τους το δημαρχιακό μέγαρο, το οποίο σε συνδυασμό με την πλατεία Μιαούλη αποτελεί μέχρι σήμερα ένα καθιερωμένο τοπόσημο, αλλά και έναν από τους σημαντικότερους και πολυλειτουργικούς δημόσιους χώρους του νησιού.

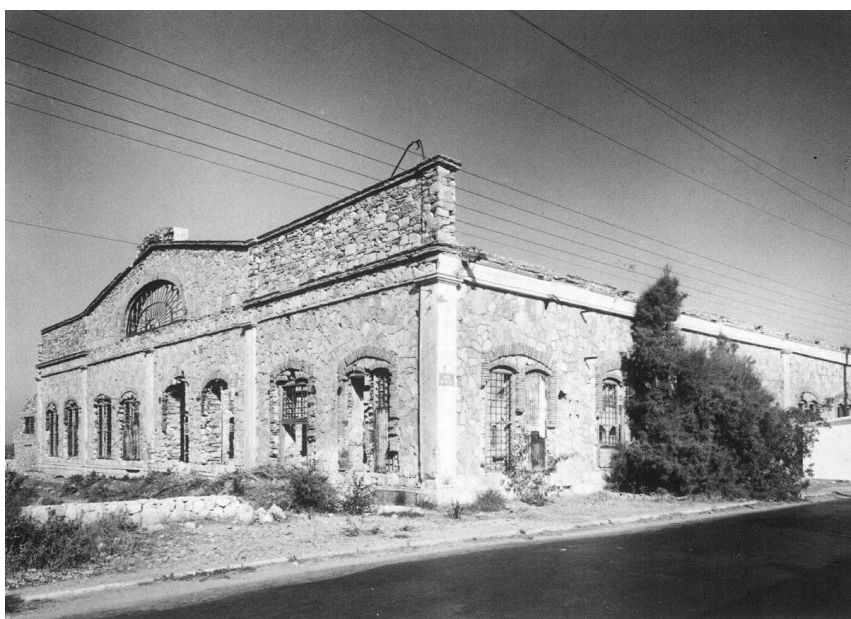
*Εικόνα 8. Το Δημαρχείο. Θεμελιώθηκε το 1876 με σχέδια του Ε. Τσίλλερ
(πηγή: Ερμούπολη, Τραυλός Ι. – Κόκκου Α.
Εκδ. Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1980)*

Στα μέσα του 19^{ου} αιώνα η Ερμούπολη βρισκόταν σε πλήρη ακμή ενώ ο πληθυσμός της, που συνεχίστηκε να ανανεώνεται με μετανάστες από διάφορα μέρη της ανεξάρτητης Ελλάδας, φτάνει τον αριθμό των 22.000 κατοίκων σε απογραφή που πραγματοποιήθηκε το 1889.

A4. Στασιμότητα και Οικονομική Παρακμή της Ερμούπολης

Μέχρι το 1870 ο αναπτυξιακός κύκλος είχε ολοκληρωθεί. Η πρώτη παρατεταμένη κρίσης της οικονομίας της πόλης στη δεκαετία του 1880, η παρακμή της ιστιοφόρου ναυτιλίας, ο ανταγωνισμός λόγω της ανάπτυξης και άλλων λιμανιών, με κυριότερο του Πειραιά, και οι διάφορες πολιτικές ανακατατάξεις που είχαν σαν αποτέλεσμα την εκτόπιση της Σύρου από τις αγορές των Βαλκανίων και της Ανατολής οδήγησαν την Ερμούπολη σε χρόνια μαρασμού. Το διαμετακομιστικό εμπόριο σχεδόν εκμηδενίστηκε, η ξυλοναυπηγική περιορίστηκε και οι μικρές παραδοσιακές βιοτεχνίες δεν άντεξαν τον ανταγωνισμό με τον ώριμο βιομηχανικό καπιταλισμό. Το κοινωνικό κλίμα βάρυνε (το 1879 σημειώνονται και οι πρώτες απεργίες – βλ. §Α.3) και πολλοί τεχνίτες οδηγήθηκαν στην εγκατάλειψη της πόλης.

Η ανάκαμψη άρχισε στα τελευταία χρόνια του 19ου αιώνα με τον αναπροσανατολισμό της οικονομίας σε νέα πλέον πεδία. Μέσα στα επόμενα χρόνια μια «βαμβακούπολη» πήρε την θέση των εγκαταλελειμμένων εμπορικών αποθηκών, καθώς τα περισσότερα από τα σαράντα εργοστάσιά της ήταν βαμβαουργικά. Παράλληλα, η ανθράκευση των ατμόπλοιων ξανάδωσε ζωή στο λιμάνι και στα τοπικά μηχανουργεία.

*Εικόνα 9. Το εργοστάσιο βάμβακος του Αθ. Λαδόπουλου
(πηγή: Ερμούπολη, Τραυλός Ι. – Κόκκου Α.
Εκδ. Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1980)*

Με τις νέες αυτές βιομηχανικές δραστηριότητες, η Ερμούπολη διατήρησε για κάποιες δεκαετίες ακόμη μια ανθηρή οικονομική ζωή. Ωστόσο σταδιακά, η φυσιολογία της άλλαξε και Ερμούπολη αποκτούσε σιγά σιγά τα τυπικά χαρακτηριστικά μιας ελληνικής επαρχιακής πόλης ενώ ο πληθυσμός της έμενε στάσιμος καθώς οι ξένοι κάτοικοι μειώνονταν. Το κοσμοπολίτικο ύφος, η περηφάνια και η ανεξαρτησία των επιχειρηματιών της πλέον ξεθώριαζαν.

Η καταστροφή της Σμύρνης το 1922, ακριβώς έναν αιώνα μετά την ίδρυση της Ερμούπολης, οδήγησε στην «πόλη των προσφύγων» το τελευταίο κύμα καταδιωγμένων από την Μικρά Ασία. Όμως, από τους 8.000 ανθρώπους που υπολογίζεται ότι έφτασαν εκείνον τον καιρό στο νησί, μόνο το ένα τρίτο εγκαταστάθηκαν οριστικά στη Σύρο. Τα μεροκάματα στην τοπική βιομηχανία δεν ήταν ελκυστικά, ενώ μόλις το 1929 άρχισε να χτίζεται ο προσφυγικός συνοικισμός του Ξηροκάμπου.

Η συνεχής μείωση της βιομηχανικής δραστηριότητας και η περιορισμένη εγκατάσταση προσφύγων έπειτα από τη Μικρασιατική Καταστροφή αποτελούν δυο καθοριστικά στοιχεία της περιόδου, θέτοντας τέλος στην μακρά περίοδο οικιστικής ανάπτυξης.

Η πιο καθοριστική περίοδος όμως για την παρακμή της Ερμούπολης ήταν η κατοχή εξαιτίας της πενιχρής αγροτικής παραγωγής του νησιού και της απονέκρωσης του εμπορίου. Τα ιταλικά στρατεύματα αποβιβάστηκαν στη Σύρο στις αρχές Μαΐου του 1941, ενώ τον Σεπτέμβριο του 1943, το νησί πέρασε στη Γερμανική κατοχή. Τον χειμώνα του 1941-42 χιλιάδες Συριοί πέθαναν από την πείνα και τις κακουχίες, ενώ συγκλονιστικές περιγραφές από επιζώντες μιλούν για τα κάρα που περνούσαν από τις λαϊκές συνοικίες για να μαζέψουν τους νεκρούς και να τους μεταφέρουν στους ομαδικούς τάφους γύρω από το νεκροταφείο. Στο τέλος του πολέμου, το Νεώριο, η Λέσχη, το Τηλεγραφείο, το Τελωνείο και άλλα κτίρια βομβαρδίστηκαν.

Η οικονομική στασιμότητα οδήγησε - παράλληλα με όσα συνέβαιναν σε εθνικό επίπεδο - σε φαινόμενα εσωτερικής και εξωτερικής μετανάστευσης. Το ναυπηγείο με περισσότερους από χίλιους εργαζόμενους συντέλεσε στη συγκράτηση

του πληθυσμού που μειωνόταν διαρκώς από το 1920 και είχε φτάσει στο κατώτερο σημείο του στην απογραφή του 1971 με 13.500 κατοίκους. Μεταξύ 1951 έως 1971 τα περισσότερα εργοστάσια έκλεισαν και ως το 1990 είχαν κλείσει και οι τελευταίες κλωστοϋφαντουργίες.

B. Η ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΗ ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ

B1. Ρομαντισμός και Νεοκλασικισμός: Τα δύο ρεύματα στην Ευρώπη του 18^{ου} – 19^{ου} αιώνα.

Ο αρχιτέκτονας Δημήτρης Φιλιππίδης μέσα από το βιβλίο του *Νεοελληνική Αρχιτεκτονική*⁶ επιχειρεί μια αναδρομή στις κυριότερες περιόδους της ελληνικής αρχιτεκτονικής αρχίζοντας από το «νεοκλασικισμό», όνομα που δόθηκε σε δυτικά πολιτισμικά κινήματα τα οποία αντλούν έμπνευση από την κλασική τέχνη και τον πολιτισμό της αρχαίας Ελλάδας ή της αρχαίας Ρώμης.

Κυρίαρχη ιδεολογία του 18^{ου} αιώνα ήταν ο Διαφωτισμός, βασισμένος στην πρόοδο της επιστήμης και της οικονομίας της εποχής, που απλώθηκε σε ολόκληρη την Ευρώπη και είχε σαν αρχή τον ορθολογισμό και την αρμονική συνύπαρξη με την Φύση. Σύμφωνα με τον Διαφωτισμό, για να μπορέσει η ανθρωπότητα να πλησιάσει τη μελλοντική της ολοκλήρωση, θα έπρεπε να στραφεί προς στο παρελθόν και να μελετήσει την Αρχαιότητα (κλασικισμός)

Η ιδεολογία του Διαφωτισμού προέκυψε ως συνέπεια της ανόδου των αστικών στρωμάτων, η έλευση των οποίων στο προσκήνιο της ιστορίας επισφραγίστηκε με τις δύο μεγάλες επαναστάσεις του τέλους του 18^{ου} αιώνα: την Αμερικάνικη Επανάσταση της Ανεξαρτησίας (1776) και τη Γαλλική Επανάσταση (1789). Δεν ήταν τυχαίο ότι και στις δύο αυτές επαναστάσεις η Αρχαία Ελληνική Δημοκρατία και ιδιαίτερα η Αθηναϊκή Δημοκρατία έπαιξαν ιδεολογικά πολύ σημαντικό ρόλο.

Η πρώτη στάθηκε μια πραγματική «επανάσταση» στην οικονομία της ανθρωπότητας. Σχεδόν ταυτόχρονη της (1789), η δεύτερη ήταν αποτέλεσμα της γενικής χρεωκοπίας του απαρχαιωμένου καθεστώτος στη Γαλλία. Οι οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις των δύο αυτών επαναστάσεων δημιούργησαν έναν καινούριο κόσμο, ριζικά διαφορετικό από κάθε άλλο προηγούμενο, στον οποίο κυριάρχησε η ανερχόμενη μεσοαστική τάξη και η μηχανή.

⁶ Δημήτρης Φιλιππίδης, *Νεοελληνική Αρχιτεκτονική*
Εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1984

Από την άλλη μεριά, η Βιομηχανική Επανάσταση ανέτρεψε την πολεοδομική οργάνωση του 18^{ου} αιώνα. Παρόλο που οι μεγάλες πόλεις είχαν ήδη αρχίσει να αυξάνουν σε μέγεθος από παλιότερα, τίποτε δεν μπορούσε να συγκριθεί με τις τρομακτικές συνθήκες που δημιούργησε η ανάπτυξη της βιομηχανίας, πρώτα στην Αγγλία και αργότερα στις υπόλοιπες χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Οι μαζικές μετακινήσεις πληθυσμών προς τα μεγάλα αστικά κέντρα, αρχή της αντίθεσης πόλης-υπαίθρου, οι απαράδεκτες συνθήκες διαβίωσης των εργατών, το χάος που επικράτησε στην περίμετρο της τυπικής μεγαλούπολης και η αδυναμία του παλιότερου κέντρου της να ανταπεξέλθει στις αυξημένες απαιτήσεις για στέγαση και κυκλοφορία ανέτρεψαν την προηγούμενη ισορροπία ανάμεσα στην κοινωνία και στη μορφή της πόλης. Η κατάσταση επιδεινώθηκε περισσότερο με την αντίληψη του *laissez-faire* που τότε επικρατούσε, η οποία προστάτευε τις ιδιωτικές επενδύσεις και εμπόδιζε κάθε μορφής παρεμβατισμό.

Ο ίδιος ο Διαφωτισμός όμως έφερε την αλλαγή. Μέσα στη θύελλα της επανάστασης στις τελευταίες δεκαετίες του 18^{ου} αιώνα, η έμφαση μεταφέρθηκε από τον τέλειο μηχανισμό του κόσμου, στη φυσικότητα ενός ζωντανού φυτού – της οργανικής μορφής που εκφράζει το δυναμισμό της ανάπτυξης. Πρόκειται για το θρίαμβο του Ρομαντισμού, που θα επικρατήσει οριστικά στην Ευρώπη γύρω στα τέλη του αιώνα. Είναι εξαιρετικά δύσκολο να καθοριστεί το ακριβές περιεχόμενο του Ρομαντισμού, όπως άλλωστε και του Κλασικισμού, στον οποίο υποτίθεται ότι αντιδρά ο Ρομαντισμός. Κυρίαρχο χαρακτηριστικό του Ρομαντισμού είναι η επικράτηση του συναισθήματος αντί της λογικής όπου η αναζήτηση γίνεται πλατύτερα και «αγκαλιάζει» κάθε «εξωτισμό», από τον περιφρονημένο «βάρβαρο» μεσαίωνα ως τον άγνωστο «λαϊκό» πολιτισμό και τις χαμένες πρωτόγονες φυλές.

Γρήγορα θα φανούν οι επιρροές του Ρομαντισμού και στην αρχιτεκτονική. Αν στην περίοδο 1750 - 1760 η μάχη είχε δοθεί ενάντια στο Ροκοκό, ο στόχος άλλαξε γύρω στο 1780: τώρα βαλλόταν αυτός καθαυτός ο ελληνορωμαϊκός ρυθμός. Οι ίδιες οι δυνάμεις του Διαφωτισμού που είχαν συντελέσει στην άρνηση του παρόντος και στην επιστροφή στο παρελθόν, τώρα λειτουργούσαν καταλυτικά γκρεμίζοντας στο όνομα της Φύσης και του Ιδεαλισμού, την «τυραννία» του Κλασικισμού.

Σε κάποιο γενικότερο επίπεδο, αν ο νεοκλασικισμός - και ιδιαίτερα στην επαναστατική του παραλλαγή - τόνιζε το διεθνιστικό χαρακτήρα της αρχιτεκτονικής, ειδικά στην Γερμανία η κίνηση Sturm und Drang της περιόδου 1770 - 1790 έδωσε έμφαση στην εθνική υπόσταση του γερμανικού λαού, αργότερα οι ρομαντικοί εθνικιστές του μέσου του 19^{ου} αιώνα απαιτούσαν όλα τα κτίσματα να μορφολογούνται σε μεσαιωνικούς ρυθμούς - το γοτθικό ή το ρωμανικό.

B2. Περίοδοι και αρχιτεκτονικές μορφές στην νεοκλασική Ερμούπολη.

Η νεοκλασική Ερμούπολη είναι ο μοναδικός τόπος που μας δίνει τόσο ολοκληρωμένα μια αντιπροσωπευτική εικόνα ελληνικής πόλης του 19^{ου} αιώνα. Τα σπίτια είναι μάρτυρες της ευημερίας και της προοδευμένης κοινωνίας μιας πόλης της οποίας η περίοδος ακμής της συμπίπτει με την περίοδο άνθησης της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα. Γι' αυτό και ο νεοκλασικός ρυθμός δεσπόζει και χαρακτηρίζει ολόκληρη την πόλη. Παράλληλα ανάμεσα στις κατοικίες παρατηρείται πρωτοφανής ομοιογένεια, γεγονός που οφείλεται στο ότι οι περισσότερες από αυτές, δημιουργήθηκαν στο ίδιο μικρό χρονικό διάστημα από την γέννηση της Ερμούπολης ως την ανάπτυξη και κατόπιν την παρακμή της, διάστημα το οποίο δεν ξεπερνά τον μισό αιώνα. Το ίδιο ισχύει και για όλα τα κτίρια, δημόσια ή ιδιωτικά, οι εκκλησίες και τα μνημεία. Κανένα αρχαίο ερείπιο ή βυζαντινή εκκλησία δεν προβάλλει ανάμεσά τους. Σχεδόν όλα τα κτίσματα (με ελάχιστες εξαιρέσεις) είναι δημιουργήματα του 19^{ου} αιώνα.

Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα που κτίστηκε η Ερμούπολη, δύο αρχιτεκτονικοί ρυθμοί, ο νεοκλασικός και ο ρομαντικός, που όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα χαρακτήριζαν την Ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική, έκαναν έντονα την εμφάνισή τους και στον ελληνικό χώρο, επηρεάζοντας τη νεώτερη ελληνική αρχιτεκτονική. Ο Κλασικισμός, πιστός στις αρχές της αρχαίας ελληνικής και της ρωμαϊκής αρχιτεκτονικής, βρήκε, όπως ήταν φυσικό, καθολική παραδοχή στον ελληνικό χώρο. Παράλληλη ωστόσο ήταν και η εμφάνιση του Ρομαντισμού, ρυθμός πιο εκλεκτικός, με θερμούς οπαδούς που δημιουργούν ελεύθερα τα αρχιτεκτονήματά τους χρησιμοποιώντας στοιχεία από παλαιότερους ρυθμούς, χωρίς να περιορίζονται από αυστηρούς κανόνες.

Τα ευρωπαϊκά διδάγματα βρήκαν στον ελληνικό χώρο πολύ επιτυχημένη εφαρμογή καθώς οι αρχιτέκτονες που δημιούργησαν τις πρώτες ελληνικές πόλεις είχαν την ευκαιρία να μελετήσουν απευθείας τα ίδια τα αρχαία μνημεία αντί να αντιγράψουν τα ξένα πρότυπα. Η Αθήνα έτσι, έγινε το αδιαφιλονίκητο κέντρο της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής και τα κτήριά της πρότυπα για τις επαρχιακές πόλεις όπως η Πάτρα, ο Πειραιάς, η Χαλκίδα, η Τρίπολη, η Καλαμάτα και το Ναύπλιο.

Ωστόσο η Ερμούπολη διαφέρει από όλα τα άλλα επαρχιακά κέντρα καθώς οι συχνές επαφές με τα ευρωπαϊκά κέντρα και η μεγάλη διέλευση από πολλούς Ευρωπαίους αρχιτέκτονες (κυρίως Γάλλοι και Γερμανοί), συνετέλεσαν ώστε να δημιουργηθεί ένας αρχιτεκτονικός ρυθμός, πάντα πιστός στις αρχές του «Ρομαντικού Κλασικισμού» αλλά με περισσότερες δυτικές επιρροές απ' ό,τι Αθηναϊκές.

Η σημασία της αρχιτεκτονικής των κατοικιών είναι μοναδική για την μελέτη της αστικής αρχιτεκτονικής στον ελληνικό χώρο, αφού διακρίνονται για το σχέδιο και την επιμελημένη κατασκευή τους. Πρόκειται για μνημειακή αρχιτεκτονική και το βασικότερο, τα περισσότερα σπίτια διατηρούνται σε πολύ καλή κατάσταση, χωρίς πολλές αλλαγές και προσθήκες, γεγονός στο οποίο οφείλεται και η διατήρηση του αρχικού χαρακτήρα της πόλης.

Σύμφωνα με τον πρεσβευτή της Αυστρίας A.Prokesch von Osten στα 1824 και τον Bory de Saint-Vincent (μέλος της Γαλλικής Αποστολής του Μοριά, που επισκέφτηκε τη Σύρο στα 1829), τα πρώτα σπίτια που χτίστηκαν στην Ερμούπολη λίγο μετά την επανάσταση του 1821, ήταν απλά κτίσματα. Ο τελευταίος γράφει επίσης στο βιβλίο του, ότι σχεδόν όλα τα σπίτια ήταν ξύλινα και έμοιαζαν προσωρινά και πως τότε είχαν αρχίσει να χτίζονται και μερικά πέτρινα σπίτια. Ωστόσο ο αριθμός τους δεν ήταν καθόλου ασήμαντος. Σύμφωνα με απογραφή του 1828, η Ερμούπολη είχε 13.805 κατοίκους και 4.167 οικοδομές.

Μετά την εφαρμογή του Πολεοδομικού σχεδίου στη θέση τους υψώθηκαν μεγάλες λιθόχτιστες οικοδομές. Ελάχιστα από τα πρώτα αυτά κτίσματα διατηρούνται ως σήμερα, τα περισσότερα αλλοιωμένα από νεώτερες επισκευές και προσθήκες. Ωστόσο, αν και λίγα, μας δίνουν την αρχή της αστικής αρχιτεκτονικής στην Ερμούπολη στο 19^ο αιώνα.

Οι πρώτοι μηχανικοί που ανέλαβαν τα δημόσια έργα που χρειάστηκαν στην νέα πόλη, όπως σημειώνουν η Χρ. Αγριαντώνη και η Α.Φενερλή στο βιβλίο τους (βλ. παραπομπή 1), ήταν άνθρωποι του στενού περιβάλλοντος του Όθωνα ή Βαυαροί στρατιωτικοί από το σώμα του Μηχανικού. Ανάμεσά τους ήταν ο Γερμανός αρχιτέκτονας Johann B. Erlacher και ο λοχαγός του Μηχανικού Wilhelm von Weiler. Ο Erlacher είχε σπουδάσει αρχιτεκτονική στην Ακαδημία του Μονάχου και εργάστηκε ως «βασιλικός αρχιτέκτων» στην Ερμούπολη στα 1834 – 1836 και ως

αρχιτέκτονας του Δήμου στα 1845 – 1847. Συνέβαλε αποφασιστικά στη διαμόρφωση της τοπικής αρχιτεκτονικής αναλαμβάνοντας και την εκπαίδευση των ντόπιων σε άξιους και ικανούς τεχνίτες. Το 1836 ο πρίγκιπας Puckler-Muskau γράφει χαρακτηριστικά ότι ο Erlacher θα μπορούσε να χρησιμοποιεί μελλοντικά Συριανούς και μόνο εργάτες στα δημόσια έργα (Puckler-Muskau, *Der Vorlauffer*, σ. 271-272). Στο Αρχείο των σχεδίων του Δήμου Ερμούπολης σωζόταν ως το 1973 ένα πολύ ενδιαφέρον σχέδιο του Erlacher, που μαρτυρούσε τις εκπαιδευτικές του δραστηριότητες: ήταν υπόδειγμα οικοδομικού σχεδίου για την κατασκευή στέγης και ξυλοδεσιάς για πόρτες και παράθυρα, για δέσιμο θόλων κτλ. Πόση μεγάλη σημασία είχαν οι εκπαιδευτικές αυτές δραστηριότητες του Erlacher, μπορούμε να το αντιληφθούμε καλύτερα, αν σκεφτούμε ότι το «Σχολείο των Τεχνών» για την εκπαίδευση τεχνιτών λειτούργησε στην Αθήνα μόλις στα 1837. Ο Erlacher χρησιμοποίησε επίσης από τους πρώτους –αν όχι ο πρώτος- στις οικοδομές του τη θηραϊκή γη ή πορσελάνη, όπως αλλιώς ονομάζεται.

Μετά το 1843 οι ξένοι (ετερόχθονες) απολύθηκαν από τις δημόσιες υπηρεσίες που επανδρώνονταν πλέον από Έλληνες. Από το Σώμα Μηχανικού Κυκλάδων, έδρασαν στην Ερμούπολη οι αξιωματικοί Γεράσιμος Μεταξάς, Αλέξανδρος Γεωργαντάς, Νικ. Σούτσος κ.α. Στο μεγαλύτερο μέρος του 19^{ου} αιώνα ο Δήμος είχε δικούς του αρχιτέκτονες που άφησαν τη σφραγίδα τους στην πόλη, σε δημοτικά και ιδιωτικά κτίρια.

Τεχνίτες που έρχονταν κυρίως από την Τήνο και την Άνδρο συνήθως σε κομπανίες, μετά από συμφωνία με τον ιδιοκτήτη, ήταν κυρίως αυτοί που έχτιζαν τα σπίτια. Με τον καιρό αρκετοί εγκαταστάθηκαν μόνιμα στην πόλη. Μερικοί εμπειρικοί αρχιμάστορες έγιναν εργολάβοι ή «τέκτονες» όπως τους έλεγαν. Οι γνωστότεροι ήταν οι Νικόλαος Ιερόνυμος, Αριστείδης Βιδάλης, Μάρκος Σαρηγιάννης (Σμύρνη) οι γιοί του Αναστάσιος και Σταύρος Ι. Θεοδωρίδης, Ιωάννης Φιτάλης (Τήνος) Πέτρος Βαμβακάς και κυρίως ο Χατζή – Γεώργιος Γρέκας (Κέα) που ήταν αρχικά ξυλουργός. Τήνος και Πάρος προμήθευαν επίσης και το μάρμαρο. Όμως αναμφίβολα, η Ερμούπολη οφείλει πολλά στους αρχιτέκτονες και μηχανικούς, Έλληνες και αλλοεθνείς. Είναι μάλιστα ενδεικτικό της σημασίας της το γεγονός ότι

δέχθηκε μερικούς από τους σημαντικότερους μηχανικούς που εργάστηκαν στην Ελλάδα τον 19^ο αιώνα.

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι πρώτες οικοδομικές δραστηριότητες και οι κανονισμοί που θεσπίστηκαν με την εφαρμογή του πολεοδομικού σχεδίου. Οι πρώτοι οικοδομικοί κανονισμοί ίσχυσαν από το 1839 και ακολούθησαν προγενέστερα διατάγματα για την Αθήνα. Τα σπίτια, αλλά και όλα τα άλλα κτίσματα καθορίστηκε να στεγάζονται με κεραμίδια ή δώματα ενώ μόνο μια βαθμίδα ήταν επιτρεπτό να υπάρχει μπροστά από τις εισόδους. Οι ιδιοκτήτες ήταν υποχρεωμένοι επίσης να φροντίζουν να μη χύνονται τα νερά της βροχής στο δρόμο ή στο γειτονικό οικόπεδο.

Τα σπίτια της Ερμούπολης, σύμφωνα με τους Ι. Τραυλό και Α. Κόκκου (βλ. παραπομπή 3), διακρίνονται ως προς την αρχιτεκτονική τους, σε τρεις γενικές κατηγορίες. Στην πρώτη ανήκουν όσα ακολουθούν το **λαϊκό ή νησιώτικο τύπο**, όπως διαμορφώθηκε από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Τα περισσότερα από αυτά χρονολογούνται στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, από το 1821 και ύστερα. Ωστόσο, πολλά χαρακτηριστικά της λαϊκής αρχιτεκτονικής συναντιούνται πολλές φορές και στα νεοκλασικά σπίτια, όπου συνυπάρχουν παλιότερα, παραδοσιακά στοιχεία με τις μεταγενέστερες αντιλήψεις για την νεοκλασική αρχιτεκτονική. Στη δεύτερη κατηγορία, που είναι η πιο μεγάλη, περιλαμβάνονται όσα σπίτια χτίστηκαν σε **νεοκλασικό ρυθμό**, όπως διαμορφώθηκε στην Ερμούπολη στο 19^ο αιώνα («Ρομαντικός Κλασικισμός»). Στην τρίτη, τέλος, κατηγορία ανήκουν νεοκλασικά και πάλι κτίρια, αλλά επηρεασμένα περισσότερο από την **Αθηναϊκή αρχιτεκτονική**.

I. Ο Λαϊκός ή νησιώτικος τύπος

Τα παλαιότερα σπίτια της Ερμούπολης χτίστηκαν στα 1821 – 1835, όπως έχει ήδη αναφερθεί, από τους πρόσφυγες, σύμφωνα με τις τεχνικές και την τυπολογία της παραδοσιακής αστικής αρχιτεκτονικής των περιοχών προέλευσής τους με τονισμένα λιγότερο ή περισσότερο τα δυτικά ή ανατολικά χαρακτηριστικά και ανάλογες διαφοροποιήσεις (στοιχεία μακεδονικά, μικρασιατικά κλπ). Από την εποχή αυτή υπάρχουν σήμερα ελάχιστα κτίρια, τα πιο επιμελημένα. Όταν αργότερα επικράτησε ο νεοκλασικισμός, τέτοια σπίτια εξακολουθούσαν να χτίζονται με μικρές ή μεγάλες

επιρροές από τη νέα τάση. Στο κέντρο της πόλης συναντάμε αρκετά σπίτια αυτής της κατηγορίας, που παρά τις διαφοροποιήσεις τους, παρουσιάζουν ενιαία γνωρίσματα.

*Εικόνα 9.: Λαϊκό σπίτι - Κατάλοιπα από την αρχιτεκτονική στα χρόνια της τουρκοκρατίας
(πηγή: Ερμούπολη, Τραυλός Ι. – Κόκκου Α.
Εκδ. Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1980)*

Είναι συνήθως δώροφα, με ανώγειο και κατώγειο. Στο κατώγειο βρίσκονται η κουζίνα η τραπεζαρία και βοηθητικοί χώροι ενώ στο ανώγειο ο κύριος χώρος υποδοχής, ημιυπαίθριο χαγιάτι και δωμάτια. Συχνά τα σπίτια αυτά δεν ακολουθούν τη ρυμοτομική γραμμή και έχουν αυλή προς τον δρόμο οπότε μία εξωτερική σκάλα οδηγεί στον όροφο.

Οι τοίχοι των σπιτιών αυτών είναι χτισμένα με πλίνθους ή τσατμάδες (τοίχοι με ξυλοδεσιές), σοβατισμένοι εξωτερικά και στεγάζονται με κεραμίδια. Το ξύλο είναι το υλικό που χαρακτηρίζει την οικοδομή τους: ξύλινο είναι το γείσο που τα επιστέφει, τα πλαίσια στις πόρτες και τα παράθυρα, οι πεσσοί που στηρίζουν τη σκεπαστή βεράντα –το χαγιάτι- καθώς και τα ταβάνια στο εσωτερικό. Ξύλινα είναι επίσης και τα πατώματα.

*Εικόνα 10. Λαϊκό σπίτι στην οδό Απόλλωνος
(πηγή: Ερμούπολη, Τραυλός Ι. – Κόκκου Α.
Εκδ. Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1980)*

Παράλληλα εμφανίζεται στη Σύρο ένας άλλος τύπος αστικής οικοδομής που ήταν ήδη διαδεδομένος στα παραλιακά εμπορικά κέντρα της Ελλάδας από τους Βενετούς και τους Γενουάτες με επιρροές της Ιταλικής Αναγέννησης. Τα κτήρια του τύπου αυτού είναι πέτρινα, πολύωροφα, με μεγάλα ανοίγματα συμμετρικά διατεταγμένα στις απλές συνήθως όψεις και στέγη από κεραμίδια. Χαρακτηριστικά αυτών των κτηρίων θα επιβιώσουν και στη μετέπειτα νεοκλασική αρχιτεκτονική της Ερμούπολης, δίνοντας τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της.

Με τη σταδιακή επικράτηση του ευρωπαϊκού κλασικισμού ο παραδοσιακός τύπος κτηρίου υποχωρεί από το κέντρο της πόλης στις λαϊκές γειτονιές. Εκεί συναντάμε ακόμη ίχνη του αν και, βαθμιαία, εξαφανίζεται από τις νέες σύγχρονες οικοδομές που απομιμούνται το ύφος που κυριάρχησε μετά το 1835 – 1840.

Το πρώτο ρυμοτομικό σχέδιο που συνέταξε ο Wilhelm von Weiber το 1837, σύμφωνα με τις επιταγές της τότε σύγχρονης πολεοδομίας, αποτέλεσε το υπόβαθρο της μνημειακής νεοκλασικής πόλης που βλέπουμε σήμερα με τους βασικούς άξονες τις πλατείες και τις θέσεις των δημοσίων κτιρίων. Παράλληλα η νέα αστική τάξη της Ερμούπολης υιοθετεί τις νέες τάσεις στην αρχιτεκτονική σαν ένα σύμβολο του κύρους της.

II. Οι νεοκλασικές κατοικίες

Όταν μιλάμε για την Νεοκλασική Αρχιτεκτονική της Ερμούπολης, αναφερόμαστε κυρίως στα κτήρια που χτίστηκαν από το 1834 περίπου και μετά, ως τα τέλη του 19ου αιώνα. Ειδικά το διάστημα 1840 – 1860 η οικοδομική δραστηριότητα ήταν ιδιαίτερα έντονη και, όπως αναφέρουν οι Τραυλός – Κόκκου στο βιβλίο τους (βλ. παραπομπή 3), καθώς η Ερμούπολη ήταν ο κεντρικός σταθμός των θαλάσσιων συγκοινωνιών από την Ευρώπη στη Μ. Ασία και τη Μέση Ανατολή, αλλά και ένα από τα μεγαλύτερα εμπορικά και βιομηχανικά κέντρα, είχε τη δυνατότητα να έρχεται σε άμεση επαφή με τις ευρωπαϊκές χώρες και να μετακαλεί ξένους αρχιτέκτονες και καλλιτέχνες. Γι αυτό και η ευρωπαϊκή επίδραση παρατηρείται εδώ σε μεγαλύτερο βαθμό, σε σύγκριση με τις άλλες επαρχιακές πόλεις της Ελλάδας, που είναι πολύ περισσότερο επηρεασμένες από την αθηναϊκή νεοκλασική αρχιτεκτονική. Σημαντικοί αρχιτέκτονες, Βαυαροί, Ιταλοί και στη συνέχεια Έλληνες, επηρεασμένοι από τα ρεύματα του Κλασικισμού και του Ρομαντισμού δημιουργούν αυτόν τον τύπο των κτηρίων που η μορφή τους είναι πιστή στο πνεύμα του Κλασικισμού, όπως επικράτησε στον ευρωπαϊκό χώρο από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα και ύστερα.

Η αρχιτεκτονική του σπιτιού στην Ερμούπολη και η εξέλιξή του παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον. Τα σπίτια όμως δεν αναδεικνύονται, όσο τους αξίζει, γιατί το ύψος τους είναι μεγάλο και οι δρόμοι πολύ στενοί, δυσκολεύοντας έτσι την παρατήρηση από τον περαστικό.

Τα σπίτια ως προς το μέγεθός τους, είναι διώροφα ή τριώροφα πολλές φορές, κτίρια, που βλέπουν σε δύο ή και τρεις δρόμους. Καθώς μάλιστα η πόλη είναι χτισμένη στις πλαγιές του λόφου, η υψομετρική διαφορά τα κάνει μονώροφα στον ένα δρόμο και διώροφα ή τριώροφα στον άλλο. Οι ιδιοκτησίες είναι τις περισσότερες

φορές μεγάλες και καλύπτουν συνήθως ολόκληρο το οικόπεδο, ενώ υπάρχουν και κάποιες εξαιρέσεις σπιτιών με πλάτος πρόσοψης μόλις 4,50μ. Στοές στα σπίτια της Ερμούπολης υπάρχουν μόνο στην κεντρική πλατεία, όπως είχε προβλεφθεί στο σχέδιο της πόλης. Ολόκληρη η νότια πλευρά της έχει μια σειρά από αξιοπρόσεχτα διώροφα και τριώροφα σπίτια, ολομάρμαρα ή με επιμελημένη αρμολογημένη τοιχοδομία. Στους άλλους δρόμους, κυρίως στους δευτερεύοντες, τα σπίτια είναι χτισμένα ακριβώς στην οικοδομική γραμμή και μόνο η πόρτα της εισόδου είναι τοποθετημένη 1μ ή και περισσότερο μέσα από την πρόσοψη.

Καθώς τα οικόπεδα είναι μεγάλα και τα σπίτια πολύ ψηλά, οι οικοδομές είναι ογκώδεις, άλλοτε με πλούσια αρχιτεκτονική διακόσμηση και άλλοτε με απλές, καλοχτισμένες **προσόψεις**. Χαρακτηριστικό των συριανών σπιτιών είναι η ασυμμετρία που παρουσιάζεται πολλές φορές στην πρόσοψη, ενώ δηλαδή υπάρχει μια κανονικότητα στη διάταξη των ανοιγμάτων, δημιουργείται σε μια άκρη του σπιτιού ένα σύνολο με δική του μορφή. Κάτι ακόμη, που παρατηρείται στα κτίρια αυτής της περιόδου, είναι η διαφορά της τοιχοδομίας στην πρόσοψη και στις άλλες όψεις, όχι μόνο σε υλικό, αλλά και στον τρόπο της κατασκευής. Η πρόσοψη είναι πάντοτε με πολύ πιο επιμέλεια χτισμένη και με πλουσιότερο διάκοσμο. Χαρακτηριστικό της συριανής αρχιτεκτονικής είναι η πυκνή διάταξη των παραθύρων και των ανοιγμάτων γενικότερα.

Η **φέρουσα κατασκευή** των σπιτιών είναι από λιθόκτιστους τοίχους πάχους 50 – 60 εκ. Στα καταστήματα του ισογείου προκειμένου να εξασφαλιστεί ενιαίος χώρος, η στήριξη γίνεται με καμάρες. Τα πατώματα είναι εξ ολοκλήρου ξύλινα με δοκάρια (πρόβες) που στην περίπτωση μεγάλων ανοιγμάτων μεταβιβάζουν τα φορτία σε μεγαλύτερα δοκάρια. Οι μη φέροντες εσωτερικοί διαχωριστικοί τοίχοι είναι από μπαγδατί (σοβατισμένος τοίχος με ξύλινο σκελετό). Η στέγαση γίνεται με ξύλινη στέγη και κεραμίδια ή με δώμα που έχει την ίδια δομή με τα μεσοπατώματα. Πάνω από το σανίδωμα στρώνονται φύκια για μόνωση, αργιλόχωμα και τελικά θηραϊκή γη που καταβρέχεται και χτυπιέται με κόπανο. Τα δώματα αυτά ονομάζονται σπαθωτά, από το χτύπημα που γίνεται με τον κόπανο.

Ο βασικός αυτός τύπος κτιρίου παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία ανάλογα με το οικόπεδο, τις υψομετρικές διαφορές κλπ οπότε δημιουργούνται πρωτότυπες,

τολμηρές λύσεις. Άλλος παράγοντας ποικιλίας είναι η οικονομική κατάσταση των ιδιοκτητών και η επιθυμία τους για πλουσιότερη **διακόσμηση** των εξωτερικών όψεων. Στις περιπτώσεις αυτές προστίθενται στις όψεις παραστάδες με βάσεις και επίκρανα, επιστήλια και ταινίες με πλούσιο διάκοσμο, μαρμάρινα πλαίσια στα παράθυρα με γείσα, μικρά φουρούσια ή αετώματα. Όπου υπάρχουν τόξα διακοσμούνται τα κλειδιά και οι γενέσεις τους. Οι είσοδοι τονίζονται με μνημειακά διακοσμημένα πλαίσια ή πρόπυλα. Τα φουρούσια γίνονται ανάγλυφα με σπείρες, φυτικά ή και ζωικά ακόμη θέματα, τρίαίνες, κηρύκεια και οι μπαλκονοποδιές διακοσμούνται με φατνώματα και ρόδακες.

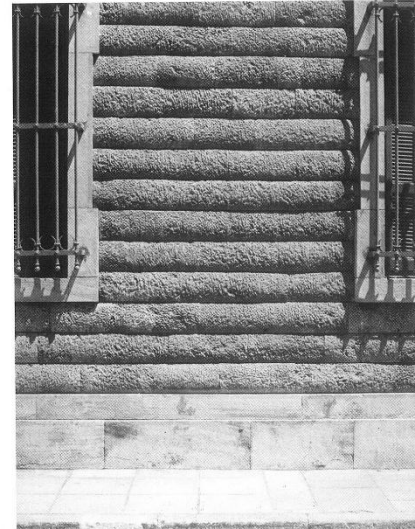
Η λίθινη βάση, που αποτελεί το χαρακτηριστικό του αθηναϊκού σπιτιού, στα συριανά σπίτια δεν τονίζεται πάντα και κυρίως, όταν η τοιχοδομία είναι ολομάρμαρη. Όταν όμως υπάρχουν υπόγεια, διακρίνεται με το μαρμάρινο κυμάτιο* που την επιστρέφει ή από τη διαφορετική τοιχοδομία, καθώς και από τα παράθυρα του υπογείου που ανοίγονται στο ύψος της. Μαρμάρινη ταινία χωρίζει τους ορόφους, αν και δε λείπουν παραδείγματα –έστω και λίγα- με συνεχή όψη και στους δύο ορόφους. Ο τελευταίος όροφος επιστέφεται με γείσο και στηθαίο και σπανιότερα με μεγάλο αέτωμα. Η επίστεψη με πήλινους ακροκέραμους, που συμπληρώνει σχεδόν πάντα τα αθηναϊκά σπίτια, καθώς και πήλινα αγάλματα, αντίγραφα αρχαίων έργων, που συνηθίζονται σε πολλά νεοκλασικά σπίτια, είναι πολύ σπάνια στην Ερμούπολη. Σε πολλά σπίτια έχουμε πλούσιο αρχιτεκτονικό διάκοσμο: μαρμάρινες παραστάδες, κιονόκρανα και επίκρανα, επιστύλια, γείσα, καλοδουλεμένα πλαίσια στις πόρτες και τα παράθυρα και μπαλκόνια με πλούσια διακόσμηση.

Οι όψεις των συριανών σπιτιών είναι συνήθως λιθόχτιστες και διακρίνονται σε δύο βασικούς τρόπους **τοιχοδομίας**, την αρμολογημένη με μεγάλες μαρμαρόπετρες λαξευμένες στην εξωτερική όψη και τη λαξευτή, με ορισμένες παραλλαγές που οφείλονται στις λεπτομέρειες της κατασκευής. Πολλά είναι τα σπίτια με λαξευτή, ισόδομη συνήθως τοιχοδομία. Θα πρέπει όμως να σημειωθεί ότι στις περιπτώσεις αυτές δεν πρόκειται για συμπαγή κατασκευή, αλλά για επένδυση με

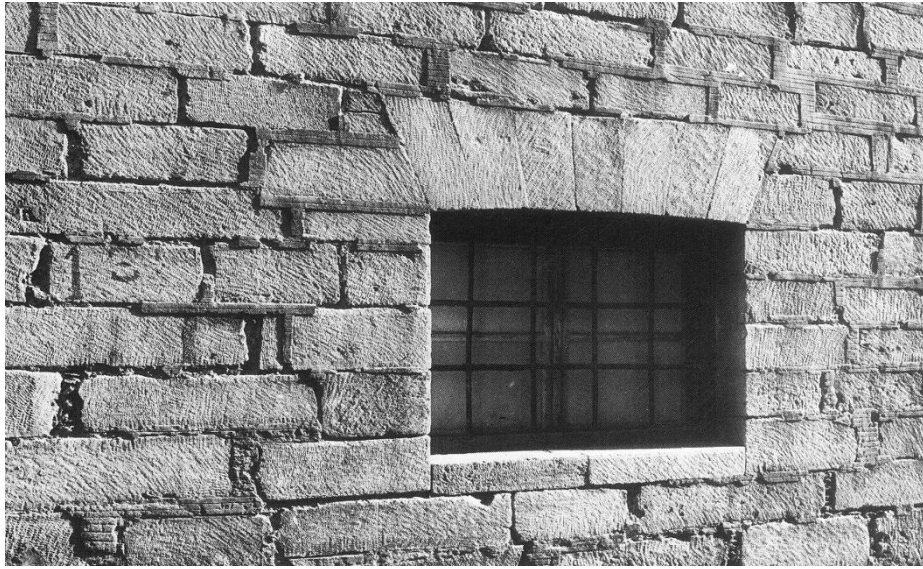
* **Κυμάτιο:** οι προεξέχουσες αρχιτεκτονικές γραμμές με κυματοειδή διαμόρφωση. Δεν λαξεύονται σε πέτρα ή σε μάρμαρο αλλά γίνονται τραβηχτά σε σοβά και αποτελούν μέρος αρχιτεκτονικής διακόσμησης συνήθως σε κιονόκρανα ή στη βάση ενός κίονα (πηγή: webnode.com, Λεξιλόγιο όρων της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής)

μαρμάρινους συνδέσμους, σχήματος Π. Η επιφάνεια των λίθων είναι συνήθως λεία και καλοδουλεμένη, πολλές φορές όμως αδρά επεξεργασμένη: προεξέχει στο κέντρο και περιβάλλεται στα άκρα με στενή ταινία. Η προσαρμογή στους αρμούς είναι συνήθως απόλυτη, ώστε να δημιουργείται ενιαία επιφάνεια. Πολλές φορές υπάρχει μεταξύ τους πολύ λεπτό στρώμα από κονίαμα, ενώ άλλοτε οι οριζόντιοι αρμοί είναι λοξότμητοι, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται έντονες σκιές.

Η αρμολογημένη τοιχοδομία είναι επίσης πολύ συνηθισμένη. Γίνεται με μεγάλες μαρμαρόπετρες, δουλεμένες μόνο στην εξωτερική όψη και με μικρές πέτρες στα κενά ανάμεσά τους, που καλύπτονται με κονίαμα, πάχους 4-6 εκατοστών. Λεπτές οριζόντιες και κάθετες γραμμές είναι χαραγμένες αντίστοιχα στους οριζόντιους και κάθετους αρμούς και δίνουν από μακριά την εντύπωση των μικρών λίθων που παρεμβάλλονται στα κενά. Στα σημεία όπου έχει πέσει το κονίαμα, είναι φανερός ο τρόπος της τοιχοδομίας που θυμίζει ανάλογες κατασκευές από τους τελευταίους αρχαϊκούς και κλασσικούς χρόνους. Μια άλλη παραλλαγή της αρμολογημένης τοιχοδομίας, λιγότερο συνηθισμένη, είναι με κόκκινα τούβλα και κονίαμα στους οριζόντιους και κάθετους αρμούς, κατασκευή πάντοτε ιδιαίτερα επιμελημένη. Στα κτίρια με σοβατισμένες όψεις η τοιχοδομία είναι με μαρμαρόπετρες και με μικρές πέτρες και τούβλα ή ξυλοδεσιά με πλίθους συχνά, πάνω στο σοβά, σημειώνονται με κάθετες και οριζόντιες μαύρες γραμμές οι αρμοί των δόμων. Οι τρόποι αυτοί της τοιχοδομίας χρησιμοποιούνται πολλές φορές ταυτόχρονα στο ίδιο κτίριο: το ισόγειο είναι πχ. μαρμαρόχτιστο με λαξευτή τοιχοδομία, ενώ ο πρώτος όροφος με αρμολογημένη τοιχοδομία ή με σοβά.

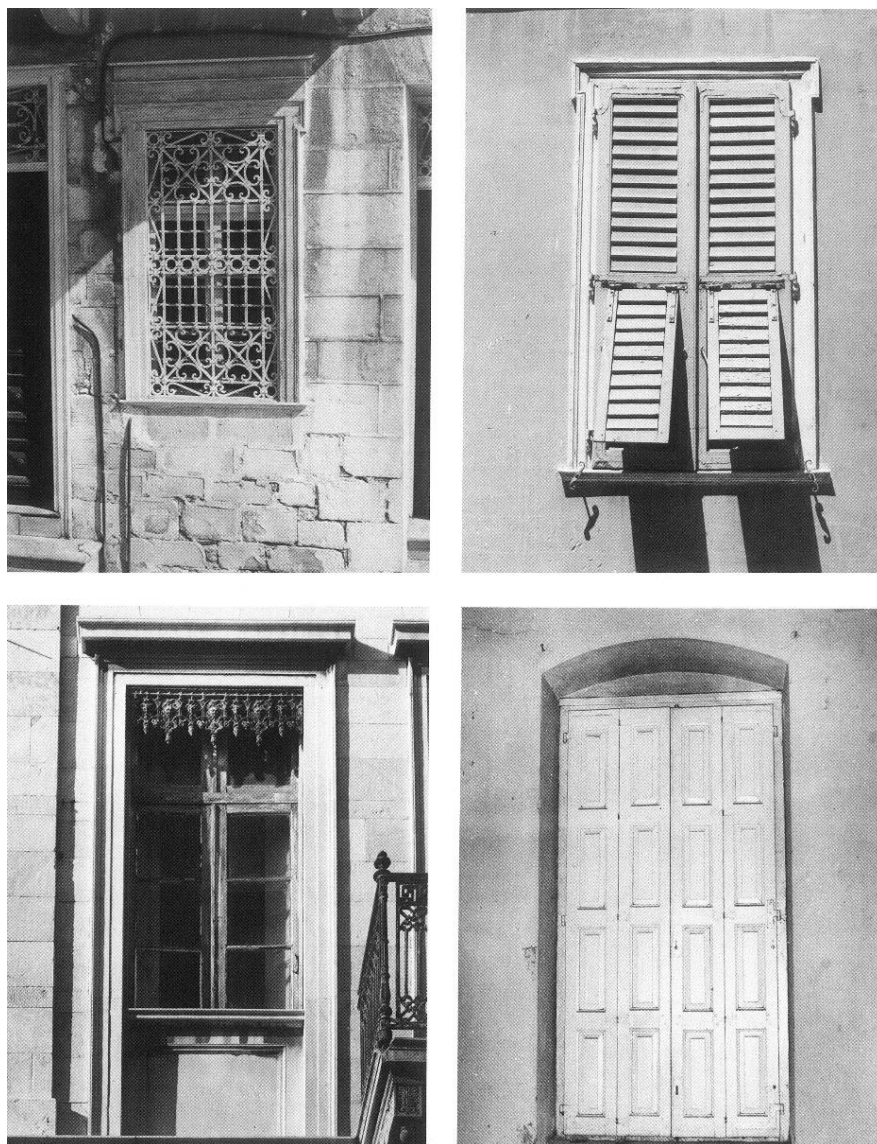
*Εικόνα 11. Δείγματα τοιχοδομίας
(πηγή: Ερμούπολη, Τραυλός Ι. – Κόκκου Α.
Εκδ. Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1980)*

*Εικόνα 12. Δείγματα τοιχοδομίας με κονίαμα ή τούβλα στους αρμούς
(πηγή: Ερμούπολη, Τραυλός Ι. – Κόκκου Α.
Εκδ. Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1980)*

Οι αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες, δουλεμένες τις περισσότερες φορές στο μάρμαρο, αποδίδουν πιστά τα νεοκλασικά πρότυπα της εποχής. Τα πλαίσια των **παραθύρων** και τα οριζόντια γείσα πάνω απ' αυτά είναι συνήθως ξύλινα –ακόμη και όταν τα κτίρια είναι μαρμαρόχτιστα- και συχνά διακοσμούνται με ξυλόγλυπτους ρόμβους και ροζέτες. Δε λείπουν βέβαια παράθυρα με μαρμάρινα πλαίσια, ενώ, πολλές φορές, όταν η τοιχοδομία είναι μαρμαρόχτιστη, δεν έχουμε καθόλου πλαίσια. Αξιοπρόσεχτη είναι γενικότερα η επίστεψη των παραθύρων, άλλοτε με γείσα και

μικρά φουρούσια και άλλοτε με μικρά αετώματα. Τα παραθυρόφυλλα στα παλιότερα σπίτια είναι εσωτερικά πλήρη, ενώ αργότερα συνηθίζονται παραθυρόφυλλα γερμανικού τύπου.

*Εικόνα 13. Διάφοροι τύποι παραθύρων
(πηγή: Ερμούπολη, Τραυλός Ι. – Κόκκου Α.
Εκδ. Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1980)*

Εξίσου προσεγμένη κατασκευή παρουσιάζουν τα ανοίγματα για τις **πόρτες**. Όταν στο ισόγειο υπάρχουν καταστήματα, γεφυρώνονται με τόξα ή οριζόντια υπέρθυρα. Ιδιαίτερα επιμελημένη είναι πάντα η κεντρική είσοδος. Στα απλά, τυπικά, συριανά σπίτια έχει μεγάλο ύψος και ξύλινα πλαίσια τα οποία χρωματίζονται πάντα

λευκά, όπως και η κάσα με τα τζαμιλίκια. Αντίθετα, άλλο χρώμα έχουν τα σκούρα που είναι γερμανικού τύπου με κινητό τελάρο στο κάτω μισό των φύλλων. Επίσης ψηλός φεγγίτης με σιδεριά κλείνει το επί πλέον κενό πάνω από το κανονικό ύψος της πόρτας. Τα φύλλα της εξώθυρας είναι περαστά χωρισμένα σε τετράγωνους ταμπλάδες. Στα πιο μνημειώδη σπίτια, ο διάκοσμος είναι πλούσιος: οι παραστάδες είναι μαρμάρινες, με καλοδουλεμένα επίκρανα ή κιονόκρανα και στο υπέρθυρο υπάρχουν ανάγλυφοι ρόδακες* ή στεφάνια, μαζί με τη χρονολογία της κατασκευής και τα αρχικά ή το όνομα του ιδιοκτήτη. Ένα μικρό αέτωμα επιστέφει συχνά την κεντρική είσοδο. Στις τοξωτές πόρτες τονίζεται ιδιαίτερα το κλειδί του τόξου και τα επίκρανα στη γένεσή τους. Πολλές φορές, λοξότμητοι αρμοί στη μαρμαρόχτιστη τοιχοδομία δίνουν στην είσοδο πολύ πιο μνημειακό χαρακτήρα. Σε πολλά σπίτια η κεντρική είσοδος τονίζεται ακόμη περισσότερο με την προσθήκη προπύλου* ή προστώου* με μαρμάρινους κίονες, συνήθως τοσκανικού ρυθμού.

* **Ρόδακες:** ακτινωτά διακοσμητικά σχήματα (πηγή: wiktioary.org)

* **Πρόπυλο:** Ο στεγασμένος χώρος που αποτελεί εξωτερική συνέχεια της εισόδου σε οικοδόμημα και έχει συνήθως προσόψεις με κίονες (βλ. πρόσοψη του ναού Αγ. Νικολάου) (πηγή: webnode.com, Λεξιλόγιο όρων της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής)

* **Προστώο:** ημιυπαίθριος στεγασμένος χώρος με κίονες (στοά) εμπρός από την είσοδο κτηρίου (πηγή: webnode.com, Λεξιλόγιο όρων της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής)

*Εικόνα 14. Εξώπορτες
(πηγή: Ερμούπολη, Τραυλός Ι. – Κόκκου Α.
Εκδ. Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1980)*

Ο εξωτερικός διάκοσμος των σπιτιών συμπληρώνεται με τα μαρμάρινα **μπαλκόνια**. Τα φουρούσια*, τα ανάγλυφα κοσμήματα στις μπαλκονοποδιές - όταν υπάρχουν - και οι σιδεριές παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία. Τα μπαλκόνια είναι συνήθως ορθογώνια ενώ πολύ συνηθίζονται επίσης μπαλκόνια με μικρή επέκταση στα δύο άκρα – άλλοτε κυκλική και άλλοτε τετράγωνη - που προέκυψε από την ανάγκη να ανοιγοκλείνουν τα εξωτερικά φύλλα της πόρτας. Το στοιχείο όμως που παρουσιάζει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον είναι τα φουρούσια. Η ποικιλία τους είναι μεγάλη και είναι εύκολο να παρακολουθήσουμε την εξέλιξή τους. Αρχικά ήταν ξύλινα, αν και σπανίζουν σήμερα παραδείγματα αυτού του τύπου στην Ερμούπολη.

* **Φουρούσια:** υποστηρίγματα, συνήθως μαρμάρινα διακοσμημένα, που εξέχουν από την επιφάνεια του τοίχου και χρησιμεύουν για να υποστηρίξουν εξώστες, γείσα, αγάλματα. Τα ξεχωριστά αυτά οικοδομικά στοιχεία, στα οποία στηριζόταν το μπαλκόνι, υπήρχαν όχι μόνο για αισθητικούς, αλλά για στατικούς κυρίως λόγους (πηγή: webnode.com, Λεξιλόγιο όρων της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής)

Πολλά όμως από τα πρώιμα μαρμάρινα φουρούσια μιμούνται τις παλιότερες ξύλινες κατασκευές. Πολύ συνηθισμένα είναι επίσης τα τελείως απλά φουρούσια: λεπτές μαρμαρίνες πλάκες χωρίς διάκοσμο ή με μικρή ανάγλυφη ροζέτα ή άγκυρα στο μέτωπό τους. Τέτοια απλά φουρούσια χρησιμοποιούνται στα πρώτα σπίτια, αλλά και ως τα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Δε λείπουν επίσης φουρούσια με πλούσια διακόσμηση ή σε μορφή λιονταριού, πολλά από αυτά θυμίζουν ανάλογα Αθηναϊκά και Πειραιώτικα παραδείγματα. Κοσμήματα, όπως το κέρασ της Αμάλθειας, διπλές τρίαινες κηρύκειο, σχηματοποιημένα άνθη και άλλα φυτικά σχέδια είναι πολύ αγαπητά στους Συριανούς μαρμαράδες. Σε πολλά κτίρια συναντάμε φουρούσια – αναμονές για μπαλκόνια μελλοντικού ορόφου, που συχνά έχει προστεθεί σε μεταγενέστερα χρόνια. Οι μπαλκονοποδιές δεν έχουν ιδιαίτερα πλούσιο διάκοσμο. Τις περισσότερες φορές είναι τελείως απλές και σπανιότερα έχουν φατνώματα απλά ή διακοσμημένα με ανάγλυφες ροζέτες. Οι σιδεριές, όχι μόνο στα μπαλκόνια αλλά και στους φεγγίτες, στα παράθυρα και πάνω από τις πόρτες, είναι καλοδουλεμένες με ποικιλία σχεδίων. Στα πρώιμα σπίτια είναι απλές, ενώ αργότερα συναντάμε κατασκευές πιο σύνθετες, με γεωμετρικά και φυτικά κοσμήματα, λύρες και άλλα θέματα..

*Εικόνα 15. Μπαλκόνια με πλούσιες σιδεριές
(πηγή: Ερμούπολη, Τραυλός Ι. – Κόκκου Α.
Εκδ. Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1980)*

*Εικόνα 16. Μπαλκόνια με ξύλινα και μαρμάρινα φουρούσια
(πηγή: Ερμούπολη, Τραυλός Ι. – Κόκκου Α.
Εκδ. Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1980)*

*Εικόνα 17. Μπαλκόνια με φουρούσια αθηναϊκού τύπου, πλούσια διακοσμημένα
(πηγή: Ερμούπολη, Τραυλός Ι. – Κόκκου Α.
Εκδ. Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1980)*

Στο εσωτερικό τα σπίτια έχουν πολύ προσεγμένη κατασκευή. Η **διάταξη** των χώρων είναι απλή. Στις αμιγείς κατοικίες μία σκάλα ξύλινη συνήθως οδηγεί από την είσοδο κατευθείαν στον όροφο όπου βρίσκεται ο κύριος χώρος υποδοχής με έξοδο στο μπαλκόνι της πρόσοψης και στα άλλα δωμάτια. Στο ισόγειο, κύρια θέση καταλαμβάνει η τραπεζαρία που είναι και χώρος διημέρευσης και εργασίας και η κουζίνα. Όταν υπάρχουν ξεχωριστές κατοικίες στους δύο ορόφους διαθέτουν ξεχωριστή είσοδο. Όταν το ισόγειο είναι κατάστημα έχει μεγάλο ύψος και μία σειρά μικρών παραθύρων πάνω από τα κύρια ανοίγματα ενώ η κατοικία περιορίζεται στον όροφο. Αμέσως μετά την είσοδο ή την εσωτερική σκάλα –όταν πρόκειται για πρώτο όροφο- υπάρχει μακρύς διάδρομος, που οδηγεί στα δωμάτια και τους βοηθητικούς χώρους.

Τα **πατώματα** είναι ξύλινα, ενώ στους διαδρόμους, στους προθαλάμους και στους άλλους βοηθητικούς χώρους είναι συνήθως μαρμάρινες πλάκες, λευκές, μαύρες ή γκρι-μπλε. Στα πλουσιότερα σπίτια έχουμε στα μαρμάρινα δάπεδα διακοσμητικά σχέδια με μαρμαροθετήματα.

Οι **οροφές** είναι συνήθως σοβατισμένες - σπανιότερα ξύλινες - και πολλές φορές διακοσμούνται με τοιχογραφίες.

*Εικόνα 18. Φατνωματικές οροφές
(πηγή: Ερμούπολη, Τραυλός Ι. – Κόκκου Α.
Εκδ. Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1980)*

Πολύ καλοδοουλεμένες είναι οι εσωτερικές πόρτες. Στα πλούσια αρχοντικά έχουν παραστάδες με κυμάτια, που επιστέφονται με ωραία επίκρανα, ενώ στα υπέρθυρα υπάρχουν επιχρυσωμένες ροζέτες και άλλα κοσμήματα. Το ίδιο προσεγμένη είναι και η κατασκευή των παραθύρων. Οι εσωτερικές σκάλες είναι ξύλινες ή μαρμάρινες. Στα πλούσια σπίτια, όσα χρονολογούνται κυρίως μετά τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, είναι μαρμάρινες με κουπαστές και κολωνάκια και έχουν μνημειακό χαρακτήρα. Κόγχες για την τοποθέτηση αγαλμάτων ή στολισμένες με τοιχογραφίες και πλαστικά κοσμήματα συμπληρώνουν το διάκοσμο της εισόδου.

Εκείνο όμως που λείπει από τα συριανά σπίτια είναι οι αυλές. Και όταν ακόμη υπάρχουν, είναι μικρές, συνήθως πλακόστρωτες και σπανιότερα με άσπρα και μαύρα βότσαλα. Το στενό πρόσωπο, το μεγάλο βάθος των οικοπέδων καθώς και η έλλειψη αυλής δημιουργούν τυφλούς χώρους που φωτίζονται από υπερυψωμένους φωταγωγούς στο δώμα. Η θέση της εισόδου και του κλιμακοστασίου το σχήμα και ο τύπος του οικοπέδου (διαμπερές, γωνιακό) μας δίνουν μία ποικιλία κατόψεων που ακολουθούν, όμως την ίδια λειτουργική διάταξη.

Οι δεξαμενές, απαραίτητες σε κάθε σπίτι – μιας και είναι τόσο σπάνιο το νερό στην Ερμούπολη - είναι στα υπόγεια και καλύπτονται με κυλινδρικούς θόλους. Τα στόμιά τους βρίσκονται στην είσοδο, κοντά στην σκάλα, στους φωταγωγούς ή σε κάποιον άλλο βοηθητικό χώρο μέσα στο σπίτι. Γενικά, πάντως ή όλη διάταξη στο εσωτερικό είναι μελετημένη και εξυπηρετεί τη λειτουργία του σπιτιού.

Κτίρια του τύπου αυτού χτίζονται σε όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα.

Αν και είναι γνωστοί πολλοί από τους αρχιτέκτονες που δούλεψαν στην Ερμούπολη και ενώ για τα περισσότερα δημόσια κτίρια, τα στοιχεία που έχουν σωθεί, επιτρέπουν τη σύνθεση του ιστορικού της οικοδομής τους, για τα σπίτια οι γνώσεις είναι πολύ περιορισμένες για πολύ λίγα από αυτά είναι γνωστός ο αρχιτέκτονας. Μια σειρά σχεδίων του αρχιτέκτονα Ι. Βλυσίδη είναι ιδιαίτερα διδακτικά για την εσωτερική διάταξη και τη λειτουργία των σπιτιών. Πολύ πιο εύκολα αναγνωρίσιμο είναι το χρονικό της οικοδομής αφού στα περισσότερα σπίτια υπάρχει στο μπαλκόνι ή στο υπέρθυρο η χρονολογία και το όνομα ή τα αρχικά του ιδιοκτήτη. Στα πλουσιότερα αρχοντικά τα στοιχεία αυτά είναι λαξευμένα σε

μαρμάρινες πλάκες, διακοσμημένες με ανάγλυφα κοσμήματα, που είναι εντοιχισμένες στην είσοδο ή σε άλλη περίοπτη θέση.

III. Νεοκλασικά κτίρια κατοικιών με αθηναϊκές επιρροές

Από τα μέσα του αιώνα, αρχίζουν να υιοθετούνται στοιχεία από την νεοκλασική αρχιτεκτονική που διαμορφώθηκε στην Αθήνα, με ιδιαίτερα εμφανή την επιρροή της κυρίως στα δημόσια κτήρια.

Σύμφωνα με τις Χρ. Αγριαντώνη – Α.Φενερλή (βλ. παραπομπή 1) οι πιο σημαντικές διαφορές που παρατηρούνται είναι οι εξής: περιορίζεται η εμφανής λιθοδομή και γίνεται μεγαλύτερη χρήση σοβαντισμένων επιφανειών. Μάρμαρο χρησιμοποιείται κυρίως στη βάση του κτιρίου, στους γωνιόλιθους, στα μπαλκόνια, στην είσοδο και σε ορισμένες λεπτομέρειες χωρίς να πάντως να υπάρχουν και ολομάρμαρα κτίρια με μαρμάρινο διάκοσμο. Οι όψεις εμπλουτίζονται με διακόσμηση από πηλό όπως κολονάκια, ακροκέραμα ακόμη και πήλινα αγάλματα ή γλάστρες στη στέψη. Οι σιδεριές στα κουφώματα και στα μπαλκόνια συχνά είναι χυτοσιδηρές. Τα ξύλινα κουφώματα γίνονται πλέον γαλλικού τύπου. Τα φύλλα στις εξώθυρες αποκτούν πλούσια διακόσμηση και έχουν τζαμιλίκια με σιδεριά στο πάνω μέρος και δύο ταμπλάδες στο κάτω.

Η λειτουργία και η κατασκευή του νέου αυτού τύπου κτιρίων δεν παρουσιάζει σημαντικές αλλαγές. Αξιοσημείωτη ωστόσο είναι η χρήση του σιδήρου στον φέροντα οργανισμό που διαδίδεται από τη δεκαετία του 1880. Τα πατώματα διαμορφώνονται από σιδηροδοκούς σε απόσταση 60-80 εκ. που γεφυρώνονται με χαμηλούς θολίσκους από τούβλα, μία κατασκευή που χρησιμοποιήθηκε στο Δημαρχείο και αντιγράφηκε μετά και στις άλλες οικοδομές. Περιορισμένη είναι τέλος η χρήση διαχωριστικών τοίχων από τούβλο.

Η οικοδομική δραστηριότητα περιορίστηκε από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα και η μοντέρνα αρχιτεκτονική που άρχισε σιγά σιγά να εμφανίζεται στην Ελλάδα, ελάχιστα αντιπροσωπεύεται στην Ερμούπολη. Κατά τον μεσοπόλεμο κτίστηκαν ελάχιστα ιδιωτικά κτίρια, ορισμένα δημόσια καθώς και κτίρια για την υποδοχή των νέων προσφύγων. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, παράλληλα με τις κακότεχνες

επισκευές και προσθήκες στα παλαιά κτίρια, κτίστηκαν και οι λίγες πολυκατοικίες που συναντάμε σήμερα, καθώς και ορισμένα δημόσια κτίρια στη θέση κατεδαφισμένων κτισμάτων. Από το 1976 οι οικοδομές χτίζονται σύμφωνα με το Π.Δ. *«Περί καθορισμού ενίων όρων και περιορισμών δομήσεων των οικοπέδων του ρυμοτομικού σχεδίου Ερμουπόλεως...»* ο οποίος βοήθησε καθοριστικά στη διατήρηση του χαρακτήρα της πόλης.

B3. Το πολεοδομικό σχέδιο της Ερμούπολης

Στο βιβλίο τους οι Ι. Τραυλός και Α. Κόκκου (βλ. παραπομπή 3) επιχειρούν να καλύψουν το χρονικό της διαμόρφωσης του πρώτο πολεοδομικού σχεδίου της Ερμούπολης χρησιμοποιώντας μια πληθώρα δημοσιευμάτων και αναφορών από δημόσια έγγραφα της εποχής.

Όταν τον Αύγουστο του 1837 εγκρίθηκε το πολεοδομικό σχέδιο της Ερμούπολης, η πόλη είχε αναπτυχθεί ακανόνιστα σε αρκετή έκταση στην παραλία του λιμανιού. «*Η νήσος αυτή*», έγραφε η εφημερίδα «Αθηνά» του 1840, «έλαβε μορφήν σχεδόν άμορφον, ή και παντάπασιν ακανόνιστον». Η αρχή και η ραγδαία εξέλιξη του πρώτου, χωρίς σχέδιο οικισμού, παρουσιάζεται παραστατικά στα περιηγητικά κείμενα του 19^{ου} αιώνα.

Οι πρώτοι πρόσφυγες, που έφτασαν στην Ερμούπολη, οικοδομούσαν, όσο και αν φαίνεται περίεργο, πάνω στην θάλασσα. Κι αυτό, γιατί, όπως θα διαβάσουμε στην εφημερίδα «Ένωσις», «*οι ευπορώτεροι εξ' αυτών θέλοντες να χρησιμοποιήσωσι την ανώμαλον και βραχώδη γην της νήσου ταύτης, και μη δυνάμενοι να εύρωσιν τόπον, διότι οι εντόπιοι δεν ήθελον να παραχωρήσωσιν ευκόλως εις αυτούς γην, ηναγκάσθησαν να δαπανήσωσιν αδρά χρήματα, να μολώσωσι την θάλασσαν και ν' ανεγείρωσιν εί των μωλωμάτων οικοδομάς, καθ' όλην της Ερμουπόλεως την παραλίαν*», όπου αναφέρεται στα πρώτα στάδια της ίδρυσης της πόλης. Από επίσημη απογραφή της 29 Ιουνίου 1834 με τίτλο «*Πίναξ των επί προχώμασι ωκοδομηθέντων κτημάτων εντός του λιμένος της Ν.Σύρας απ' αρχής της Επαναστάσεως μέχρι της ελεύσεως της Α.Μ.*» έγιναν γνωστά τα ονόματα των κατόχων και φαίνεται ακόμη ότι ο αριθμός των κτισμάτων ξεπερνούσε τα εκατόν εξήντα, ότι τα περισσότερα ήταν ξύλινα και διώροφα και ότι χρησίμευαν για καφενεία, εργαστήρια και μαγαζιά ενώ σπανιότερα για κατοικία του ιδιοκτήτη. Ειδικοί νόμοι – ο πρώτος ψηφίστηκε στα χρόνια του Καποδίστρια και οι άλλοι στα χρόνια του Όθωνα, από το 1833 και μετά – καθόρισαν το ποσό που θα έπρεπε να πληρώσουν οι ιδιοκτήτες, μια και τα «μωλώματα»* θεωρήθηκαν εθνική γη.

Όσο όμως αυξανόταν ο αριθμός των Ερμουπολιτών και άρχιζαν να πυκνώνουν τα κτίσματα στην παραλία και στις πλαγιές του λόφου πάνω από το λιμάνι, τόσο

* Μπαζώματα

γινόταν πιο αισθητή η έλλειψη ενός ρυμοτομικού σχεδίου και η ανάγκη να ληφθούν μέτρα για την οργάνωση της νέας πόλης. Η Δημογεροντία με έντυπη προκήρυξη της το 1832 θα ζητήσει από τους πολίτες να μη κλείνουν και να μην οικειοποιούνται δρόμους και δημόσιους χώρους γράφοντας: *«κανείς δεν έχει δικαίωμα επ' αυτών και δια τούτο η Δημογεροντία θέλει επιθέσει επί των κλεισμάτων τούτων σημείον Δ δια να σέβεται έκαστος ως δημόσιον και να χρησιμεύσωσι εις τας κατά καιρούς ανάγκας της πόλεως, οσάκις επικαλέσει η χρεία να ανοιχθώσι»*. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η αυθαίρετη παραβίαση δημόσιων χώρων δημιούργησε αργότερα μεγάλα προβλήματα στην εφαρμογή του σχεδίου.

Ωστόσο, η έλλειψη πολεοδομικού σχεδίου δεν εμπόδισε την ανάπτυξη του οικισμού στα πρώτα χρόνια της ζωής του. Το 1824 χτίστηκε η εκκλησία της Μεταμόρφωσης και στα 1828/29 η Κοίμηση και η Ευαγγελίστρια των Καθολικών. Το 1825 αρχίζει η οικοδόμηση του Νοσοκομείου και το 1834, ένα μόλις χρόνο μετά τον ερχομό του Όθωνα στην Ελλάδα, θεμελιώνονται τα πρώτα δημόσια κτίρια: οι Αποθήκες της Διαμετακομίσεως, ο Φάρος στο νησάκι μπροστά από το λιμάνι και το Γυμνάσιο της πόλης.

Το 1835 το Υπουργείο των Στρατιωτικών ανέθεσε στον υπολοχαγό του Μηχανικού L.Weber να κάνει την τοπογράφιση της Ερμούπολης, το σχέδιό του όμως, το Σεπτέμβριο του 1835, κρίθηκε ατελέστατο - σε μερικά σημεία και λανθασμένο- γιατί δεν σημειώνονταν πάνω σ' αυτό τα όρια των σπιτιών, οι αυλές και οι κήποι. Η διόρθωση του Ed.Schaubert*, ο οποίος έκανε το πολεοδομικό σχέδιο, παρουσίαζε βασικά μειονεκτήματα, μια και δεν είχε γίνει προηγουμένως αναθεώρηση του τοπογραφικού σχεδίου. Γι' αυτό στις 31 Μαρτίου/12 Απριλίου 1836, ο Όθωνας θα προτείνει στον αρχιτέκτονα J.Erlacher να αναλάβει τον έλεγχο του σχεδίου. Ο Erlacher όμως δε δέχτηκε, γιατί ήταν απασχολημένος με άλλα έργα, και κυρίως με την κατασκευή της προκυμαίας στο λιμάνι της Σύρου. Τόνισε, ωστόσο, τις δυσκολίες που παρουσίαζε η εφαρμογή του σχεδίου - είχαν χτιστεί στο μεταξύ πολλά σπίτια - και υπέδειξε να σταλεί στην Ερμούπολη ο υπολοχαγός του Μηχανικού W.von Weiler, που είχε δείξει μεγάλη δραστηριότητα στην εφαρμογή του σχεδίου της Αθήνας.

* Ο οποίος, μαζί με τον Σταμάτιο Κλεάνθη εκπόνησαν και το πρώτο πολεοδομικό σχέδιο της Αθήνας που δυστυχώς δεν εφαρμόστηκε ποτέ

Η Αιμασιά, δηλαδή η προκουμαία, η κεντρική πλατεία Όθωνος (η σημερινή πλατεία Μιαούλη) και η μεγάλη οδός που συνέδεε την πλατεία με την προκουμαία (η σημερινή οδός Ελ. Βενιζέλου) αποτελούν τα τρία κύρια μέρη του σχεδίου. Μέσα σε δύο χρόνια έπρεπε να *«ανοιχθώσι καθ'όλην των την έκτασιν και να μετασηματισθώσιν όλαι οι ξύλιναι αποθήκαι εις λιθίνους»* σύμφωνα με το πρώτο διάταγμα της 18/30 Αυγούστου 1837 στο οποίο γίνονται φανερές οι δυσκολίες για την εφαρμογή του σχεδίου. Γι' αυτό το λόγο άλλωστε, ορίστηκαν μακροχρόνιες προθεσμίες για την εφαρμογή του σχεδίου. Για την υπόλοιπη πόλη, που εκτεινόταν, σύμφωνα με το πρώτο σχέδιο, από τη συνοικία των Ψαριανών, γύρω δηλαδή από την εκκλησία της Κοιμήσεως, ως την περιοχή του Αγ. Νικολάου, οι προθεσμίες ήταν ακόμη μεγαλύτερες. Στη συνοικία των Ψαριανών η εφαρμογή του σχεδίου είχε παραταθεί για πέντε χρόνια και στις άλλες για δεκαπέντε, με τη διευκρίνιση ότι οι καινούριες οικοδομές θα ακολουθούσαν το νέο σχέδιο.

Η εφαρμογή του σχεδίου άρχισε με κατεδαφίσεις όπως τον Οκτώβριο του 1838 *«κατηδαφίσθησαν όλαι οι ξύλιναι αποθήκαι και αναβάθραι αι κείμεναι επί της αιμασιάς»* όπως περιγράφεται αργότερα από τον Διοικητή της Σύρου σε έγγραφο του, ενώ σε μεταγενέστερο έγγραφο του ίδιου, υπάρχουν ακριβείς πληροφορίες και για το υπόλοιπο τμήμα της πόλης: *«Εν τοσούτω η μεταποίησης των οικοδομών από ξύλινας εις λιθίνας οικοδομάς ήρχισε και προοδεύει και ήθελε πολύ περισσότερον προοδεύσει εάν είχομεν το μνησθέν διάταγμα της εκτελέσεως μέχρι τούδε ανηγέρθησαν λίθιναι οικοδομαί εννέα, ανεγείρονται ήδη οκτώ και όλαι σχεδόν οι ιδιοκτήται προπαρασκευάζονται δια να επιχειρήσωσι την μεταποίησον των αποθηκών των. Η μεγάλη οδός του Ερμού κατά μέγα μέρος ηνεώχθη ήδη, και η πλατεία του Όθωνος (σημερινή Μιαούλη) ήθελεν είναι ανεωγμένη, εάν είχομεν αρχιτέκτονα δια να διαχαράξει την ισοπέδωσιν εν συντόμω η υπόθεσις του Σχεδίου ωρίσασε καθ'όλας τας όψεις και δια να μην οπισθοδρομήση είναι επάναγκες να έχωμεν ταχείας και πλήρεις οδηγίας περί της εκτελέσεως».*

Ύστερα από προτάσεις του Δημοτικού Συμβουλίου, ψηφίστηκε στις 2/14 Αυγούστου 1839 το σχετικό διάταγμα για την εφαρμογή του πολεοδομικού σχεδίου και για τον τρόπο των αποζημιώσεων. Σύμφωνα μ' αυτό, ορίστηκαν έντεκα *«πρώτισται οδοί»*. Καθορίστηκε επίσης το εμβαδόν των άρτιων οικοπέδων, ανάλογα με τη θέση τους σε κεντρικούς δρόμους και πλατείες ή σε δευτερεύοντες δρόμους,

με χαμηλότερο όριο των οικοδομήσιμων οικοπέδων τα 150 τ.μ., γεγονός που προκάλεσε πολλές αντιδράσεις. Τέλος, αποφασίστηκε να ισχύσουν για τις απαλλοτριώσεις και τον τρόπο οικοδομής των κτιρίων ορισμένα άρθρα από τα ανάλογα διατάγματα του 1836 για το σχέδιο της Αθήνας.

Το τρίτο διάταγμα ήρθε το 1842 το οποίο περιελάμβανε νέες διατάξεις σχετικά με τους όρους δόμησης οι οποίες μείωναν το κατώτερο εμβαδό στα 50, 56 και 30 κατά περίπτωση. Ο ίδιος ο Weiler ανέλαβε τη χάραξη του σχεδίου, ενώ για την εφαρμογή του ορίστηκε υπεύθυνο το Σώμα του Μηχανικού Κυκλάδων, που το διηύθυνε ως το 1842 ο Weiler. Πολλές όμως ήταν οι δυσκολίες που παρουσιάστηκαν καθώς, απ' ό, τι φαίνεται, γινόντουσαν διακρίσεις υπέρ των οικονομικά ισχυρών ιδιοκτητών με αποτέλεσμα την καθυστέρηση της εφαρμογής του σχεδίου. Το Σεπτέμβριο του 1848 ο υπολοχαγός Γεράσιμος Μεταξάς, διευθυντής τότε του Μηχανικού Κυκλάδων, έγραφε στο Υπουργείο Εσωτερικών ότι *«έγιναν και γίνονται καθεκάστην παραβιάσεις επί του σχεδίου, και βεβαίως από τους έχοντας τα μέσα»* και ότι *«...βεβαίως ήθελεν είσθαι δι' εμέ λυπηρόν να εφαρμόζω τον νόμον μόνον εις τους αδυνάτους»*. Στα 1856 η συριανή εφημερίδα «Ένωσις» σε άρθρο της με τίτλο *«Αι Χίλια και Μία Επιθυμίες της Ενώσεως»*, ζητούσε επίσης, μαζί με πολλά άλλα, την αυστηρή εφαρμογή του πολεοδομικού σχεδίου. Γεγονός, πάντως, είναι ότι η νέα χάραξη δέχτηκε αναγκαστικά ορισμένες γραμμές της πρώτης χωρίς σχέδιο εγκατάστασης και μόνο στο τμήμα της παραλίας ανοίχτηκαν φαρδύτεροι δρόμοι, δημιουργήθηκαν πλατείες και χτίστηκαν τα δημόσια και δημοτικά κτίρια.

Πάνω στο τοπογραφικό αυτό σχέδιο του πρώτου οικισμού έχουν σημειωθεί με κόκκινο χρώμα τα οικοδομικά τετράγωνα και οι δρόμοι, όπως σχεδιάστηκαν από τον Weiler. Το σχέδιο, που ισχύει ως σήμερα, αναφέρεται ως αντίγραφο παλαιού σχεδίου του 1842. Γνωστό είναι επίσης, από τον Τιμολέων Αμπελά (βλ. παραπομπή 2), ότι στο πρώτο σχέδιο είχαν χαράξει εκατόν είκοσι τέσσερις δρόμους και έντεκα πλατείες και ακόμη ότι είχαν προβλέψει τη θέση των δημόσιων και δημοτικών κτιρίων.

Μετά τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, σύμφωνα με σχετικά έγγραφα, νέα διατάγματα όρισαν την επέκταση του σχεδίου στα τμήματα που είχε αναπτυχθεί στο μεταξύ η πόλη: το 1860 στην περιοχή του Ναυπηγείου και Πακτωτηρίου, το 1862 στη συνοικία Βαπόρια, το 1865 στο πρώην νησάκι του Αγ. Νικολάου, όπου μετέπειτα

στεγάστηκε το Τελωνείο, το 1869 στην οδό Ποσειδωνίας και το 1871 στη θέση Παυσίλυπο. Ακολούθησαν πολλά άλλα μεταγενέστερα διατάγματα, που σκοπό είχαν να τροποποιήσουν ή να προσδιορίσουν ακριβέστερα το σχέδιο σε ορισμένα σημεία. Πολλά αποσπάσματα των σχεδίων αυτών σώζονται σήμερα στο Δημαρχείο της Ερμούπολης και στο Υπουργείο Δημοσίων Έργων.

Η διάνοιξη και η λιθόστρωση των δρόμων και των πλατειών, η κατασκευή της προκυμαίας για την ασφάλεια του λιμανιού και τα υδραυλικά έργα για τη διοχέτευση του νερού από τις εξοχές στην ξερή και άνυδρη Ερμούπολη, είναι τρία βασικά έργα που συμπληρώνουν την πολεοδομική συγκρότηση.

Και τα οδικά έργα συνεχίστηκαν σε ολόκληρη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα. Στα 1882 ήταν έτοιμος ένας άλλος βασικός δρόμος, ο περίφημος «περίπατος» στα Βαπόρια. Την ίδια χρονιά κυκλοφόρησε και το πρώτο «λεωφορείο» της εταιρίας Ν. Λασκάρεως για την επικοινωνία με τις εξοχές. Αργότερα θα γίνουν προσπάθειες, χωρίς όμως αποτέλεσμα στην Δελαγράτσια (Ποσειδωνία). Μεγάλη ήταν η σημασία των δρόμων που συνέδεσαν την Ερμούπολη με τις εξοχές, γιατί στο εσωτερικό του νησιού υπήρχαν τα κτήματα και οι κήποι, απ' όπου προμηθεύονταν τα αγαθά. Οι εξοχές ήταν επίσης απαραίτητες καταφύγια για τους κατοίκους, ιδιαίτερα τους καλοκαιρινούς μήνες, μια και το πράσινο ήταν τόσο περιορισμένο στην Ερμούπολη και τα σπίτια δεν είχαν αρκετό χώρο για αυλές αλλά και ούτε υπήρχαν δημόσιοι κήποι.

Γι' αυτό άλλωστε, φροντίζουν από πολύ νωρίς να δενδροφυτέψουν και να λιθοστρώσουν τις πλατείες, όπου συγκεντρώνονταν οι κάτοικοι της πόλης. Τρεις ήταν και είναι οι κύριες πλατείες της Ερμούπολης: η κεντρική πλατεία, γνωστή αρχικά ως πλατεία Όθωνος, αργότερα ως Λεουτσάκου και σήμερα ως Μιαούλη όπου στεγάζεται και το δημαρχείο της Ερμούπολης, η πλατεία Αμαλίας πίσω από το παλιό Δημοτικό Νοσοκομείο, έπειτα Μωραϊτίνη και Πρωίου, σήμερα Αλάνα και Βασ. Αλεξάνδρου και η πλατεία Τερψιθέας στα Βαπόρια, γνωστή από το 1862 ως πλατεία Σκαρβέλη και αργότερα ως πλατεία Μπαμπαγιώτου. Από αυτές η σπουδαιότερη είναι η πλατεία Μιαούλη, μια από τις μεγαλύτερες και ωραιότερες πλατείες που υπάρχουν στις ελληνικές πόλεις.

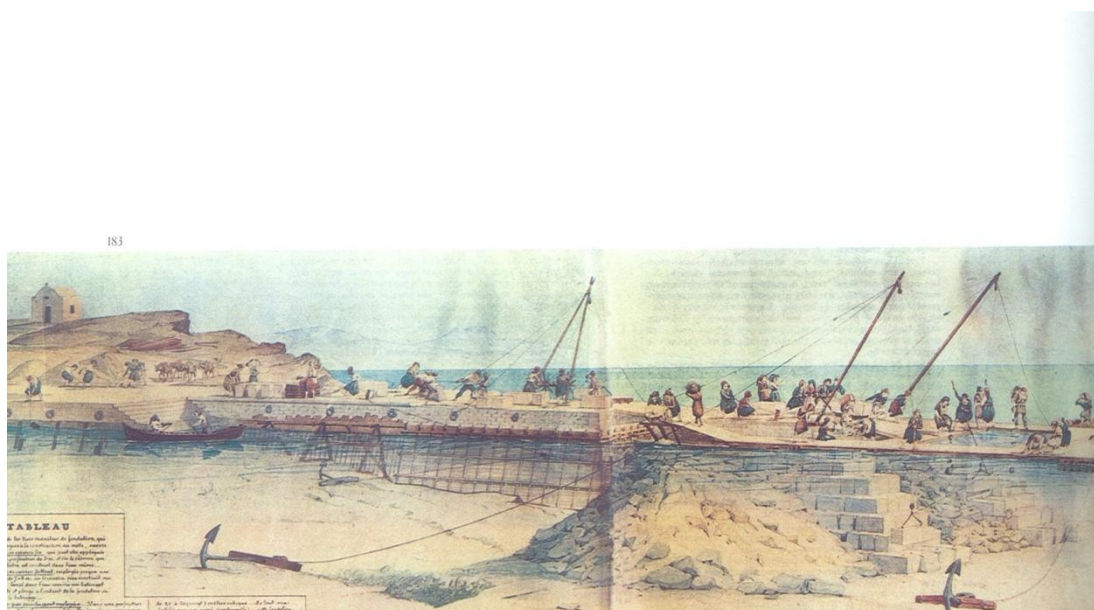
*Εικόνα 19. Το κτήριο του Δημαρχείου στην πλατεία Μιαούλη, έργο του Ερ. Τσίλερ (1875-1898)
(πηγή: Νεοκλασικές πόλεις στην Ελλάδα, Δημήτρης Φιλίππιδης
Εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 2007)*

Η δενδροφύτευσή της άρχισε στα 1855 και η λιθόστρωση έγινε στα 1868 με μαρμαρόπλακες της Τήνου. Το Δημαρχείο, τα άλλα δημόσια κτίρια και τα σπίτια με τις στοές, που υψώνονται στις τέσσερις πλευρές της, της δίνουν ξεχωριστό, μνημειακό, όπως λέγεται, χαρακτήρα. Δύο μικροί κήποι υπάρχουν επίσης σε άλλα σημεία: απέναντι από την εκκλησία της Μεταμόρφωσης και μπροστά από την εκκλησία του Αγ. Νικολάου, όπου βρίσκεται το Ηρώο του «Άταφου Αγωνιστή».

Συστηματικά έγινε από τα πρώτα χρόνια και η λιθόστρωση όλων των δρόμων. Για το ωραίο τους πλακόστρωτο, που χαρακτηρίζει ως σήμερα την παλιά πόλη, μιλούν όσοι επισκέφτηκαν το νησί τον 19^ο αιώνα. Ιδιαίτερα, αναφέρουν επίσης οι περιηγητές, τη λιθόστρωτη προκυμαία του λιμανιού. Η πλακόστρωση δεν είναι παντού η ίδια. Άλλοτε χρησιμοποιούνται μεγάλες μαρμαρόπλακες, τοποθετημένες έτσι ώστε οι αρμοί τους να σχηματίσουν οριζόντιες ή διαγώνιες γραμμές, και άλλοτε κυβόλιθοι. Στα 1855, συριανή εφημερίδα έγραφε χαρακτηριστικά για τη λιθόστρωση των δρόμων με λευκούς σκληρούς λίθους, για τα φαρδιά πεζοδρόμια και για τους θολωτούς οχετούς κάτω από τους δρόμους, με κανονικές ευρύχωρες οπές για τον καθαρισμό. Οι κατασκευές αυτές ισχύουν για το επίπεδο μέρος της πόλης. Στο

ανηφορικό τμήμα όλοι οι δρόμοι είναι με σκαλοπάτια, καλοστρωμένα και άνετα στην ανάβαση.

Η δημιουργία του μώλου στο λιμάνι είναι ένα από τα πρώτα λιμενικά έργα της χώρας μας. Άρχισε τον Οκτώβριο του 1834 με σχέδια του αρχιτέκτονα J.Erlacher και συνεχίστηκε ως το 1842 από το Βαυαρό υπολοχαγό του Μηχανικού W.von Weiler. Σε ένα σχέδιό του, χρονολογημένο στα 1841, που εκτίθεται στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο στην Αθήνα, έχει απεικονίσει ο Weiler τον τρόπο της κατασκευής (βλ. εικόνα 20)

Εικόνα 20. Η κατασκευή του μώλου. Von Weiler 1841
(πηγή: Νεοκλασικές πόλεις στην Ελλάδα, Δημήτρης Φιλippίδης
Εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 2007)

Τα λιμενικά όμως έργα θα συνεχιστούν συστηματικά και σε μεγάλη κλίμακα λίγο αργότερα, στα 1849, όταν θα ψηφιστεί ο νόμος ΡΛΗ της 7 Αυγούστου «Περί επιβολής φόρου επί των εις τον λιμένα Σύρου καταπλεόντων πλοίων προς κατασκευήν προκουμαίας, κτλ». Στις 30 Μαΐου 1850 έγινε, με κάθε επισημότητα, από τον ίδιο τον Όθωνα, η θεμελίωση των νέων έργων. Υπεύθυνος για την κατασκευή τους ήταν στην αρχή ο τότε λοχαγός του Μηχανικού Κυκλάδων Γ. Μεταξάς και αργότερα οι λοχαγοί Α. Γεωργαντάς και Α. Ρίζος, με βοηθό για ένα διάστημα τον «Τήνιον γλύπτην και τέκτονα» Ι. Βιδάλη ή Φυτάλη. Ευνόητο όμως είναι πόσο χρόνο και χρηματικό κόστος απαιτούσαν τέτοιου είδους εργασίες και μάλιστα σε τόσο πρόωμη εποχή. Από επίσημη έκθεση μαθαίνουμε ότι στα 1861 ήταν έτοιμη μια επιμήκης «γλώσσα» στο βόρειο άκρο για την ασφάλεια του λιμανιού - είχε ισοπεδωθεί επίσης

το Νησάκι, όπου άλλοτε η μικρή εκκλησία του Αγ. Νικολάου και είχε προσχωθεί η θάλασσα στο σημείο αυτό, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μια μεγάλη λωρίδα γής, όπου χτίστηκε το κτίριο του Τελωνείου (βλ. εικόνα 21). Τα έργα συνεχίστηκαν με εντατικό ρυθμό και αργότερα. Το 1873 η Κυβέρνηση θα μετακάλεσε το Γάλλο μηχανικό Pascal, διευθυντή των λιμενικών έργων στη Μασσαλία, για να μελετήσει καλύτερα τα θέματα του λιμανιού. Λίγο αργότερα, στα 1881, αρχίσαν νέα μεγάλα έργα με δάνειο 1.200.000 φράγκων, που παραχώρησε ο Στ. Σκουλούδης στο Δήμο της Ερμούπολης.

*Εικόνα 21. Το Τελωνείο
(πηγή: Ερμούπολη, Τραυλός Ι. – Κόκκου Α.
Εκδ. Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1980)*

Συνεχείς ήταν και οι φροντίδες για τον καθαρισμό του λιμανιού με ειδική βορβοροφάγο (βυθοκόρο) ενώ ειδική «λέμβος του ακταιωρού» παρακολουθούσε επίσης καθημερινά τα παράλια για την ασφάλεια του νησιού. Από πολύ παλιά υπήρχαν στο λιμάνι και εγκαταστάσεις «Πακτωτηρίου», όπου καθάριζαν τα ύφαλα των πλοίων. Τα έργα αυτά ήταν, οπωσδήποτε, απαραίτητα για ένα λιμάνι όπως αυτό της Ερμούπολης, που συναγωνιζόταν σε κίνηση τα ευρωπαϊκά λιμάνια κατά τη διάρκεια ολόκληρου του 19^ο αιώνα.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα όμως που είχε να αντιμετωπίσει αυτός ο τόπος με την τόσο έντονη εμπορική και βιομηχανική ζωή, ήταν η έλλειψη νερού. Η Ερμούπολη ήταν υποχρεωμένη να προμηθεύεται το πόσιμο νερό από τις πηγές που υπήρχαν στην Άνω Σύρο και στις εξοχές. Στα 1866 η συριανή εφημερίδα «Ερμούπολις» περιγράφει παραστατικά το πήγαινε-έλα στις πηγές και ιδιαίτερα στο Επισκοπιό: *«Πάντες και πάσαι φέρουσι ανά μίαν στάμναν. Οι μεν αναβαίνουνσιν προς την πηγήν, οι δε καταβαίνουνσιν προς την πόλιν»*.

Ένα από τα πρώτα μέτρα ήταν η περίφραξη και η φύλαξη των πιο πλούσιων πηγών, στο Επισκοπιό, στα Τάλαντα, στη θέση Φύλακα και στα Χρούσα. Οι δεξαμενές γίνονται επίσης απαραίτητο συμπλήρωμα κάθε σπιτιού για τη συγκέντρωση του βρόχινου νερού που κι αυτό δεν ήταν άφθονο στη Σύρο.

Τον Μάρτιο του 1843 εκδόθηκε η απόφαση του Όθωνα *«Περί κατασκευής Υδραγωγείου εις Ερμούπολιν»* με την οποία ενέκρινε τον προϋπολογισμό του E. Lauren, όπως είχε τροποποιηθεί από το Υπουργείο Εσωτερικών και δεχόταν την πρόταση του Δήμου να γίνει έρανος για την κατασκευή του υδραγωγείου. Οι ενέργειες για την εξασφάλιση του νερού συνεχίστηκαν για ολόκληρο το 19^ο αιώνα αλλά, εκτός από τις οικονομικές και τεχνικές δυσκολίες που παρουσίαζε ένα τέτοιο έργο, υπήρχαν και μεγάλες διαφορές ανάμεσα στους δήμους της Ερμούπολης και της Άνω Σύρου για την διεκδίκηση του νερού. Η ύδρευση της Ερμούπολης πραγματοποιήθηκε τελικά το 1923 αλλά ακόμη και σήμερα παραμένει ένα από τα βασικά προβλήματα της πόλης και ολόκληρου του νησιού.

Γ. ΣΥΡΟΣ ΚΑΙ ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ ΣΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΑΔΑ

Γ1. Η Ερμούπολη ως Διοικητικό Κέντρο των Κυκλάδων και του Νοτίου Αιγαίου

Η Σύρος παραμένει σήμερα το μεγαλύτερο σε πληθυσμό νησί των Κυκλάδων με τον αριθμό των κατοίκων της να φτάνει τους 21.507 ενώ κατατάσσεται στην 11^η θέση αναφορικά με την έκτασή της που έχει μέγεθος 84.069 τ.χμ. (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Σύρου – Ερμούπολης 2012 – 2014, ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2011).

Η θέση της στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Κυκλάδων και του Νοτίου Αιγαίου, αποτέλεσε διαχρονικά ένα καθοριστικό στοιχείο της ανάπτυξής της αλλά και της επιρροής της στον ευρύτερο χώρο. Σε αυτό το πλαίσιο, η ευνοϊκή θέση στο κέντρο των Κυκλάδων αλλά και η σχετικά κοντινή της απόσταση με το λιμάνι του Πειραιά καθώς και το φυσικό λιμάνι του νησιού έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της εμπορικής και ναυτικής δραστηριότητας, η οποία από την ίδρυση της Ερμούπολης τον 19^ο αιώνα, υπήρξε η κινητήρια δύναμη για την διαμόρφωση του ιδιαίτερου νησιωτικού-αστικού τοπίου, χαρακτηριστικού στοιχείου της φυσιογνωμίας και της ιστορικής ταυτότητας του νησιού.

Η Ερμούπολη σήμερα είναι πρωτεύουσα της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, των Κυκλάδων και του ενιαίου Δήμου Σύρου – Ερμούπολης. Στεγάζεται στο δημαρχείο Ερμούπολης ενώ περιλαμβάνει διοικητικά τη Σύρο, τη Γυάρο καθώς και τις γειτονικές του νησίδες. Δημιουργήθηκε με το πρόγραμμα «Καλλικράτης» από την συνένωση των προϋπαρχόντων δήμων Άνω Σύρου, Ερμούπολεως και Πωσειδωνίας.⁷

Ο ρόλος της Ερμούπολης, παλιότερα ως νομαρχιακό και σήμερα ως περιφερειακό κέντρο, αλλά και οι σημαντικές πληθυσμιακές συγκεντρώσεις,

⁷ Διδικυακή σελίδα Wikipedia

λειτούργησαν ως αντίβαρο στο ζήτημα της «νησιωτικότητας»*, δεδομένου ότι η γεωγραφική απομόνωση και η μειωμένη προσπελασιμότητα, αντισταθμίστηκε μέχρι σήμερα με ένα υπερτοπικό πλέγμα λειτουργιών και κοινωνικών εξυπηρετήσεων. Η ανάπτυξη ενός βασικού επιπέδου υποδομών εκπαίδευσης, υγείας, κοινωνικής πρόνοιας, αθλητισμού και άλλων υπηρεσιών ως πυρήνας αυτού του πλέγματος, διαμορφώνει τελικά, μαζί με την συγκέντρωση σημαντικών τμημάτων της δημόσια διοίκησης, την καθιέρωση της Ερμούπολης ως το διοικητικό κέντρο των Κυκλάδων.⁸

*Η κοινή έννοια της **νησιωτικότητας** παραπέμπει στην απομόνωση και στην απομάκρυνση από το κέντρο. Είναι ένα διαρκές φαινόμενο που προσδιορίζεται από αλληλεπίδραση ανάμεσα σε φυσικούς και κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες και είναι ανάλογη της γεωγραφικής ασυνέχειας του χώρου και της απόστασης από την ηπειρωτική χώρα, ενώ είναι αντιστρόφως ανάλογη του μεγέθους του νησιού

⁸ Ειρήνη Μοσχούτη, *Ερμούπολη και ύπαιθρος: διερεύνηση μιας νέας σχέσης με όρους αειφορίας στο νησί της Σύρου*
ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ, Αθήνα, Ιούλιος 2012

Γ2. Παραγωγική δραστηριότητα και τουρισμός στη Σύρο και στην Ερμούπολη

Η εξέλιξη της Σύρου ως διοικητικό κέντρο, αποτελεί μόνο ένα σύγχρονο «στιγμιότυπο» μιας σημαντικής ιστορικής διαδρομής, η οποία περιλαμβάνει την διαδοχή - ακμή και παρακμή - μιας σειράς οικονομικών δραστηριοτήτων. Οι δραστηριότητες αυτές, οι οποίες ξεκίνησαν από την ίδρυση του ελληνικού κράτους, συμπεριέλαβαν φάσεις ανάπτυξης της εμπορικής και ναυτικής αλλά και της βιομηχανικής δραστηριότητας, όπως αυτές περιγράφηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια. Με διάρκεια λίγων δεκαετιών, η κάθε περίοδος ανάπτυξης είχε σημαντική επίδραση στη φυσιογνωμία του νησιού και ιδιαίτερα της Ερμούπολης, της οποίας η χαρακτηριστική νεοκλασική αρχιτεκτονική αποτελεί ίσως το σημαντικότερο χωρικό αποτύπωμα κατά τη διάρκεια αυτής της ιστορικής διαδρομής.

Σήμερα η τοπική οικονομία στηρίζεται στους τρεις παραγωγικούς τομείς. Ο πρωτογενής τομέας αν και αρκετά ανεπτυγμένος στη Σύρο, σήμερα αντιμετωπίζει αρκετά προβλήματα. Βασικές γεωργικές καλλιέργειες θεωρούνται τα κτηνοτροφικά φυτά, τα άνυδρα κηπευτικά, τα αμπέλια, τα οπωροκηπευτικά και οι καλλιέργειες σε θερμοκήπια. Αντίστοιχα, η κτηνοτροφία εξειδικεύεται κυρίως στην αιγοπροβατοτροφία και στα βοοειδή. Επίσης παράγονται γαλακτοκομικά προϊόντα, μέλι, κρασί ενώ ανεπτυγμένη οικονομική δραστηριότητα θεωρείται και η αλιεία (Επιχειρησιακό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης 2014 – 2020, Δίκτυο Αειφόρων Νήσων – Δάφνη, 2006).

Από το συνολικό αριθμό των επιχειρήσεων του νησιού, το 23,77% αποτελείται από τις βιοτεχνίες ενώ το 13,32% του ενεργού πληθυσμού του, απασχολείται στη μεταποίηση σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥΕ από την απογραφή του 2001. Κάποιες από τις πλέον σημαντικές δραστηριότητες του νησιού είναι οι βιοτεχνίες παραδοσιακών προϊόντων, όπως τα λουκούμια, και τα διάφορα τοπικά γαλακτοκομικά προϊόντα και παραδοσιακά αλλαντικά (Επιχειρησιακό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης 2014 – 2020)

Η σημαντικότερη, όμως, βιομηχανική μονάδα του Δήμου Σύρου – Ερμούπολης είναι το Νεώριο Σύρου, όπως ονομάζονται τα συριανά ναυπηγεία, το οποίο δραστηριοποιείται στον επισκευαστικό, τον κατασκευαστικό και τον

βιομηχανικό τομέα. Ωστόσο, σήμερα, το ναυπηγείο αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα σχετικά με τη βιωσιμότητά του. Ο αυξανόμενος ανταγωνισμός από τα ναυπηγεία της Ελλάδας αλλά και του ευρύτερου χώρου της Μεσογείου, τα εσωτερικά οικονομικά προβλήματα της εταιρείας καθώς και οι συνθήκες της κρίσης που πλήττουν γενικότερα τον ελλαδικό χώρο, αποτελούν τις βασικότερες απειλές για το μέλλον του Νεωρίου.

Ο τριτογενής παραγωγικός τομέας του νησιού αποτελείται κατά το μεγαλύτερό του μέρος από τις υπηρεσίες, ενώ ακολουθούν το εμπόριο και οι τουριστικές δραστηριότητες. Οι περισσότερες υπηρεσίες συγκεντρώνονται στην Ερμούπολη και τα περισσότερα εμπορικά καταστήματα στο κέντρο της πόλης (αγορά) και κατά μήκος του λιμανιού. (Στοιχεία από Επιμελητήριο Κυκλάδων 2011)

Σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη από το Επιμελητήριο Κυκλάδων, ο τουρισμός θεωρείται πλέον ιδιαίτερα σημαντικός για την τοπική οικονομία του νησιού καθώς τα τελευταία χρόνια εμφανίζει σημαντική ανάπτυξη. Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον γύρω από τα νησιά των Κυκλάδων (Μύκονος, Σαντορίνη), που πλέον έχει εξαπλωθεί σε παγκόσμιο επίπεδο, είναι ένα ακόμα στοιχείο που ευνοεί την δημοτικότητα του νησιού κάνοντάς τον να αποτελεί τουριστικό προορισμό για Έλληνες και ξένους.

Παράλληλα, σημαντικά φαίνεται να εμφανίζεται και ο εναλλακτικός τουρισμός στο νησί λόγω του ανάγλυφού της, του ιδιαίτερου τοπίου και του πολιτισμικού αποθέματος που διαθέτει. Στη Σύρο εμφανίζεται καθ' όλη την διάρκεια του χρόνου ο πολιτιστικός τουρισμός με ενδιαφέρον στις θεατρικές παραστάσεις (θέατρο Απόλλων), πολιτιστικά δρώμενα, επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία κ.α. Έντονο είναι επίσης και το ενδιαφέρον του θρησκευτικού τουρισμού (καθολικές εκκλησίες και μονές στην Άνω Σύρο) ενώ τον τελευταίο καιρό γίνονται προσπάθειες ανάπτυξης συνεδριακού και αθλητικού τουρισμού.

Επιπλέον τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει αρκετές κινητοποιήσεις για την ένταξη της Ερμούπολης στον κατάλογο των μνημείων παγκόσμιας κληρονομιάς από την UNESCO, γεγονός που αναμένεται να συμβάλει θετικά στην τουριστική ανάπτυξη όπως επίσης και η υποψηφιότητα της Ερμούπολης για την πολιτιστική

πρωτεύουσα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το έτος 2021 (πηγή: Δήμος Σύρου – Ερμούπολης, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Σύρου – Ερμούπολης 2012 – 2014)

Τέλος, σημαντική δομή τοπικής ανάπτυξης θεωρείται το Τμήμα Μηχανικών Σχεδίασης Προϊόντων και Συστημάτων του Πανεπιστημίου Αιγαίου στο κέντρο της Ερμούπολης το οποία αναμένεται να συμβάλει θετικά στην προσέλευση και διαμονή νέου κόσμου στην πόλη (σπουδαστές, καθηγητές) αλλά και στην αμφίδρομη μεταφορά γνώσης από το Πανεπιστήμιο προς την αγορά, και αντίστροφα, με σκοπό την παραγωγή νέων προϊόντων και εσόδων για την τοπική οικονομία.⁹

Εντοπίζοντας τα παραπάνω στον επίσημο σχεδιασμό και συγκεκριμένα στα εθνικά χωροταξικά σχέδια, η θεσμοθέτηση του νησιού ως «*δευτερεύον εθνικός πόλος*» αλλά και ως κέντρο αστικού και θαλάσσιου τουρισμού, επιβεβαιώνουν τον αναπτυξιακό και ιδιαίτερα τον λειτουργικό ρόλο που αποδίδεται στην περιοχή αυτή. Ειδικότερα χαρακτηριστικά του «είδους» και των σημαντικών ζητημάτων της ανάπτυξης αναφέρονται σε περιφερειακό επίπεδο (Π.Π.Χ.Σ.Α.Α Νοτίου Αιγαίου), όπου η κατηγοριοποίηση της Σύρου σε μια ομάδα νησιών με ιδιαίτερα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά (Σαντορίνη, Κως, Μύκονος, Νάξος και Ρόδος) την διακρίνει ως «*νησί με σημαντική τουριστική δραστηριότητα σε Περιφερειακό, Εθνικό και Κοινοτικό επίπεδο, με αυξανόμενες περιβαλλοντικές πιέσεις, πληθυσμιακή αύξηση και συγκέντρωση και άμεση ανάγκη ελέγχου του είδους της ανάπτυξής του*» (ΥΠΕΧΩΔΕ, άρθρο 3, παρ. Α, 2003). (βλ. παραπομπή 7)

⁹ Νίκος Λειβαδάρας, *Τοπική ανάπτυξη και ειδικά ζητήματα χωροταξικού σχεδιασμού: η περίπτωση της Σύρου*
Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης ΑΠΘ, Δεκέμβριος 2015

Γ3. Προστασία της Αρχιτεκτονικής και Πολεοδομικής φυσιογνωμίας

Ορόσημο στη πολεοδομική εξέλιξη της Ερμούπολης, έγινε το διάταγμα του 1976 με το οποίο, ύστερα από την απόφαση του υπουργού Πολιτισμού και με την σύμφωνη γνώμη του Αρχαιολογικού Συμβουλίου, «η Ερμούπολη αποτελεί δια τη χώρα ένα μοναδικό νεοκλασικό και πολεοδομικό σύνολο το οποίο χρήζει ειδικής κρατικής προστασίας» (ΦΕΚ 709B/1976).

Σε συνέχεια, με Διάταγμα του 1978, οι οικισμοί της Ερμούπολης μαζί με ένα μεγάλο αριθμό οικισμών των Κυκλάδων, χαρακτηρίζονται ως παραδοσιακοί (χωρίς ωστόσο να έχει προηγηθεί η επίσημη οριοθέτηση του όρου) (594Δ/1978 ΦΕΚ)

Το 1986 και με απόφαση του υπουργού ΠΕΧΩΔΕ η πόλη αποκτάει Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο, ενώ λίγο αργότερα καθορίζονται και οι Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου. (368Δ/1986 ΦΕΚ). Βάσει του νόμου 1337/1983, όλα τα σχέδια πολεοδομικών μελετών πρέπει να ανταποκρίνονται στο θεσμοθετημένο πλέον ΓΠΣ και να καθορίζονται με σαφήνεια τα θέματα ορίων, επεκτάσεων, πυκνοτήτων, συντελεστή δόμησης, χρήσεων γης κ.ο.κ.

Το 1989 εκδίδεται Διάταγμα όπου καθορίζονται οι όροι και οι περιορισμοί δόμησης και χρήσης των χαρακτηρισμένων «παραδοσιακών» οικισμών με το οποίο οι Σ.Δ. πρέπει να είναι κατώτεροι του 0,8 ενώ απαγορεύονται βιομηχανικές δραστηριότητες και εκμεταλλεύσεις.

Τα μέτρα αυτά, σύμφωνα με τον Συριανό καθηγητή ΕΜΠ Ιωσήφ Στεφάνου (βλ. παραπομπή 5), αφορούν τους «μικρής κλίμακας οικισμούς με πλούσια παράδοση, με εμφανή τα ίχνη παραδοσιακών τρόπων ζωής στηριγμένης σε παραδοσιακές οικονομίες οι οποίοι διαθέτουν ενδιαφέρον και αξιόλογο παραδοσιακό αρχιτεκτονικό κέλυφος. Έτσι, οι όροι δόμησης και οι περιορισμοί στις χρήσεις αυτών των οικισμών προσανατολίζονται ακριβώς στην προστασία τόσο του παραδοσιακού κελύφους όσο και στην εξασφάλιση της κλίμακάς τους ώστε ο τρόπος ζωής να διατηρηθεί κατά το δυνατόν κοντά στα παραδοσιακά πρότυπα ή να τα θυμίζει προκειμένου να παίζει τον ρόλο του πόλου έλξης για τουριστική κυρίως εκμετάλλευση ή για πολιτιστική προβολή.». Κανονισμοί που, σύμφωνα με τον ίδιο, ταιριάζουν περισσότερο σε μικρούς παραδοσιακούς οικισμούς της κλίμακας και του είδους της Σίκινου,

Φολέγανδρου, της Ηρακλειάς ή ακόμα και της Πάρου, της Ίου ή της Νάξου αλλά ωστόσο υποβαθμίζουν – ή ακόμα και καταστρέφουν τελείως - τη «μοναδική φυσιογνωμία του πρώτου ιστορικά αστικού κέντρου της νεότερης Ελλάδας» όπως έχει χαρακτηριστεί η Ερμούπολη.

Παράλληλα, στην μελέτη του προτείνει σαν καταλληλότερο για την πόλη αυτή, τον χαρακτηρισμό «Αξιόλογο Ιστορικό Αστικό Κέντρο» υποστηρίζοντας ότι «ο χαρακτηρισμός αυτός, όχι μόνο δεν είναι αντίθετος στην παραδοσιακότητά της, όχι μόνο δεν αντιστρατεύεται την πολιτιστική της κληρονομιά, αλλά αντίθετα είναι ο μόνος που της εξασφαλίζει την διατήρηση και ανάδειξη της μοναδικής φυσιογνωμίας της» καθώς επίσης «επιτρέπει την αυστηρή και συστηματική, εξειδικευμένη προστασία και ανάδειξη αυτής ακριβώς της πόλης με την τόσο σημαντική ιστορία μέσα από την οποία αναδείχθηκαν όλες οι θετικές αξίες του αστικού χώρου στην Ελλάδα σε όλους τους τομείς της αστικής ζωής όπως την οικονομική ανάπτυξη, την πρόνοια, την υγεία, την εκπαίδευση και τον πολιτισμό»

Δ. Η ΣΥΝΟΙΚΙΑ ΒΑΠΟΡΙΑ

Η συνοικία Βαπόρια της Σύρου από πολλούς χαρακτηρίζεται, όχι άδικα, ως η ομορφότερη συνοικία της πόλης αλλά και ολόκληρου του νησιού. Βρίσκεται βορείως του λιμανιού, στο ανατολικό τμήμα της Ερμούπολης και είναι χτισμένη δίπλα στη θάλασσα, με υπέροχα αρχοντικά που μοιάζουν να κρέμονται πάνω στα βράχια.

Σύμφωνα με πηγές, η ονομασία «Βαπόρια» καθιερώθηκε από το 1828. Στην αρχή ονομαζόταν «το Βαπόρε», ονομασία που ενδεχομένως να οφείλεται στα ατμόπλοια, που από εδώ φαίνονταν καλύτερα καθώς έφταναν στο λιμάνι και συγκεκριμένα το ατμόπλοιο «Καρτερία» που έκανε για πρώτη φορά την εμφάνιση του στη Σύρο και όλοι τρέχανε στο μέρος αυτό για να το δούνε. Μία τελείως διαφορετική άποψη που ακούγεται πάλι, είναι ότι η συνοικία πήρε το όνομά της από τα αρχοντικά που είναι φτιαγμένα με τέτοιο τρόπο πάνω από το κύμα, που μοιάζουν σαν να είναι καράβια στη θάλασσα. Ωστόσο ο Τιμολέων Αμπελάς (βλ. παραπομπή 2) για την ονομασία της περιοχής έγραψε ότι οι κάτοικοι τις Ερμούπολης παρομοίαζαν τους πολλούς ανεμόμυλους της περιοχής με τα τροχήλατα ατμόπλοια (βαπόρια) : «...δια την αναλογίαν και ομοιότητα των κινήσεων των περύγων των, ονομάσθησαν Βαπόρια, ότε μάλιστα πρώτην φοράν εφάνησαν εν Σύρω ατμόπλοια».

Τα Βαπόρια ήταν η αριστοκρατική συνοικία της πόλης του 19ου αιώνα. Εδώ ζούσαν οι πλουσιότεροι άνθρωποι της Ερμούπολης, οι εφοπλιστές της εποχής, οι μεγαλοκαπεταναίοι και οι βιομήχανοι.

Τα σπίτια της περιοχής ανήκουν σε τρεις γενιές, και η ιστορία τους, όπως την έχουν καταγράψει στα κείμενά τους οι Χρ. Αγριαντώνη και Α. Φενερλή (βλ. παραπομπή 1), αποτυπώνει τις διάφορες κοινωνικές ανακατατάξεις από την Επανάσταση του 1821 μέχρι σήμερα.

Αρχικά, εύποροι πρόσφυγες από τη Χίο, τα Ψαρά, την Σμύρνη, την Ύδρα αλλά και την Ρούμελη ήρθαν στη Σύρο μετά τις καταστροφές των πατρίδων τους κατά τη διάρκεια της Επανάστασης και αποτέλεσαν το πρώτο ηγετικό στρώμα της τοπικής κοινωνίας. Πολλοί απ' αυτούς ήρθαν να κατοικήσουν εδώ, στην ανατολική

πλευράς της πόλης , που εξαρχής θεωρήθηκε η καλύτερη όσον αφορά στο μικροκλίμα της. Όμως αρκετοί από αυτούς έφυγαν από τα επόμενα κιόλας χρόνια για την Ευρώπη , την Αθήνα ή τον Πειραιά, ενώ άλλοι επέστρεψαν στις γενέτειρές τους. Αυτοί αποτέλεσαν την πρώτη γενιά των Βαποριών. Από τη δεύτερη γενιά, οι περισσότεροι έφυγαν γύρω στα 1870-1880, με την εμπορική παρακμή. Οι εκπρόσωποι του νέου ηγετικού στρώματος που αποτέλεσαν την τρίτη γενιά, ακολούθησαν την αρχοντιά των προκατόχων τους, τονίζοντας περισσότερο τα πλούτη τους με τα εξωτερικά γνωρίσματα των μεγάρων, τον περίτεχνο διάκοσμο και τις ολομάρμαρες επενδύσεις.

Από την πρώτη γενιά, ως το 1840 περίπου, ελάχιστα σπίτια διασώζονται. Αρκετά είναι τα τυπικά αστικά μέγαρα από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, με τις σχετικά απλές όψεις και πολύ περισσότερα τα σπίτια της τρίτης γενιάς, μετά το 1870-1880. Κατά τον μεσοπόλεμο οι απόγονοι και αυτής της νεότερης άρχουσας τάξης άρχισαν με την σειρά τους να εγκαταλείπουν την Ερμούπολη. Τα σπίτια πλέον νοικιάζονταν σε ανώτερους υπαλλήλους, δικηγόρους ή άλλους επαγγελματίες, ή δωρίζονταν στον Δήμο ή στο κράτος για να στεγάσουν δημόσιες υπηρεσίες. Στη συνέχεια, αρκετά από αυτά εγκαταλείφθηκαν. Σήμερα πολλά από αυτά παραμένουν εγκαταλελειμμένα και ανεκμετάλλευτα ενώ μόνο ορισμένα κίνησαν το ενδιαφέρον σε ιδιώτες ή επιχειρηματίες ώστε να ανακαινιστούν και να αξιοποιηθούν είτε ως επαύλεις, είτε ως τουριστικά καταλύματα.

Στη Σύρο του σήμερα όπου ο τουρισμός πλέον παίζει έναν από τους βασικότερους ρόλους στην οικονομική ανάπτυξη του νησιού, η συνοικία των Βαποριών ξεπερνάει ίσως σε επισκεψιμότητα οποιαδήποτε άλλη περιοχή του νησιού κατά τις τουριστικές περιόδους

Είναι αδύνατον να αναφερθεί κανείς στα Βαπόρια χωρίς να μιλήσει για τον επιβλητικό ναό του Αγίου Νικολάου, πολιούχο της Ερμούπολης, που κατέχει δεσπίζουσα θέση στην αριστοκρατική αυτή συνοικία. Εγκαινιάστηκε επισήμως το 1870 και θεωρείται ένα από τα σημαντικότερα αξιοθέατα του νησιού.

*Εικόνα 10. Η όψη του ναού του Αγίου Νικολάου από τη πλευρά της οδού Μπαμπαγιώτου
(πηγή: διαδίκτυο)*

Ανάμεσα στις βραχώδεις ακτές τις συνοικίας σχηματίζονται και μικρές παραλίες που προσφέρονται για κολύμπι, όπως η πιο σημαντική παραλία Αστέρια. Πρόκειται για την πιο διάσημη αστική παραλία της Σύρου με τα καθαρά, κρυστάλλινα νερά, το διαυγή βυθό και την θέα όλων των νεοκλασικών μεγάρων της περιοχής να αναδύονται στην κυριολεξία μέσα από την θάλασσα καθώς και την εκκλησία του Αγίου Νικολάου που υψώνεται πάνω από αυτά.

*Εικόνα 23 . Η παραλία «αστέρια». Στο βάθος ο ναός του Αγίου Νικολάου
(πηγή: διαδίκτυο)*

Ε. ΤΟ ΚΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΙΣΙΔΩΡΕΙΟΥ ΟΡΦΑΝΟΤΡΟΦΕΙΟΥ

Ε1. Η ίδρυση ορφανοτροφείων Αρρένων και Θηλέων

Η σύσταση Δημοτικού Ορφανοτροφείου στην Ερμούπολη χρονολογείται από τα τέλη του 1855 (βλ. παραπομπή 3). Η επίσημη ανακοίνωση για την ίδρυσή του, υπογεγραμμένη από το δήμαρχο Α. Δαμαλά, δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Ένωσις» στις 3 Φεβρουαρίου 1856: *«Συνεστήθη εν τω Δήμω τούτω εντός του παλαιού Λοιμοκαθαρητηρίου, κατάστημα ονομασθέν Δημοτικόν Ορφανοτροφείον, εις ό θέλουν περιθάλλεσθαι επί του παρόντος, είκοσι κατ' έτος άπορα ορφανά, τρεφόμενα και ενδυόμενα δαπάνη του Δήμου και συγχρόνως διδασκόμενα τέχνην τινά και γράμματα»*. Ταυτόχρονα, με την πρώτη αυτή ανακοίνωση, κάλεσε ο δήμαρχος τους πολίτες να βοηθήσουν *«είτε ως ευεργέτες είτε ως συνδρομητές»*. Πρώτος ο Δ. Μπερναδάκης, ομογενής από την Πετρούπολη, έστειλε 100.000 δρχ. για το Ορφανοτροφείο. Ακολούθησαν πολλοί άλλοι ομογενείς και Ερμουπολίτες.

Το Ορφανοτροφείο οφείλει μεν στο Δήμο την ίδρυσή του, όμως την στέγασή του την χρωστάει σ' ένα μεγάλο φιλόanthρωπο, στον Αλέξανδρο Μπαμπαγιώτη. Ο Μπαμπαγιώτης, γεννημένος στην Ήπειρο στα 1791, εγκαταστάθηκε στην Ερμούπολη στα 1837 μαζί με τον αδελφό του Φίλιππο, αφού προηγουμένως είχαν σταδιοδρομήσει με επιτυχία ως έμποροι στην Οδησσό. Σε φιλανθρωπικά ιδρύματα και ιδιαίτερα στα δύο ορφανοτροφεία της Ερμούπολης αφιέρωσε ολόκληρη την περιουσία του, ύστερα και από το θάνατο του αδελφού του Φίλιππου στα 1856.

Το Φεβρουάριο του 1857 αγόρασε ο Αλέξανδρος Μπαμπαγιώτης το σπίτι του Εμμανουήλ Μαγκάκη στη θέση Βαπόρια και το δώρισε στο Δήμο για τη στέγαση του Ορφανοτροφείου. Η εγκατάσταση στο νέο κτίριο έγινε τον Απρίλιο του 1857. Λίγο αργότερα, μέσα στον ίδιο χρόνο, μια νέα μεγάλη αίθουσα χτίστηκε για τις ανάγκες του Ορφανοτροφείου με χρήματα και πάλι του Μπαμπαγιώτη. Επισκευές και προσθήκες στο παλιό κτίριο έγιναν και αργότερα: στο Αρχείο του Δήμου σώζονται σχέδια του Δ. Ελευθεριάδη του 1896.

*Εικόνα 11. Το σπίτι του Εμ. Μαγκάκη στα Βαπόρια. Αρχιτέκτονας Κ. Κοκκίνης, 1870
(πηγή: Ερμούπολη, Τραυλός Ι. – Κόκκου Α.
Εκδ. Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1980)*

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ένα άλλος μεγάλος ευεργέτης, ο Νικόλαος Ισιδώρος, άφησε την περιουσία του στο Ορφανοτροφείο Αρρένων, που από τότε φέρει το όνομα του: «Ισιδώρειον Ορφανοτροφείον Αρρένων Ερμουπόλεως».

Αν το Ορφανοτροφείο Αρρένων οφείλει την πρώτη στέγη του στον Αλέξανδρο Μπαμπαγιώτη, το Ορφανοτροφείο Θηλέων είναι δικό του αποκλειστικά δημιούργημα. Την ανάγκη ορφανοτροφείου για τα κορίτσια θα την επισημάνουν οι Ερμουπολίτες στα 1856, μετά την ίδρυση του ανάλογου ιδρύματος για τα αγόρια. Λίγο αργότερα ο Αλέξανδρος Μπαμπαγιώτης θα αναλάβει όλες τις φροντίδες για την ίδρυσή του: στα 1864 αγόρασε ένα μεγάλο οικόπεδο ψηλά στο λόφο της Ερμούπολης και αποφάσισε να χτίσει με έξοδά του ένα μεγάλο διώροφο, ολομάρμαρο κτίριο. Η οικοδομή άρχισε στα 1867 και ολοκληρώθηκε στα 1870. Οι εφημερίδες της εποχής έγραφαν με ιδιαίτερη ικανοποίηση: *«Ο κ. Αλ. Μπαμπαγιώτης ανήγειρε μεγαλοπρεπέ κτίριον άνωθεν του παρά του ιδίου ανεγερθέντος Ορφανοτροφείου των Αρρένων. Το κτήριο τούτο εκ λευκού μαρμάρου, κτισθέν δε έργασίας στερεωτάτης είναι ευρυχωρότατον και διώροφον και εσωτερικώς και εξωτερικώς επερατώθη υπό την άμεσον και άπαυστον επιτήρησιν του ιδρυτού.[...] Άνωθεν της κυρίας εισόδου υπάρχει η επιγραφή: Ορφανοτροφείο Θηλέων ιδρυθέν τη φιλοτίμω δαπάνη των εξ Ιωαννίνων της Ηπείρου αδελφών Αλεξ. και Φιλίππου Μπαμπαγιωτών εν έτει 1870»*. Ύστερα από τέσσερα χρόνια, στις 14 Μαρτίου 1874, βασιλικό διάταγμα ενέκρινε τη σύσταση «Ορφανοτροφείου των αδελφών Μπαμπαγιωτών». Με το θάνατο του Αλ. Μπαμπαγιώτη, στα 1877, ολόκληρη η περιουσία του (1.300.000 δρχ) περιήλθε στο Ορφανοτροφείο.

Το κτίριο του Ορφανοτροφείου Θηλέων, δυστυχώς δε χρησιμοποιήθηκε περισσότερο από πενήντα χρόνια. Κατολίσθηση του εδάφους στην περιοχή το έκανε ακατοίκητο, με αποτέλεσμα να το εγκαταλείψουν τελείως στα 1923. Στις αρχές του 1924 αποφάσισαν μάλιστα να το κατεδαφίσουν και να εκποιήσουν το οικοδομικό υλικό, απόφαση που δεν πραγματοποιήθηκε. Αλλά ούτε και οι ενέργειες για την ενίσχυση και τη στερεοποίησή του έφεραν κανένα αποτέλεσμα. Έτσι, το κτίριο έμεινε εγκαταλελειμμένο για χρόνια, κατέρρευσε σιγά-σιγά και πολλά αρχιτεκτονικά του μέλη ξαναχρησιμοποιήθηκαν σαν απλό οικοδομικό υλικό.

Τα ερείπιά του σώζονται ως σήμερα στα βόρεια του Ορφανοτροφείου Αρρένων (στον οικισμό Βροντάδο της Ερμούπολης), σε απόσταση 100 μ. περίπου. Βρίσκονται μέσα σε ένα μεγάλο περίβολο στην πλαγιά χαμηλού λόφου. Η κεντρική είσοδος –κλεισμένη σήμερα από χώματα- είναι από την οδό Σωκράτους, όπου βλέπει η στενή πλευρά του οικοπέδου. Σκάλα με πολλά σκαλοπάτια οδηγεί από εκεί σε ψηλότερο επίπεδο, όπου είναι χτισμένο το Ορφανοτροφείο ενώ μια ακόμη είσοδος υπάρχει στη νότια πλευρά του περιβόλου. Το Ορφανοτροφείο Θηλέων στεγαζόταν μέχρι πρόσφατα σε σπίτι της οδού Μανδηλαρά.

Ε2. Θέση και γενικά χαρακτηριστικά

Το κτήριο του Ορφανοτροφείου Αρρένων βρίσκεται στον κεντρικό δρόμο των Βαποριών, που ονομάζεται σήμερα οδός Μπαμπαγιώτου προς τιμήν των ευεργετών αδερφών Μπαμπαγιώτου και είναι τυπικό παράδειγμα των συριανών κατοικιών του 19ου αιώνα (επιρροές Κλασικισμού και Ρομαντισμού).

*Εικόνα 12. Αεροφωτογραφία
(πηγή: Google Earth)*

*Εικόνα 13. Η πρόσοψη του κτηρίου επί της οδού Μπαμπαγιώτου
(πηγή: προσωπικό αρχείο)*

Πρόκειται για ένα τριώροφο, χτισμένο με μαρμαρόπετρες και κονίαμα στους αρμούς, τονισμένο με οριζόντιες γραμμές που απολήγει στο κέντρο σε χτιστό αέτωμα. Τα φουρούσια και οι σιδεριές στα μπαλκόνια είναι απλά, τα πλαίσια όλων των ανοιγμάτων ξύλινα και τα παραθυρόφυλλα του γνωστού γερμανικού τύπου. Χαρακτηριστικοί είναι και οι ψηλοί με ωραίες σιδεριές φεγγίτες, που υπάρχουν πάνω από τις δύο πόρτες της εισόδου, όπου οδηγούν μαρμάρινα σκαλοπάτια. Από τις δύο ενεπίγραφες πλάκες, τις εντοιχισμένες πάνω από τις δύο εισόδους, μαθαίνουμε όχι μόνο το χρόνο της οικοδομής, αλλά και τον αρχιτέκτονα. Στη μια

είσοδο υπάρχει η επιγραφή «*Ιουλίου Α' 1870*» και στην άλλη «*Μ.Σ.Γ. Σχεδιασθέν υπό Κ. Κοκκίνη, 1870*».

Εικόνα 14. «Μ.Σ.Γ. Σχεδιασθέν υπό Κ. Κοκκίνη, 1870», Πινακίδα πάνω από την πόρτα εισόδου του κτηρίου (πηγή: προσωπικό αρχείο)

Επίσης, σύμφωνα με όσα αναφέρονται στο βιβλίο «Ερμούπολη» των Ι. Τραυλού – Α. Κόκκου (βλ. πηγή 3) γίνεται αναφορά για την ύπαρξη αφιερωματικής επιγραφής στην κεντρική είσοδο η οποία θυμίζει την πρώιμη ιστορία του: «*Βασιλεύοντος της Ελλάδος Όθωνος του Α', νομαρχούντος του Προκοπίου Παπαδημητρακοπούλου, δημαρχούντος του Αμβροσίου Δαμαλά, οι Αδελφοί Μπαμπαγιώται, Φίλιππος και Αλέξανδρος, οι εξ' Ιωαννίνων, τον οίκον τον δε προσήνεγκον των Δήμω Ερμουπόλεως, ίνα τους ορφανούς παιδιάς δημοτική δαπάνη εν αυτώ εκτρέφη. Εν έτει σωτηρίω 1857*».

Την 10^η Αυγούστου 1987, σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση (αριθμ.πρωτ.ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/989/16681), το κτίριο χαρακτηρίστηκε διατηρητέο.

Ε3. Αναλυτική παρουσίαση του υφιστάμενου κτηρίου

Η οικοδομή καλύπτει οικόπεδο επιφάνειας 114,00 μ² ενώ η συνολική επιφάνεια των ορόφων είναι 342,00 μ².

Το **ισόγειο** αποτελείται από δύο δωμάτια προς την πλευρά της οδού Μπαμπαγιώτου τα οποία έχουν και από ένα παράθυρο προς αυτήν. Ανάμεσα τους βρίσκεται η κύρια είσοδος του κτιρίου και η κεντρική μαρμάρινη κλίμακα ανόδου προς τον Α΄ όροφο. Πίσω από τα δύο δωμάτια υπάρχει χωλ που οδηγεί σε 2 W.C. με κοινό προθάλαμο, ένα δωμάτιο με τζάκι το οποίο φωτίζεται από δυο φεγγίτες, καθώς και σε μία μικρή αποθήκη.

*Εικόνα 28. Μαρμάρινη σκάλα που οδηγεί από την κεντρική είσοδο του ισογείου στον Α΄ όροφο
(πηγή: αρχείο Ισιδώρειο Ίδρυμα)*

Ο Α΄ όροφος περιλαμβάνει δύο ακόμα κύρια δωμάτια που έχουν από ένα παράθυρο προς την οδό Μπαμπαγιώτου και βρίσκονται εκατέρωθεν της κεντρικής σκάλας. Πίσω από αυτά υπάρχει ένα χωλ (ακριβώς πάνω από το χωλ του ισογείου) στο οποίο καταλήγει η κεντρική μαρμάρινη σκάλα από την είσοδο και από το οποίο ξεκινάει ξύλινη κλίμακα ανόδου προς στον Β΄ όροφο. Πίσω από αυτό υπάρχει κουζίνα και ένα δωμάτιο, παρασκευαστήριο της κουζίνας. Η κουζίνα έχει πρόσβαση στον ακάλυπτο χώρο του κτιρίου.

*Εικόνα 29. Ξύλινη σκάλα ανόδου προς Β΄ όροφο
(πηγή: αρχείο Ισιδώρειο Ίδρυμα)*

Ο Β΄ όροφος περιλαμβάνει δύο δωμάτια με παράθυρα προς την οδό Μπαμπαγιώτου, χωλ, ένα δωμάτιο πίσω από αυτό καθώς και ένα ακόμα δωμάτιο στο οποίο έχουν δημιουργηθεί 2 W.C. με κοινό προθάλαμο.

Η πρόσβαση στο δώμα γίνεται από την απόληξη του ξύλινου κλιμακοστασίου που ξεκινά από το χωλ του Β΄ ορόφου.

*Εικόνα 30. Δωμάτιο με παράθυρα προς την οδό Μπαμπαγιώτου και θέα στη θάλασσα
(πηγή: αρχείο Ισιδώρειο Ίδρυμα)*

Η φέρουσα κατασκευή είναι από λιθόκτιστους τοίχους πάχους ≥ 50 cm, ο συνεκτικός ιστός των οποίων έχει επικάλυψη από επίχρισμα ισχυρού κονιάματος πορσελάνης (αρμολόι). Σε πολλά σημεία όμως όπου τα επιχρίσματα έχουν

αποκολληθεί, ο συνεκτικός ιστός της τοιχοποιίας που αποκαλύφθηκε είναι αποσαθρωμένος, γεγονός που εμφανίζει την ανάγκη άμεσης ενίσχυσης του.

*Εικόνα 31. Λιθοδομή εξωτερικού τοίχου
(πηγή: προσωπικό αρχείο)*

Στο ισόγειο υπάρχουν 5 καμάρες που στηρίζουν τους υπόλοιπους ορόφους – χαρακτηριστικό στοιχείο της αρχιτεκτονικής για τα εσωτερικά ανοίγματα προκειμένου να εξασφαλιστούν ενιαίοι χώροι.

*Εικόνα 32. Καμάρα
(πηγή: αρχείο Ισιδώρειο Ίδρυμα)*

Η οροφή είναι κατασκευασμένη από ξύλινες σανίδες πάνω σε ξύλινα δοκάρια (τράβες), πάνω στα οποία υπάρχει μία στρώση από μείγμα χώματος και λάσπης τσιμέντου, μία στρώση φύκια και στη συνέχεια επικάλυψη από ελαφρά οπλισμένο σκυρόδεμα. Μόνο το τμήμα της οροφής που είναι υπερυψωμένο είναι από οπλισμένο σκυρόδεμα πάνω σε ξύλινο υπόβαθρο.

Τα μεσοπατώματα είναι ξύλινα και τα εσωτερικά χωρίσματα είναι κατασκευασμένα από λεπτά επιμήκη ξύλα καλυμμένα με ασβεστοκονίαμα ("μπαγδατί").

Το **δάπεδο** του χώρου εισόδου είναι από επιστρωμένο με μαρμαρόπλακες. Το δάπεδο των δύο δωματίων που βρίσκονται εκατέρωθεν του χώρου εισόδου είναι επιστρωμένο με παλαιά πλακίδια τσιμέντου, ενώ το δάπεδο του χωλ και του τρίτου

δωματίου είναι από γκρο μπετόν με ξύλινη επένδυση. Το δάπεδο των W.C. είναι επενδυμένο με κεραμικά πλακίδια.

Όλα τα δάπεδα του Β' ορόφου είναι ξύλινα πλην αυτών των W.C., τα οποία έχουν επενδυθεί με κεραμικά πλακίδια. Οι τοίχοι των W.C. (ισογείου και Β' ορόφου) έχουν επενδυθεί με κεραμικά πλακίδια.

Το ξύλινο δάπεδο της κουζίνας έχει επενδυθεί από τους μεταγενέστερους χρήστες, αρχικά με πλαστικό τάπητα και στη συνέχεια με κεραμικά πλακίδια. Το παρασκευαστήριο της κουζίνας φέρει επένδυση από κεραμικά πλακίδια, τόσο στο ξύλινο δάπεδο, ομοίως με την κουζίνα, όσο και στους τοίχους.

*Εικόνα 33. Η επένδυση της κουζίνας
(πηγή: αρχείο Ισιδώρειο Ίδρυμα)*

Η **πόρτα** εισόδου της πρόσοψης του κτιρίου (επί της οδού Μπαμπαγιώτου) είναι ξύλινη ταμπλαδωτή νεοκλασικού τύπου με τζαμιλίκι, φεγγίτη και σιδεριά. Τα παράθυρα του ισογείου είναι ξύλινα τζαμωτά με σιδεριά. Τα υπόλοιπα παράθυρα και η μπαλκονόπορτα είναι ξύλινα τζαμωτά, καθώς τα παντζούρια αφαιρέθηκαν στο παρελθόν, προφανώς για λόγους ασφάλειας.

*Εικόνα 34. Πόρτα εισόδου
(πηγή: προσωπικό αρχείο)*

Η πόρτα εισόδου της πλαϊνής όψης του κτηρίου (επί της οδού Αρχιμανδρίτου Τιμοθέου Δραγάση) είναι ξύλινη, ταμπλαδωτή, χωρικού τύπου, με φεγγίτη με

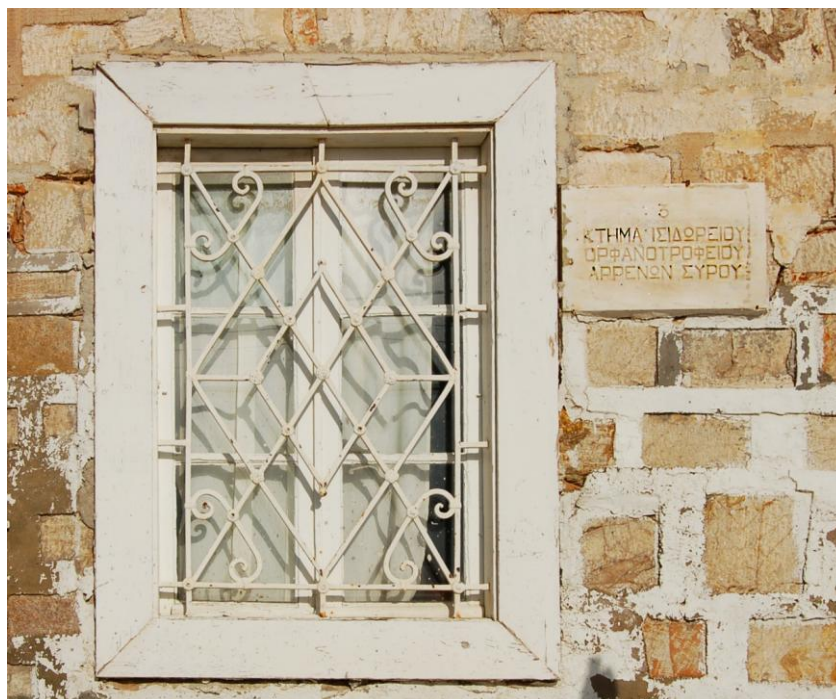
σιδεριά και τα παράθυρα είναι ξύλινα, ταμπλαδωτά, χωρικού τύπου με σιδεριά (ίσιες μπάρες), εκτός από τους φεγγίτες των κουφωμάτων του ισογείου, που είναι ξύλινοι τζαμωτοί με σιδεριά. Η πόρτα εισόδου στον ακάλυπτο είναι ξύλινη χωρικού τύπου.

Εικόνα 35. Ξύλινη πόρτα εισόδου, με φεγγίτη με σιδεριά, και ξύλινα ταμπλαδωτά παράθυρα στην πλαϊνή όψη του κτηρίου (πηγή: προσωπικό αρχείο)

Η πόρτα του κτηρίου προς τον ακάλυπτο χώρο είναι ξύλινη ταμπλαδωτή παραδοσιακού τύπου με τζαμιλίκι, φεγγίτη και σιδεριά. Τα παράθυρα είναι ξύλινα,

ταμπλαδωτά, χωρικού τύπου με σιδεριά, εκτός από τους φεγγίτες των κουφωμάτων του ισογείου, που είναι ξύλινοι τζαμωτοί με σιδεριά.

*Εικόνα 36. Παράθυρο με σιδεριά
(πηγή: προσωπικό αρχείο)*

Όλες οι κάσες των κουφωμάτων έχουν κορνίζα.

Χαρακτηριστικές αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες

Εικόνα 37. Σωζόμενο πλακόστρωτο δάπεδο της περιόδου λειτουργίας του Ορφανοτροφείου
(πηγή: αρχείο Ισιδώρειο Ίδρυμα)

Εικόνα 38. Τζάκι σε γωνιά δωματίου
(πηγή: αρχείο Ισιδώρειο Ίδρυμα)

ΣΤ. ΠΡΟΤΑΣΗ ΝΕΑΣ ΧΡΗΣΗΣ ΙΣΙΔΩΡΕΙΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ

ΣΤ.1 Παθολογία κτηρίου

Γενικά το κτήριο βρίσκεται σε αρκετά καλή κατάσταση ,τόσο εξωτερικά όσο και εσωτερικά, καθώς δεν παρουσιάζει σοβαρά προβλήματα. Τα περισσότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει είναι λόγω της εγκατάλειψης από τους ιδιοκτήτες και των καιρικών συνθηκών της περιοχής. Ποιο συγκεκριμένα ,παρακάτω αναφέρεται αναλυτικά η κατάσταση που επικρατεί.

ΣΤ.1.1 Εσωτερική κατάσταση κτηρίου

Το **ισόγειο** του κτηρίου, βρίσκεται σε ικανοποιητική κατάσταση. Δεν εντοπίζονται σοβαρές βλάβες στον φέροντα οργανισμό. Τα προβλήματα που παρουσιάζει κυρίως, είναι αποκολλήσεις των επιχρισμάτων στους τοίχους. Συγκεκριμένα με την είσοδο στον χώρο του ισογείου, παρατηρείται εξωτερική αποσάθρωση και τοπική αποφλοιώση του σοβά στους τοίχους του κλιμακοστασίου και των δωματίων στην νότια και ανατολική μεριά του χώρου, λόγω της υγρασίας που οφείλεται στην θάλασσα. Ακόμα, αποσάθρωση παρατηρείται σε τοπικά σημεία στους εγκάρσιους τοίχους στην βορειοδυτική πλευρά του ισογείου. Ωστόσο στον φέροντα οργανισμό δεν παρατηρήθηκαν ρηγματώσεις.

Το δάπεδο του ισογείου, σε γενικές γραμμές βρίσκεται σε καλή κατάσταση. Το πρόβλημα που παρατηρείται είναι σπάσιμο μερικών μαρμαρόπλακων σε χώρους του ισογείου που έχουν καλυφθεί από το συγκεκριμένο υλικό .Το δάπεδο των WC του κτηρίου παρουσιάζει τοπική αποκόλληση και σπάσιμο κεραμικών πλακιδίων. Το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται και στα υπόλοιπα δωμάτια ,με την ίδια επένδυση.

Στην ξύλινη οροφή του ισογείου , στην νοτιανατολική πλευρά του κτηρίου, παρατηρείται πως τα ξύλα έχουν σαπίσει και σπάσει ενώ το μείγμα χόματος και τσιμέντου έχει καταστραφεί με αποτέλεσμα τοπικά να παρατηρείται αποκάλυψη του σκυροδέματος της πλάκας. Προφανώς το γεγονός αυτό οφείλεται στην υγρασία που επικρατεί στον χώρο.

Τα ξύλινα κουφώματα των ανοιγμάτων του ισόγειου, τόσο στην πόρτα εισόδου, όσο και στα παράθυρα, έχουν φθαρεί, που ίσως οφείλεται στην έλλειψη συντήρησής τους.

Η σκάλα που οδηγεί στον Α' όροφο, βρίσκεται σε καλή κατάσταση, και είναι κατασκευασμένη από μάρμαρο.

*Εικόνα 39. Η μαρμάρινη σκάλα στο ισόγειο του κτηρίου.
(πηγή: αρχείο Ισιδώρειο Ίδρυμα)*

Οι καμάρες που βρίσκονται στο ισόγειο, είναι κατασκευασμένες από πέτρα και σκυρόδεμα. Η πέτρα βρίσκεται σε άριστη κατάσταση. Στις καμάρες παρατηρείται αποφλοίωση του σκυροδέματος, σε τοπικά σημεία.

Ο Α' όροφος του κτηρίου, βρίσκεται γενικά σε ικανοποιητική κατάσταση. Οι τοπικές αποκολλήσεις επιχρισμάτων σε κάποιους χώρους είναι ορατές, ωστόσο, η κατάσταση των εγκάρσιων τοίχων είναι πολύ καλή. Δεν παρουσιάζονται σοβαρές ρηγματώσεις στους τοίχους.

Στον χώρο της κουζίνας ,παρατηρείται πως τα πλακάκια στους τοίχους έχουν φθαρεί και πολλά από αυτά έχουν σπάσει.

Ακόμα στο δάπεδο της κουζίνας πολλά πλακάκια έχουν σπάσει και αποκολληθεί από την θέση.

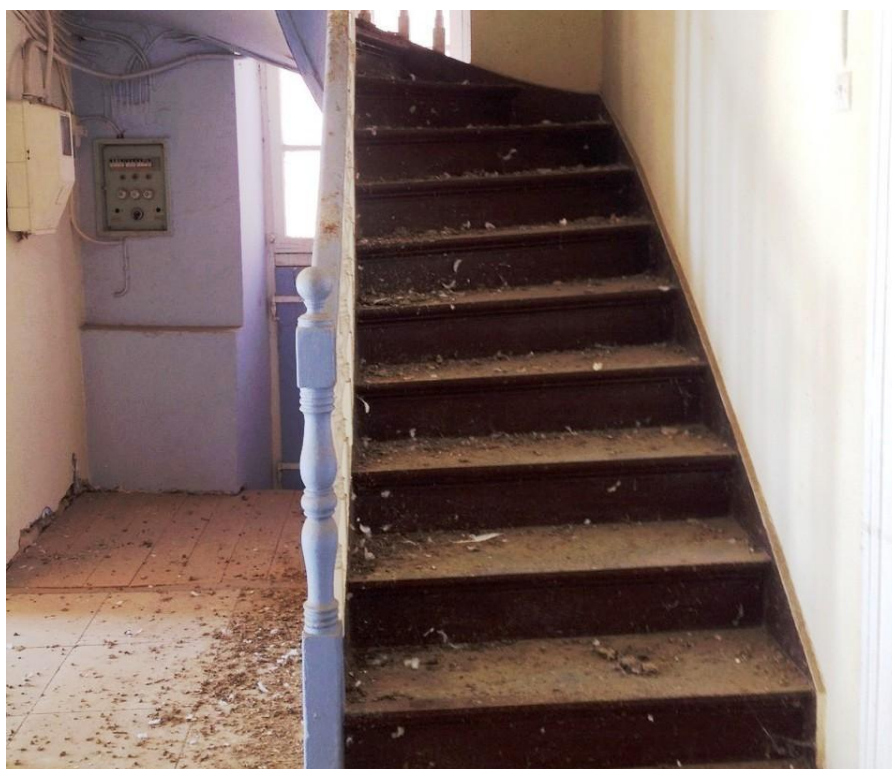

*Εικόνα 40. Κουζίνα
(πηγή: αρχείο Ισιδώρειο Ίδρυμα)*

Τα δάπεδα στα άλλα δωμάτια είναι κατασκευασμένα από κεραμικά πλακάκια ,είναι φθαρμένα, όμως είναι σε καλύτερη κατάσταση από αυτά του παρασκευαστήριου κουζίνας.

Η οροφή του Α' ορόφου, είναι κατασκευασμένη από ξύλινες σανίδες. Παρατηρείται εμφανή υγρασία και άλατα, με αποτέλεσμα πολλά κομμάτια να έχουν σπάσει και να έχουν καταλήξει στο δάπεδο. Το σκυρόδεμα στην οροφή του Α' ορόφου γίνεται ορατό.

Η ξύλινη σκάλα που οδηγεί στον Β' όροφο, είναι έχει υγρασία και τα ξύλα έχουν σαπίσει.

*Εικόνα 41. Σκάλα Α' ορόφου.
(πηγή: αρχείο Ισιδώρειο Ίδρυμα)*

Τα κουφώματα των ανοιγμάτων, είναι ξύλινα με σιδερένιες λεπτομέρειες. Παρατηρείται, πως οι κορνίζες των κουφωμάτων, είναι φθαρμένες. Ακόμα αισθητό είναι το σκούριασμα των σιδερένιων λεπτομερειών.

Ο Β' όροφος του κτηρίου είναι καλή κατάσταση. Τα προβλήματα που παρουσιάζονται είναι κυρίως αποκολλήσεις επιχρισμάτων στους τοίχους. Συγκεκριμένα στην νοτιοανατολική πλευρά του κτηρίου, οι αποκολλήσεις των επιχρισμάτων είναι πιο έντονες. Η πρόσοψη του κτηρίου εμφανίζει σημάδια υγρασίας, τοπική κατάρρευση και αποφλοιώση του επιχρισματος. Ωστόσο, τα

στοιχεία του φέροντα οργανισμού από οπλισμένο σκυρόδεμα δεν εμφανίζουν ίχνη αποσάθρωσης.

Στο δάπεδο του Β' ορόφου, είναι εμφανή η κακή κατάσταση των ξύλινων πλακών. Το ξύλινο δάπεδο, έχει ραγίσει σε τοπικά σημεία, καθώς παρατηρείται πως τα σημάδια υγρασίας είναι έντονα.

Το δάπεδο των WC, έχει επένδυση με κεραμικά πλακίδια. Τα περισσότερα πλακίδια, έχουν σπάσει και το κονίαμα που τα συνδέει δείχνει ξεπλυμένο επιφανειακά, λόγω υγρασίας.

Η οροφή στον δεύτερο όροφο, έχει επένδυση από ξύλινες πλάκες, οι οποίες με το πέρασμα του χρόνου και λόγω της υγρασίας της περιοχής, έχουν σπάσει και σαπίσει σε τοπικά σημεία.

*Εικόνα 42. Οροφή δωματίου στον Β' όροφο του κτηρίου.
(πηγή: αρχείο Ισιδώρειο Ίδρυμα)*

Τα ανοίγματα, παρουσιάζουν κάποια προβλήματα, καθώς πολλά τζάμια είναι σπασμένα. Ωστόσο, είναι εμφανές πως οι ξύλινες κορνίζες των παραθύρων είναι αποφλοιωμένες, καθώς το ξύλο έχει σπάσει, και έχει αποχρωματιστεί.

Ο εξώστης βρίσκεται σε ικανοποιητική κατάσταση, καθώς δεν φαίνεται να έχουν διαβρωθεί και οξειδωθεί οι οπλισμοί του. Ωστόσο εμφανίζεται σκούριασμα στα σιδερένια κάγκελα.

*Εικόνα 43. Σπασμένα παράθυρα στον Β' όροφο του κτηρίου.
(πηγή: προσωπικό αρχείο)*

Οι κορνίζες στις εσωτερικές πόρτες του ορόφου είναι σε καλή κατάσταση. Το χρώμα τους διατηρείται και δεν εμφανίζουν αποφλοίωση του ξύλου.

*Εικόνα 44 Πόρτα .
(πηγή: αρχείο Ισιδώρειο Ίδρυμα)*

Η ξύλινη σκάλα , που οδηγεί στο δώμα έχει απορροφήσει υγρασία. Κρίνεται ακατάλληλη για χρήση, καθώς τα ξύλα έχουν σαπίσει.

ΣΤ.1.2 Εξωτερική κατάσταση κτηρίου

Το κτήριο εξωτερικά βρίσκεται σε ικανοποιητική κατάσταση. Οι πέτρινοι τοίχοι δεν παρουσιάζουν σοβαρά προβλήματα. Το κονίαμα μεταξύ των λίθων βρίσκεται σε καλή κατάσταση, παρόλη την υγρασία της περιοχής. Ωστόσο σε ορισμένα σημεία παρατηρείται μερική αποκόλληση του κονιάματος, που συνδέει τις πέτρες.

*Εικόνα 45 Πρόσοψη Ισιδώρειου ιδρύματος .
(πηγή: προσωπικό αρχείο)*

Τα ξύλινα κουφώματα των παραθύρων, στην εξωτερική πλευρά του κτιρίου είναι διαβρωμένα. Παρουσιάζεται μερική αποκόλληση ,και σπάσιμο των κορνιζών τους, που οφείλεται στην έλλειψη συντήρησης και στην υγρασία της περιοχής. Ακόμα, πολλά τζάμια ιδιαίτερα στον Β' όροφο, έχουν ραγίσει.

Εικόνα 46. Παράθυρα στην οδό Μπαμπαγιώτου .
(πηγή: προσωπικό αρχείο)

Η ξύλινη πόρτα εισόδου στην πρόσοψη του κτιρίου, βρίσκεται σε ικανοποιητική κατάσταση. Το ξύλο έχει αποφλοιωθεί επιφανειακά σε λιγоста σημεία. Οι μεταλλικές λεπτομέρειες της πόρτας εισόδου, έχουν διαβρωθεί επιφανειακά με αποτέλεσμα να παρατηρείται σκουριά .

Εικόνα 47 . Πόρτα εισόδου.
(πηγή: προσωπικό αρχείο)

Το **δώμα** εμφανίζει ορατές φθορές. Παρουσιάζει, αποφλοιώσεις, αποκολλήσεις και φούσκωμα στο δάπεδο. Σχεδόν σε όλο το εσωτερικό στηθαίο έχει αποκολληθεί το επίχρισμα , με αποτέλεσμα να φαίνεται το σκυρόδεμα.

*Εικόνα 48. Δώμα .
(πηγή: αρχείο Ισιδώρειο Ίδρυμα)*

ΣΤ.2 Σκοπός επανάχρησης κτηρίου

Σκοπός της νέας χρήσης του κτηρίου, είναι να διατηρήσει τον αρχοντικό του χαρακτήρα και την φιλοσοφία της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής ,χαρακτηριστικό πολλών κτηρίων της Ερμούπολης Σύρου.

Η πρόταση για την νέα μορφή που θα έχει το κτήριο είναι η εξής. Το ίδρυμα έχει πλέον τη χρήση εξ' ολοκλήρου τουριστικού ξενώνα.

Η εξωτερική αρχιτεκτονική του κτηρίου αρμόζει στον χαρακτήρα της Σύρου. Είναι ένα πέτρινο τριώροφο κτίριο με δώμα .Χαρακτηρίζεται από ανοίγματα με λευκά ξύλινα κουφώματα που αποτελούνται από σιδερένιες λεπτομέρειες, και ένα μικρό μπαλκόνι στην νοτιοανατολική όψη του κτηρίου . Η επιβλητική ξύλινη πόρτα εισόδου , ύψους 5,20m ,έχει σιδερένιες διακοσμητικές λεπτομέρειες. Μπροστά από την πόρτα εισόδου υπάρχει μια μικρή μαρμάρινη σκάλα ανόδου με μαρμάρινη κουπαστή ,που οδηγεί στο ισόγειο του τουριστικού ξενώνα.

ΣΤ.2.1 Νέα μορφή κτηρίου

Ο τουριστικός ξενώνας , αποτελείται από **ισόγειο** , ύψους 2,50m, το οποίο περιλαμβάνει ένα χώρο εισόδου, στον οποίο βρίσκεται μαρμάρινη σκάλα με κλίμακα ανόδου στον Α' όροφο η οποία περιβάλλεται και εφάπτεται σε πέτρινους τοίχους κατά το μήκος της.

Το ισόγειο, προς την πλευρά της οδού Μπαμπαγιώτου , αποτελείται από χώρο με πλυντήρια και στεγνωτήρια ,που χρησιμοποιείται αποκλειστικά από το προσωπικό του ξενώνα.

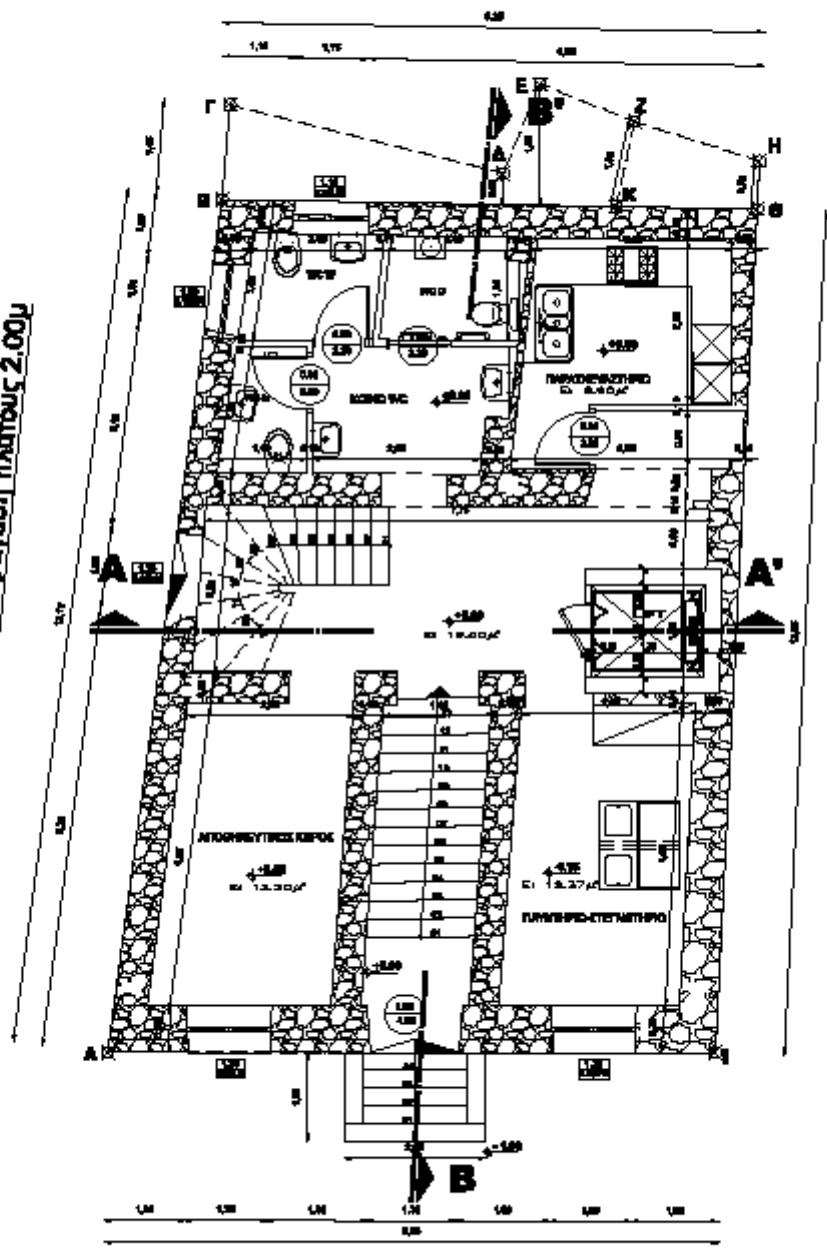
Στην συνέχεια, σε αυτό τον χώρο, βρίσκεται η αποθήκη του κτιρίου ,με σκοπό την αποκλειστική χρήση από το προσωπικό.

Στο κέντρο του ισογείου του ξενώνα περιλαμβάνεται κλιμακοστάσιο και ανελκυστήρας με προδιαγραφές για άτομα με ειδικές ανάγκες. Ακόμα ,στο ισόγειο βρίσκονται τα κοινόχρηστα WC για άνδρες , γυναίκες και Α.ΜΕ.Α. . Το μπάνιο των Α.ΜΕ.Α. είναι σχεδιασμένο με όλες τις κατάλληλες προδιαγραφές έτσι ώστε ο Α.ΜΕ.Α. να μην συναντά εμπόδια που σχετίζονται με την διαρρύθμιση και την χρήση του συγκεκριμένου κοινόχρηστου χώρου, κατά την πρόσβαση του σε αυτό.

Στο ισόγειο περιλαμβάνεται παρασκευαστήριο όπου το προσωπικό θα έχει την δυνατότητα να παρασκευάσει γέυματα για τον χώρο της τραπεζαρίας.

Όλα τα ανοίγματα του ισογείου(αποθήκη, πλυντήρια-στεγνωτήρια, κοινόχρηστα WC,παρασκευαστήριο) είναι πέτρινες παραδοσιακές καμάρες ,χαρακτηριστικό αρχιτεκτονικό στοιχείο της εποχής.

**Οδός Αρχιμανδρίτη
Τιμίου Δραγιάτη πλάτους 2,00μ**

Οδός Μπαμπαγιάτου πλάτους 5,60μ

Ανεβαίνοντας από την σκάλα του ισογείου, προς τον **Α' όροφο**, παρατηρείται ο επιβλητικός χαρακτήρας του ορόφου, καθώς το ύψος του 'αγγίζει' τα 4,20m , χαρακτηριστικό των κτιρίων της νεοκλασικής πόλης της Σύρου.

Από την οδό Αρχιμανδρίτου Τιμοθέου Δραγάση, παρατηρείται πως υπάρχει σφηνοειδές κλιμακοστάσιο που οδηγεί προς τον Β' όροφο και το ισόγειο του κτηρίου. Ακόμα, στο χωλ του Α' ορόφου, είναι τοποθετημένος ο ανελκυστήρας, που έχει πρόσβαση σε όλους τους ορόφους του ξενώνα.

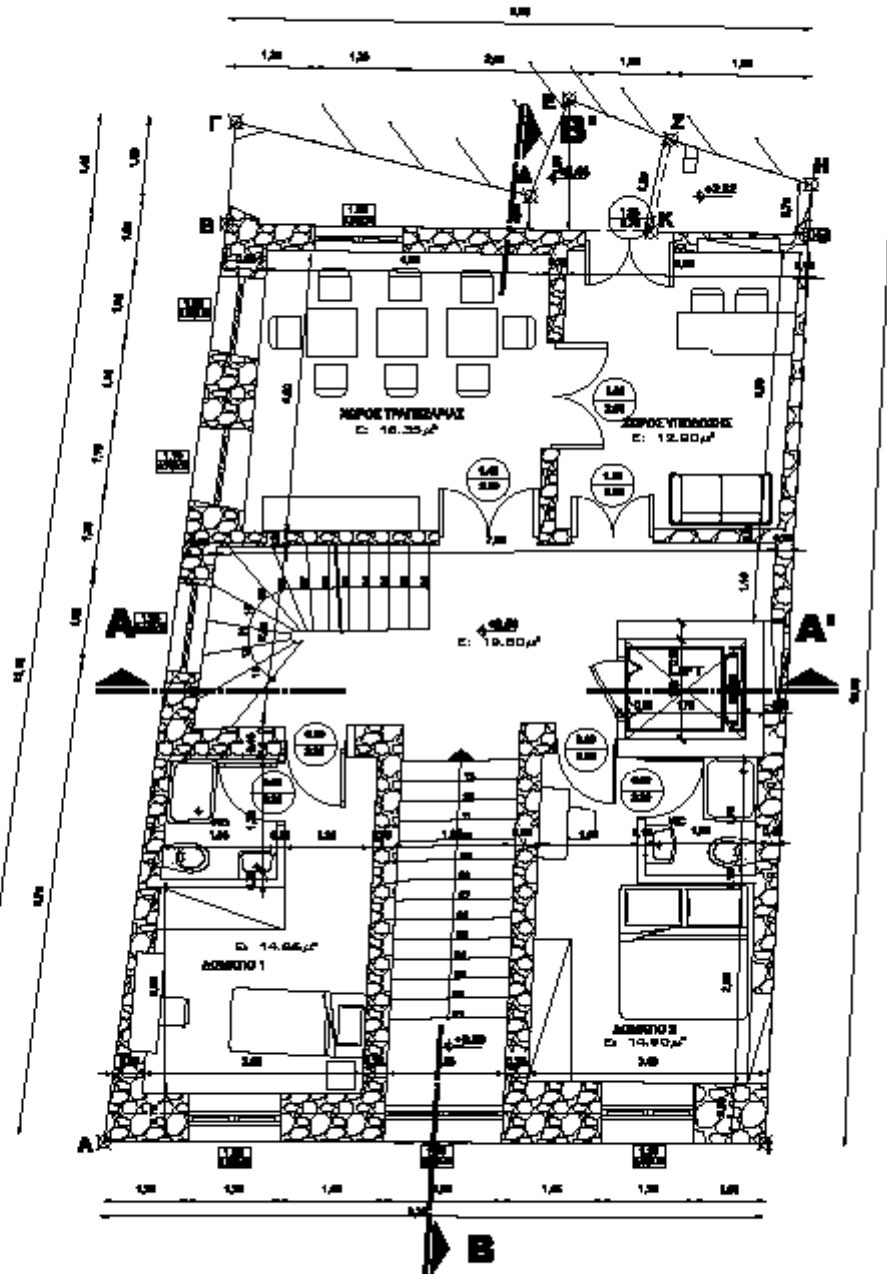
Συνολικά, ο Α' όροφος αποτελείται από τέσσερις χώρους .Στους χώρους αυτούς περιλαμβάνονται ο χώρος υποδοχής πελατών , η τραπεζαρία και δύο υπνοδωμάτια.

Ο χώρος υποδοχής πελατών ,διαθέτει, μικρό καθιστικό και χώρο για προσωρινή διαμονή των πελατών και των αποσκευών τους. Η ρεσεψιόν διαχωρίζεται με την τραπεζαρία με διπλή πόρτα στον κοινό τοίχο.

Στην τραπεζαρία, μπορούν οι επισκέπτες να απολαύσουν το γεύμα τους ,καθώς διαθέτει τραπεζοκαθίσματα και χώρο για έναν μικρό μπουφέ.

Ο Α' όροφος, περιλαμβάνει ακόμα δύο υπνοδωμάτια ,το ένα μονόκλινο και το άλλο δίκλινο, που βρίσκονται στην νοτιοανατολική πλευρά του ξενώνα. Τα δύο δωμάτια , έχουν θέα στην θάλασσα του Αιγαίου ,καθώς το παράθυρο του κάθε δωματίου ξεχωριστά βρίσκεται στην νοτιοανατολική πλευρά του κτηρίου, προς την οδό Μπαμπαγιώτου. Τα παράθυρα είναι τοποθετημένα, έτσι ώστε να επιτυγχάνεται ο φυσικός φωτισμός του δωματίου. Το μονόκλινο δωμάτιο, περιλαμβάνει ένα μπάνιο με ντουζιέρα, ημίδιπλο κρεβάτι ,ντουλάπα και έπιπλο 'τουαλέτα'. Στο δίκλινο δωμάτιο , υπάρχει μπάνιο με ντουζιέρα ,ντουλάπα, έπιπλο τουαλέτα και διπλό κρεβάτι.

**Οδός Αρχιμανδρίτου
Τιμθέου Δραγάση πλάτους 2,00μ**

Οδός Μπαμπαγιώτου πλάτους 5,60μ

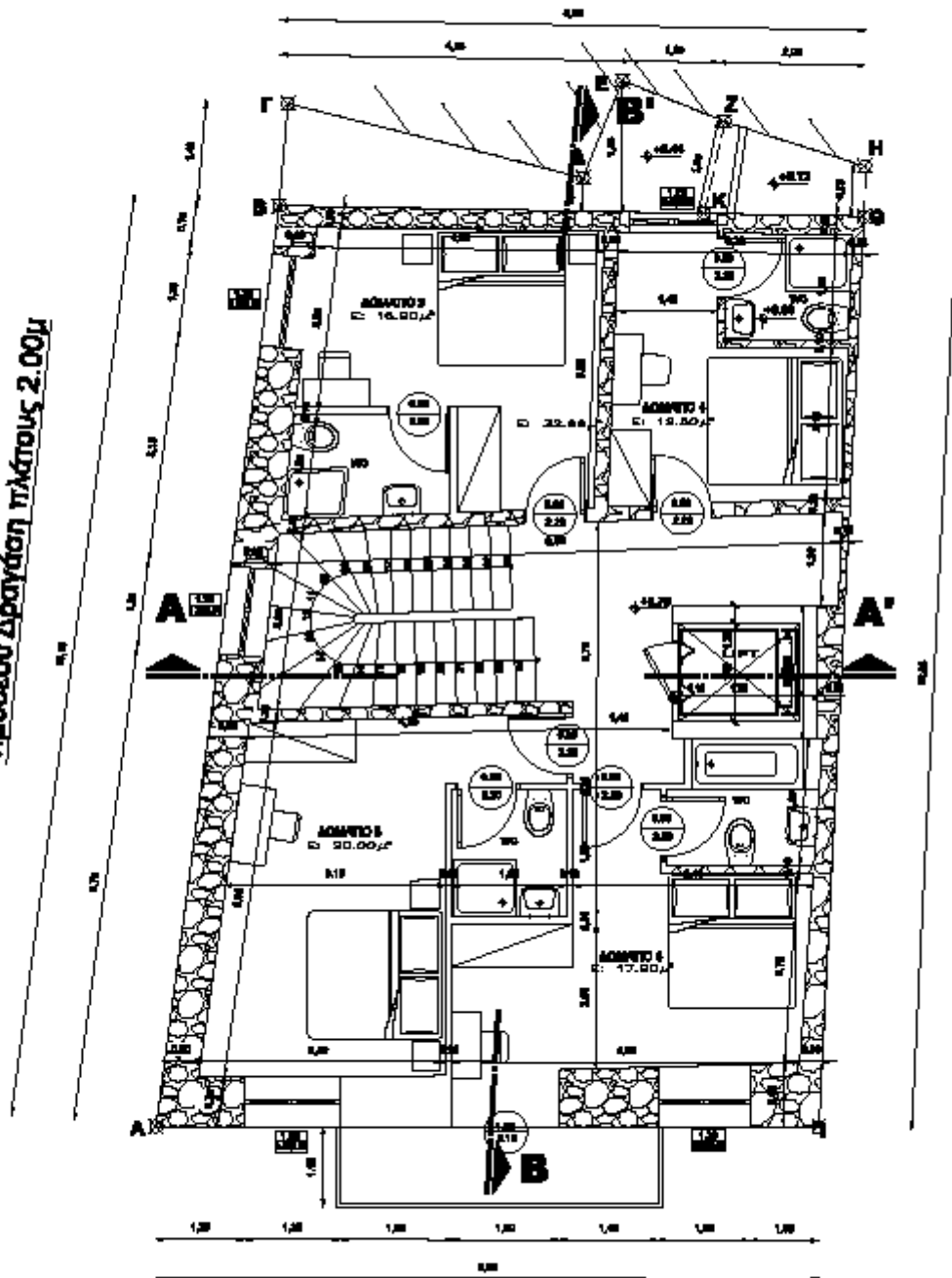
Το ύψος του **B' ορόφου** είναι 4.40m, χαρακτηριστικό της επιβλητικότητας του, και του χαρακτήρα της αρχιτεκτονικής των κτηρίων της Ερμούπολης Σύρου την εποχή του 19ου αιώνα.

Στον Β' όροφο περιλαμβάνονται, κλιμακοστάσιο και ανελκυστήρας ,που έχει πρόσβαση σε όλους τους ορόφους του κτηρίου. Ακόμα στον Β' όροφο του ξενώνα, υπάρχουν τέσσερις χώροι που λειτουργούν ως ενοικιαζόμενα δωμάτια.

Ο κοινόχρηστος χώρος στον Β' όροφο, μεταξύ του κλιμακοστασίου και του ανελκυστήρα, φωτίζεται από φυσικό φωτισμό, καθώς στην οροφή του κλιμακοστασίου υπάρχει ειδικό γυάλινο κέλυφος, που επιτρέπει την είσοδο στο φως του ήλιου, στο εσωτερικό του ξενώνα.

Ακόμα ,ο Β' όροφος, αποτελείται από τέσσερα δίκλινα δωμάτια. Τα δύο από αυτά είναι στην βορειοδυτική πλευρά του κτηρίου. Περιλαμβάνονται από μπάνιο με ντουζιέρα, ένα διπλό κρεβάτι, ντουλάπα και έπιπλο τουαλέτα. Το ένα από τα δωμάτια, έχει παράθυρο στην βορειοδυτική όψη του κτηρίου. Τα άλλα δύο δωμάτια, βρίσκονται στην νοτιοανατολική πλευρά του κτηρίου, επομένως έχουν θέα στην θάλασσα. Και τα δύο δωμάτια, είναι δίκλινα ,έχουν μπάνιο με μπανιέρα , ντουλάπα και έπιπλο τουαλέτα. Το διπλό κρεβάτι που έχει το κάθε δωμάτιο ξεχωριστά, είναι σε τέτοια θέση έτσι ώστε να προσφέρεται η θέα στην θάλασσα. Το ένα από τα δίκλινα δωμάτια που βρίσκονται στην νοτιοανατολική πλευρά του κτηρίου, διαθέτει μπαλκόνι παραδοσιακού χαρακτήρα μήκους 4,00m, όπου οι ένοικοι θα μπορούν να απολαύσουν την θέα της θάλασσας.

**Οδός Αρχιμανδρίτου
Τιμήθου Δραγάση πλάτους 2,00μ**

Οδός Μπαμπαγιώτου πλάτους 5,60μ

Στο τέλος του Β' ορόφου υπάρχει **δώμα**. Το δάπεδο του δώματος περιλαμβάνει δύο στάθμες των 11,10m και 11,85m.

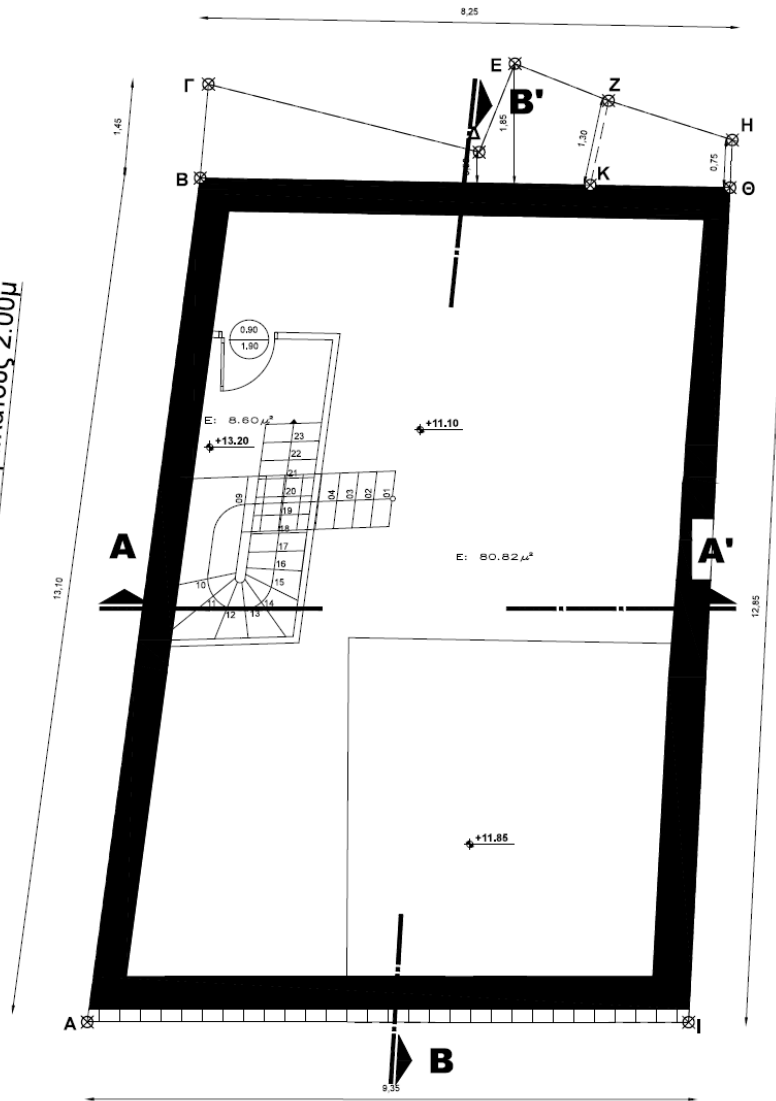
Η απόληξη του κλιμακοστασίου στο δώμα έχει διαφοροποιηθεί από την αρχική. Οι διαστάσεις της έχουν αυξηθεί διότι η διαρρύθμιση του κλιμακοστασίου είναι διαφορετική.

Η τοποθέτηση του κτηρίου είναι σε νησί, που ανήκει σε μία από τις πιο ηλιόλουστες χώρες του κόσμου, έτσι, τοποθετείται στην οροφή του κλιμακοστασίου, γυάλινο κέλυφος, έτσι ώστε ο χώρος να φωτίζεται από το φυσικό φως του ήλιου.

Στον χώρο του δώματος, δεν προστίθεται κάποια εγκατάσταση, έχει παραμείνει ο χώρος εξωτερικά ως έχει, θυμίζοντας έτσι την εποχή του 19ου αιώνα. Ωστόσο η πρόσβαση στο χώρο του δώματος επιτρέπεται.

Εξωτερικά, το δώμα αποτελείται από λιθόχτιστο στηθαίο, ύψους 1,35m., ενώ στην νοτιοανατολική και βορειοδυτική πλευρά του κτηρίου, βρίσκεται τριγωνικό αέτωμα, μία έντονη αρχιτεκτονική λεπτομέρεια του διατηρητέου κτηρίου.

Οδός Αρχιμανδρίτου
Τμήθου Δραγάση Πλάτους 2.00μ

Οδός Μπαρπαγιώτου πλάτους 5,60μ

ΣΤ.3 Επεμβάσεις αποκατάστασης-επανάχρησης

Τα φθαρμένα **μορφολογικά διακοσμητικά στοιχεία** , τα πόμολα και οι σιδερένιες λεπτομέρειες πάνω από την κύρια πόρτα εισόδου και την εξωτερική πόρτα στην νοτιοδυτική όψη του κτιρίου ,θα αντικατασταθούν με νέα ,ίδιης αρχιτεκτονικής άποψης.

Οι πέτρινοι τοίχοι, θα συμπληρωθούν στα τμήματα που είναι αναγκαίο με κατάλληλα κονιάματα, έτσι ώστε το κτίριο μορφολογικά να δείχνει ομοιόμορφο.

Όλα τα **κουφώματα** της πρόσοψης του κτιρίου θα συντηρηθούν και θα ελαιοχρωματιστούν με λευκό χρώμα , ενώ τα φθαρμένα και γεμάτα υγρασία κουφώματα θα αντικατασταθούν με νέα κουφώματα ίδιου σχεδίου. Τα παράθυρα που βρίσκονται μες στην στοά στην νοτιοδυτική όψη, θα συντηρηθούν και θα ελαιοχρωματιστούν με λευκό χρώμα. Η τεχνική θα επαναληφθεί σε όλα τα παράθυρα στην πίσω όψη του κτιρίου.

Η πόρτα της κύριας εισόδου, εξωτερικά βρίσκεται σε καλή κατάσταση. Αντίθετα, εσωτερικά το ξύλο έχει φθαρεί. Θα αντικατασταθεί με νέα πόρτα ,ξύλινη ταμπλωτή νεοκλασικού τύπου με τζαμιλίκι, φεγγίτη και σιδεριά.

Η μπαλκονόπορτα, που βρίσκεται στην πρόσοψη του κτιρίου, θα συντηρηθεί με τα κατάλληλα υλικά και θα ελαιοχρωματιστεί , καθώς βρίσκεται σε καλή κατάσταση.

Η **σκάλα εισόδου** βρίσκεται σε αρίστη κατάσταση. Θα συντηρηθεί με τεχνικές συντήρησης μαρμάρων. Το στηθαίο που περιβάλλει την σκάλα εισόδου, θα πρέπει να τριφτεί ,να σοβατιστεί και να βαφτεί εκ νέου με λευκό χρώμα.

Όλα τα υλικά στα **δάπεδα**, θα αφαιρεθούν και θα αντικατασταθούν με νέα. Συγκεκριμένα ,στα WC σε όλους τους ορόφους, τα πλακάκια θα ξηλωθούν και θα αντικατασταθούν με νέα πλακάκια ίδιας αισθητικής.

Εικόνα 49 Πρόταση για πλακάκια

Τα ξύλινα δάπεδα του κτηρίου, στο ισόγειο, στον Α' και Β' όροφο, θα αντικατασταθούν με νέες ξύλινες πλάκες.

Εικόνα 50 Πρόταση για ξύλινο δάπεδο

Ο χώρος της τραπεζαρίας, θα έχει ξύλινο δάπεδο. Σε κάποια τμήματα του δαπέδου αυτού θα τοποθετηθούν πλακάκια.

Στο δάπεδο του ισογείου, το οποίο είχε επένδυση με μαρμαρόπλακες, θα αντικατασταθεί με λευκό μάρμαρο Διονύσου. Το ίδιο θα γίνει στον Α' όροφο, στο χώρο της υποδοχής, και στους διαδρόμους. Με μάρμαρο θα αντικατασταθούν και οι διάδρομοι στον Β' όροφο.

Εικόνα 51. Μάρμαρο Dionysos Marble

Όλες οι γύψινες **οροφές** θα συντηρηθούν και όπου χρειάζεται θα συμπληρωθούν με γύψο. Οι οροφές που είχαν επένδυση από ξύλινες σανίδες, θα ξηλωθούν και θα αποκατασταθούν με γυψοσανίδα. Στις οροφές των ενοικιαζόμενων δωματίων και στο χώρο της υποδοχής, θα τοποθετηθεί φωτισμός στο εσωτερικό της γυψοσανίδας.

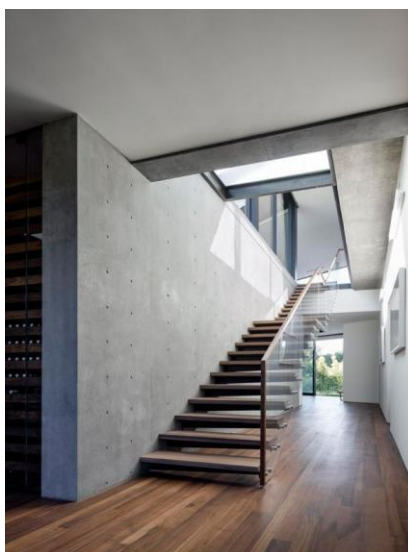

Εικόνα 52. Πρόταση γυψοσανίδας με κρυφό φωτισμό

Εικόνα 53. Πρόταση γυψοσανίδας με φωτισμό led

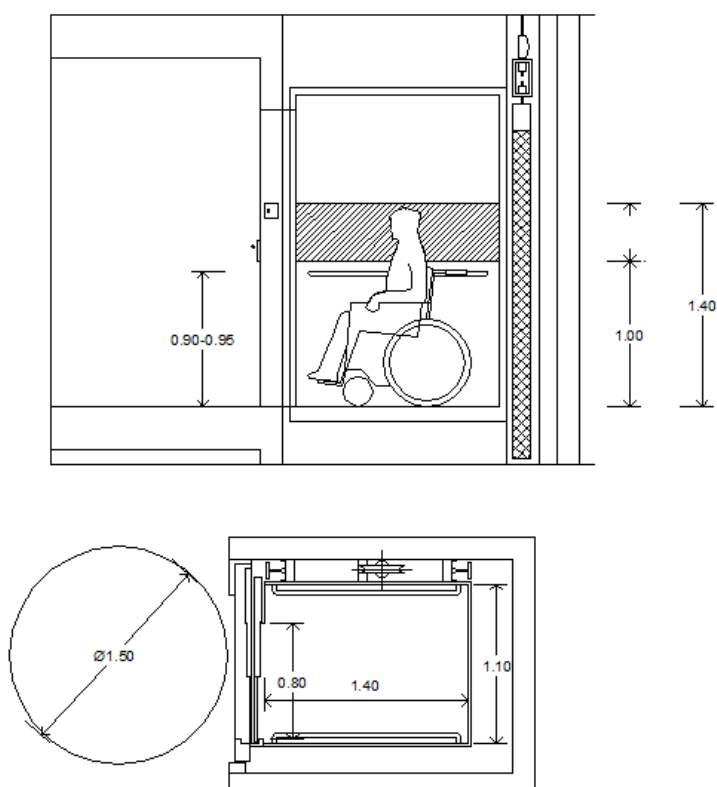
Η μαρμάρινη σκάλα ανόδου του ισογείου ,θα συντηρηθεί με ειδικά υλικά καθώς βρίσκεται σε αρκετά καλή κατάσταση. Η κουπαστή της σκάλας θα αποκατασταθεί, από ξύλο και γυαλί.

Εικόνα 54. Πρόταση κουπαστής με γυαλί και ξύλο

Το **κλιμακοστάσιο** του Α' ορόφου που οδηγεί στον Β' όροφο, κατασκευάζεται εξολοκλήρου από την αρχή .Είναι κατασκευασμένο από ξύλο και αποτελείται από σφηνοειδή σκαλοπάτια. Το ίδιο ισχύει και για το κλιμακοστάσιο που οδηγεί στο δώμα, κατασκευάστηκε και αυτό από την αρχή.

Για την μετάβαση σε όλους τους ορόφους, χρησιμοποιείται σύγχρονος **ανεγκυστήρας** από ανοξείδωτο χάλυβα. Οι πόρτες είναι αυτόματες δίφυλλες. Σύμφωνα με την νομοθεσία ,για την πρόσβαση των Α.ΜΕ.Α. στον ανεγκυστήρα, θα πρέπει να τηρούνται οι ακόλουθες διαστάσεις αυτού. Καθαρό πλάτος θαλάμου, 1,10m και βάθος 1,40m. Στην συγκεκριμένη περίπτωση ,καλύπτει όλες τις ανάγκες.

Εικόνα 55. Ανεγκυστήρας Α.ΜΕ.Α.

Σε όλο το κτήριο, θα τοποθετηθούν συστήματα θέρμανσης και κλιματισμού. Ακόμα θα τοποθετηθούν εγκαταστάσεις ύδρευσης, αποχέτευσης με σκοπό την βελτίωση της διαμονής στους χώρους.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Ερμούπολη έχει να επιδείξει μοναδικά και επώνυμα δημιουργήματα των γνωστότερων της εποχής εκείνης, Ελλήνων και ξένων αρχιτεκτόνων. Η αρχιτεκτονική της χαρακτηρίζεται από τους ιστορικούς μελετητές ως μνημειακή και ακολούθησε τις αρχές του ρομαντικού κλασικισμού με επιρροές από δυτικά πρότυπα.

Επίσης, έχει αναπτύξει μια μοναδική για τα ελληνικά δεδομένα βιομηχανική, ναυτιλιακή και εμπορική δραστηριότητα, η οποία διαμόρφωσε, τόσο την μορφολογία του κελύφους της, όσο και τη γενικότερη φυσιογνωμία της.

Κατά τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια στροφή της Σύρου προς τον τουρισμό. Η περιθωριοποίηση της σημαντικής βιομηχανικής μονάδας του Νεωρίου και η αβέβαιη εξέλιξή της, οδηγεί την οικονομία της Ερμούπολης στη στήριξη στον τομέα των υπηρεσιών (διοικητικό κέντρο Κυκλάδων) και του τουρισμού.

Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι σήμερα το κέντρο βάρους των καταλυμάτων του νησιού βρίσκεται στις παραλίες της (Κίνι, Φοίνικας, Ποσειδωνία, Γαλησσάς) ενώ η Ερμούπολη υπολείπεται σημαντικά, αναλογικά με τις δυνατότητες και την επισκεψιμότητα που έχει, όχι μόνον ως τουριστικός προορισμός αλλά και ως διοικητικός και συγκοινωνιακός κόμβος των Κυκλάδων. Με δεδομένη την αυστηρή προστασία που προβλέπεται για τα κτήριά της, εφ' όσον αποτελεί σημαντικότερο οικιστικό σύνολο, η ανάγκη για εξεύρεση νέων κλινών στην Ερμούπολη αλλά και την ανάδειξη της τεράστιας πολιτισμικής κληρονομιάς της, μας οδηγεί στην αλλαγή χρήσης διατηρητέων κτηρίων, τα οποία σήμερα «μαραζώνουν» από την εγκατάλειψη και την ελλιπή συντήρησή τους.

Η πρόκληση, είναι να δημιουργηθούν μικρές βιώσιμες ξενοδοχειακές μονάδες που θα λειτουργούν σεβόμενες τόσο την αρχιτεκτονική μορφολογία όσο και την πολεοδομική ιδιαιτερότητα της πόλης ενώ παράλληλα θα αναδεικνύουν την τόσο ιδιαίτερη φυσιογνωμία των κτηρίων αυτών.

Η δημιουργία θέσεων εργασίας στον ιδιωτικό τομέα και οι δυνατότητες χρηματοδότησης μέσω ΕΣΠΑ, αποτελούν άλλωστε προτεραιότητες του Περιφερειακού Προγράμματος του Νοτίου Αιγαίου με σεβασμό πάντοτε στις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Χριστίνα Αγγριαντώνη - Αγγελική Φενερλή, *Ερμούπολη- Σύρος, Ιστορικό οδοιπορικό*
Εκδ. Ολκός, Αθήνα 2000
2. Αμπελάς, *Ιστορία της νήσου Σύρου*, Ερμούπολη 1874
3. Τραυλός Ι. – Κόκκου Α., *Ερμούπολη*,
Εκδ. Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1980
4. Α. Θ. Δρακάκη, *Ιστορία του οικισμού της Ερμουπόλεως (Σύρος)*, Τόμος Α
1821 - 1825,
Αθήνα 1971
5. Ιωσήφ Στεφάνου *Ο πολεοδομικός σχεδιασμός της Ερμούπολης – Μια πρότυπη πολεοδομική αντιμετώπιση Ιστορικής πόλης*
Εκδ. Ε.Μ.Π., Αθήνα 2003
6. Δημήτρης Φιλίπιδης, *Νεοελληνική Αρχιτεκτονική*
Εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1984
8. Ειρήνη Μοσχούτη, *Ερμούπολη και ύπαιθρος: διερεύνηση μιας νέας σχέσης με όρους αειφορίας στο νησί της Σύρου*
ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ, Αθήνα, Ιούλιος 2012
9. Νίκος Λειβαδάρας, *Τοπική ανάπτυξη και ειδικά ζητήματα χωροταξικού σχεδιασμού: η περίπτωση της Σύρου*
Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης ΑΠΘ, Δεκέμβριος 2015

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

7. Wikipedia.org

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά όλους εκείνους που μας βοήθησαν και συμμετείχαν με τον τρόπο τους στην εκπόνηση της παρούσας πτυχιακής εργασίας και ιδιαίτερα το Ισιδώρειο Ίδρυμα Ερμούπολης – Σύρου για όλο το φωτογραφικό υλικό και τις πληροφορίες που μας παρείχε. Ακόμα, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τον αξιότιμο καθηγητή μας κύριο Μελά Κωνσταντίνο, επιβλέποντα και εισηγητή σε αυτή την εργασία, για την υποστήριξη και εμπιστοσύνη που μας έδειξε, καθώς και για την πολύτιμη βοήθεια και καθοδήγησή του όπου χρειάστηκε.

Μαρία Ανεστάκου

Δήμητρα Τραχανά